

Lolland-Falster 1982

LOLLAND-FALSTERS HISTORISKE
SAMFUND

LOLLAND-FALSTERS
HISTORISKE
SAMFUND

Årbog 1982

Skrift: Times
Papir: Thai-Cote
Tryk: Lollands-Postens Bogtrykkeri, Maribo
Bogbinder: B. Sandersens Bogbinderi, Næstved

Omslagsbilledet:

Der er stadig stor interesse for de gamle jernbaner og deres historie. Under »Lolland-Falster i bogverdenen« omtales Søren Kolstrups bog: »Vulcan – en fabrik i provinsen«. På denne Maribo-fabrik blev der bygget adskillige damplokomotiver og vogne. Greti Hansen har tegnet et af de gamle lokomotiver, som i 1903 blev leveret til Varde-Nørre Nebel jernbane.

Indholdsfortegnelse

Bondeskraederens søn blev godsejer 7 Af arkivar A. Strange Nielsen, Næstved	Lolland-Falster i bogverdenen 45 Af Verner Hansen.
Degn og selskabsmand 19 Af fhv. forpagter H. L. H. Jørgensen, Søllestedgaard.	Lolland-Falsters museer 53
Bidrag til urmageriets historie på Lolland-Falster 24 Af pens. handelsoverlærer Jens Lampe, Brabrand.	Lolland-Falsters lokalhistoriske arkiver 60
	Lolland-Falsters historiske Samfund 65
	Årbøger og historiske skrifter om Lolland 72
	Person- og stedregister 73

Bondeskræderens søn blev godsejer

Af arkivar A. Strange Nielsen, Næstved

Blandt efterkommere af godsejer *Henrich Hansen* (1805-62), Valnæsgården på Falster findes den overlevering, at Henrich Hansen i virkeligheden skulle være illegitim søn af godsejer, justitsråd *Carl Vincens Grandjean* til Vennerslund. Moderen skulle være en mangeårig husholderske hos Grandjean.

Vi vil nu se på, hvad det har været muligt at finde frem om denne tradition ved at forske i de bevarede kilder. Det skal dog straks siges, at det hverken har været muligt at bekræfte eller afkræfte familieoverleveringen. Alligevel er det interessant at følge Henrich Hansens usædvanlige livsbane og betragte de omstændigheder, der kan ligge til grund for familietraditionen.

I Kragevig i Våbensted sogn helt nede ved stranden lå en række husmandshuse, der alle hørte under den nærliggende herregård Nielstrup. I et af disse huse boede skræderen *Henrich Hansen*. Efter at han havde mistet sin første kone, giftede han sig ca. 1771 med *Anna Lorensdatter*, og de fik børnene Anna født ca. 1772, Niels født ca. 1775, Hans født 1776, Maren født ca. 1784 og Else Marie født ca. 1788.¹

Det er sønnen Hans, som har interesse i denne sammenhæng. Han blev født d. 28. juli 1776 og døbt i Våbensted kirke d. 2. september samme år. Hans gudmoder, som holdt ham over dåben, blev hentetovre fra den anden side af Saksøbing fjord. Det

var *Karen Larsdatter* fra Oreby kro, og *Maria Ibsdatter* samme sted fra 'stod hos'. De øvrige 4 faddere var alle husmandsfolk fra Kragevig.¹

Henrich Hansen, der i folketællingslisten 1801 betegnes 'bondeskræder', var en mand, der klarede sig godt i sin profession. Ikke alene kunne han beholde sin søn Hans hjemme og oplære og beskæftige ham i skræderhåndværket. Han havde også råd til at beholde de to yngste døtre hjemme, da de var henholdsvis 17 og 13 år gamle og forlængst havde været ude at tjene, dersom hjemmet havde været et småkårshjem. Ydermere kunne skræderen holde en tjenestekarl på 34 år til at drive det lille landbrug, som hørte til husmandsstedet.²

Skræder Henrich Hansen, Kragevig, var født i 1742 og blev begravet på Våbensted kirkegård d. 11. november 1805. Hans hustru Anna Lorensdatter overlevede ham i 8 år og blev begravet i Våbensted den 3. september 1813. Hun var født i 1746, men blev anført som 81 år gammel ved begravelsen, altså 14 år mere end den faktiske alder.¹

C. H. A. Hardenberg-Reventlow til Krenkerup købte i 1799 herregården Nielstrup af landsdommer *Chr. Chrf. Flindt*. Nogle få år forinden havde Carl V. Grandjean overtaget forpagtningen af gården, og den beholdt han under den nye ejer.³ Grandjean var d. 10. januar 1797 blevet gift med *Marie*

Louise f. Ytting,⁴ og de fik i 1798 en datter, som desværre var dødfødt. Deres næste barn var Carl August Grandjean, døbt i Våbensted kirke d. 15. januar 1800, men ham mistede de også, og han blev begravet d. 12. december 1800.¹ Her må vi minde om, at navnet Carl må være en opkaldelse efter Carl V. Grandjean selv, mens navnet August hidrører fra Grandjeans farfader.

I folketællingen 1801 ser vi, at både Grandjean og hustru er 30 år gamle. Men hendes alder passer ikke, for hun var da 39 år. Til familien hørte endvidere Grandjeans broder Henrik, som 'går sin broder til hånd' og søsteren Karen på 19 år samt endelig 'et tiltaget barn' *Anne Nielsdatter* på 5 år. De må have taget denne pige til sig, fordi de nu var klar over, at de ikke selv fik flere børn.²

Forpagterparret på Nielstrup havde et talrigt tjenende personale. Således i 1801 i alt 12 piger i alderen 14 til 37 år. Ved udfærdigelsen af folketællingslisterne opregnedes personerne i rækkefølge efter rang. Den første blandt pigerne var den 36-årige *Maren Jørgensdatter*.²

I Våbensted kirkebog træffer vi hende allerede 1796, hvor det noteres, at Maren Jørgensdatters uægte børn af Nielstrup blev døbt fastelavns søndag. Det var tvillingerne Frederik Christian og Anne. Drengen blev båret af husholdersken jomfru Toft og pigen af Johanne malkepige. De øvrige faddere var alle tjenende folk på Nielstrup. Til barnefader blev udlagt *Niels Christensen* i Sjælland. At det var en sjællænder, der blev udlagt til barnefader, hænger vel sammen med, at Maren Jørgensdatter sagtens var husholderske hos Grandjean, mens han var godsforvalter på Bækkeskov, før han kom til Nielstrup. Hun er i så fald flyttet med fra Sjælland. Grandjean var i øvrigt endnu ikke gift på dette tidspunkt.

Nu skete der imidlertid det, at tvillingebroderen døde som spæd og blev begravet i Våbensted d. 10. april 1796, mens søsteren Anne levede videre. Det er hende, der i folketællingen 1801 beteges som et 'tiltaget barn', men folketællingen, der ellers nøje redegør for familieforholdene, undlader at meddele, at hun var datter af Maren Jørgensdatter, der jo anføres lidt senere i listen. Grandjean-familien havde altså helt overtaget Anne, som også senere i livet betragtes som datter og kommer til at bære navnet *Anne Grandjean*. Herefter kan man ikke lade være med at spørge, om Carl V. Grandjean var den virkelige fader til Anne.

Folketællingen 1801 fandt sted d. 1. februar. Allerede d. 8. marts fortæller Våbensted kirkebog, at *Hans Henrichsen* fra Kragevig og Maren Jørgensdatter på Nielstrup blev indskrevet til ægteskab og forloverne var Henrich Skræder og Niels Tømmermand begge fra Kragevig. Brylluppet fandt derefter sted d. 8. maj. Bruden var da 36 år og brudgommen 25.¹ Videre fortæller kirkebogen, at dette ægtepar allerede d. 12. september 1801 får sig en søn. Vi kan hurtigt regne ud, at Maren Jørgensdatter har været gravid i 3 måneder allerede ved indskrivningen til ægteskabet.

Efter ægteskabets indgåelse fik Hans Henrichsen bopæl på Nielstrup sammen med Maren Jørgensdatter,⁵ således at hun stadig kunne forestå husholdningen. Deres lille dreng fik navnet *Carl August Hansen*. Det er påfaldende, at han netop skulle opkaldes efter Grandjean-ægteparrets afdøde lille søn. Men disse omstændigheder beviser jo ikke, at Grandjean var den virkelige fader til den nye lille *Carl August*. Det var den før nævnte jomfru *Karen Grandjean*, der frembar barnet i Våbensted kirke d. 25. oktober 1801, da hjemmedåben skulle bekræftes i kirken.¹

Stamhusbesidder, justitsråd Carl Vilhelm Grandjean, 1771-1844, til Venerslund.

Herefter blev både herskabet og husholderske-familien boende på Nielstrup indtil 1804. Som forpagter tjente Grandjean så mange penge, at han begyndte at se sig om efter en herregård, som han kunne købe. Det er værket 'Danske slotte og herregårde', der fortæller, at Grandjean en kort tid havde været godsforvalter på Bækkeskov hos denne gårds ejer, den engelskfødte friherre *Charles Selby*, som endvidere i 1799 havde købt herregården Sparresholm i Toksværd sogn.⁷

Det blev denne store gård med i alt 408 tdr. hartkorn, som Grandjean fik mulighed for at købe. Som dygtig økonom og hård forretningsmand havde han øje for, at der her åbnede sig en mulighed for at tjene store penge, nemlig ved at frasælge bøndergodset og udstykke hovedgårdsjorden. Endnu i vore dage omtales Grandjean som den, der 'slagede' Sparresholm.⁶

I skødet af 9. december 1804 fra Selby nævnes Grandjean som 'forrige forpagter af Nielstrup'.⁸ Altså synes familien allerede

at være flyttet til Sparresholm. Husholder-ske-ægtesparret flyttede med og kom til at bo i et hus ved gården. Her fødtes så deres næste barn, en dreng, der ved hjemmedåben d. 3. maj 1805 fik navnet *Henrich Hansen*. Han blev fremstillet i Toksværd kirke trinitatis søndag d. 9. juni 1805, frem-båret af Mette kokkepige på Sparresholm. Fadderne var endvidere Jens Murmester og skytten Bruun fra Sparresholm, Anders Simonsen fra Skovhuse og Johan Jacob fra Sparresholm.⁹

Ved flytningen til Sparresholm kom skræder Hans Henrichsen i en slem forlegenhed. Han undlod at melde flytning til lægdsmanden i Våbensted sogn, hvor både han selv og Carl August var optaget i lægdsrullen, og da man ikke vidste, hvorhen han flyttede, blev han efter reglerne betragtet som rømningsmand. Sagen blev meldt til amtet, og en undersøgelse blev sat i gang. Man fandt snart ud af, at han opholdt sig på Sparresholm, og han idømtes en straf, også fordi flytningen af sønnen Carl August ikke var anmeldt. Hvilken straf han fik, vides ikke, men det har nok drejet sig om en bøde.¹⁰ I Toksværd sogn blev så søn nr. 2, Henrich, også indskrevet i lægdsrullen.

I denne undersøgelse har lægdsrullerne spillet en stor rolle. De er den eneste mulighed, der eksisterer, for at følge en families flytning fra sted til sted, men de kan godt være lidt besværlige at arbejde med, fordi det unge mandskab i kystegne som Kragevig blev indskrevet i sø-ruller, mens mandskab inde i landet som altså Sparresholm skulle føres i land-ruller. Ud over at fastslå opholdsstedet gives der en række personlige oplysninger om de indrullerede.

I løbet af 2 år havde Carl V. Grandjean fuldstændigt opløst Sparresholms gods, så end ikke alt det privilegerede (d.v.s. skattefri) hartkorn var tilbage ved hovedgården. Og han havde vel tjent noget i retning af

50.000 rigsdaler, da han senere i 1805 solgte selve Sparresholm hovedgård. Hvor længe han endnu opholdt sig der, eller hvorhen han nu flyttede, er uvist, men ud fra lægdsrullerne kan vi konstatere, at Hans Henrichsen og hans familie flyttede tilbage til hjemstedet Kragevig i 1806.¹⁰ Her overtog han sin nyligt afdøde faders virke som bondeskræder.

Også ved denne flytning undlod Hans Henrichsen at melde det til lægdsvæsenet, og det blev atter opdaget. Samtidig fandt man ud af, at han havde en søn mere med tilbage til Kragevig, nemlig Henrich. Om ham noteres der: 'Bortført uden rigtighed af faderen til Våbensted sogn'.¹¹ Amtet undersøgte dette nærmere ved at forlange en fødselsattest fra præsten i Toksværd. Det er kun på denne måde vi får at vide, at drengens fødselsdag er 8. april. Henrich blev så overført til ungdoms-sørullen i Våbensted sogn. Nu trak det op til nye ubehageligheder for faderen for den nye manglende flytteanmeldelse. Men det ser ud til, at han slap, fordi han 1807 påstod at have anmeldt drengens fødsel.

I 1801, da Hans Henrichsen giftede sig med Maren Jørgensdatter, opføres han i sø-rullen som sø-limit, d.v.s. værnepligtig ved søværnet, og betegnes som søvant. Han havde patent (nr. 29), hvilket betyder, at han havde brev på at kunne føre skib. Det oplyses endvidere, at han havde benskade, at han var gift og havde 1 barn.¹² I 1808 blev han erklæret utjenstdygtig, men samtidig overført til Maribo amts ekstrarulle, således, at han nu kun kunne indkaldes i tilfælde af mobilisering. Det er nok den anførte benskade,⁵ der var afgørende for, at han blev oplært til skræderfaget, som blev hans næringsvej efter faderens død d. 11. november 1805, og så længe han derefter boede i Kragevig sammen med sin moder.

*Herredsfoged, landvæsenskommis-
sær, cand. jur. Ditlev Monrad, 1779-
1863, til Hvilsbjerggård.*

Til undskyldning for Hans Henrichsens manglende flytteanmeldelser til lægdsrullen kan det anføres, at der til personer, der var fritaget for værnepligt, også regnedes visse folk, der gjorde tjeneste på herregårde. Dog ses det ikke, at han har påberåbt sig denne mulighed.

Da Carl V. Grandjean havde realiseret det Sparresholmske gods og tjent godt derpå, så han sig om efter en herregård. Lejligheden bød sig, da Vennerlund på Falster i 1809 blev til salg. Grandjean købte godset

for 300.000 rigsdaler og flyttede ind i den daværende bindingsværks hovedbygning.³

Nu fik han atter brug for tjenerskab, og Hans Henrichsen med familie flyttede til Vennerlund.¹³ Maren Jørgensdatter indtog sin forrige bestilling som husholderske for herskabet, mens Hans Henrichsen blev ansat som 'husgerådsmand'.

Men hvordan gik det så Maren Jørgensdatters to drenge? De voksede jo op i et herregårdsmiljø og nåede konfirmationsalderen. Men hvor de er blevet konfirmeret, er

ikke fundet. Det er i alt fald ikke sket i de 3 hjemlige sogne Kippinge-Brarup-Stadager.

Netop kirkebogen for Stadager sogn viser, at den ældste dreng Carl August nu er blevet så gammel og attraktiv, at han i 1816 medvirkede som fadder ved barnedåb hos både forvalter og gartner på Vennerslund. De to drenge nød i det hele taget en sådan bevågenhed, at man spørger sig selv, om der alligevel skulle være hold i overleveringen om Carl V. Grandjeans faderskab, og da til dem begge?

Den ældste, Carl August, skulle nu have en uddannelse, og det blev bestemt, at han skulle uddannes til gartner i Botanisk Have i København. Mon da Botanisk Have stadig skulle ligge inde med materiale om Carl August? En forespørgsel herom er besvaret med en fotokopi af nogle sider i 'Den Botaniske Hauges Dagbog over Arbejds-Folk og Udgifter, begyndt 1817, afsluttet med Aarets Udgang 1821'. Her forekommer navnet August Hansen i lønningsregnskabet med en dagløn af 6½ mark.¹⁴

Nu kunne Carl August ikke uden videre tage til København og tiltræde en læreplads. Værnepligtsforholdene måtte bringes i orden. Derfor fik han d. 4. marts 1818 'edtaget' amtskas til København mod kaution og mod at fremlægge lærekontrakt. Derefter kunne han ved amtets resolution af 18. april 1818 opnå fritagelse for at møde på de årlige sessioner for det værnepligtige mandskab på den betingelse, at han hvert år fremsendte attest på, at han var i gartnerlære ved Den Botaniske Have.¹⁵

Det oplyses, at læretiden var 4 år. Da hans navn findes på de før nævnte lønningslister i tiden 22. november 1817 til og med 2. juni 1821, kan vi slutte os til, at læretiden har taget sin begyndelse i forsommeren 1817. Dette stemmer fortræffeligt overens med sø-rullen, der fortæller, at han som

21-årig, altså i 1822 er tilbage på Vennerslund, hvor han anføres som gartnersvend. Det må tilføjes, at han er søvant, og at han fik sø-patent i 1818.¹⁶ I årene 1823-26 opholder han sig stadig på Vennerslund, møder årligt på sessionen og fremviser sit patent.

Hvordan gik det så broderen Henrich? Han er jo hovedpersonen i denne undersøgelse. Også han skulle jo have en uddannelse, og derfor blev han sat i det vi kunne kalde »godsejer-lære«. Han opholdt sig hjemme på Vennerslund indtil 1822, da det blev besluttet at sende ham til Jylland, hvor han fik ophold hos landvæsenskommissær, cand. jur., herredsfoged og kammerråd *Ditlev Monrad*, Hvilsbjerggård, Gauerslund sogn.¹⁶

Også for hans vedkommende skulle forholdet til lægdsvæsnet være i orden. Derfor fik han d. 24. januar 1822 udstedt amtskas til Vejle amt. Det anføres, at »forlover er faderen«. Nu er en forlover jo en person, der indestår for, at en anden person opfylder en forpligtelse. Der skulle altså stilles en form for kaution ligesom tidligere for broderen. Men kunne skræder og husgerådsmand Hans Henrichsen det? Han kunne jo knapt nok skrive sit eget navn. Mon ikke det er Grandjean, der er den virkelige garant?

Kautionen skulle årligt fornyes, men det blev ikke gjort. Altså måtte lægdsmyndighederne i Maribo amt forvente, at Henrich Hansen i 1823 mødte på sessionen, men det gjorde han ikke, selv om han var tilsagt. Det medførte, at man skrev i rullen: »Årsagen til Udeblivelsen undersøges ved Forhør, og den skyldige straffes«. Vi kan godt forstå, at han ikke mødte, for samtidig med flytningen havde han meldt sig til sø-rullen i Vejle amt. Her læser vi, at han opholder sig på Hvilsbjerggård og er på herredsfogdens

Anne Monrad, født Grandjean, 1796
-1862, gift med herredsfoged Ditlev
Monrad.

kontor. Det noteres, at han er »usøvant«, og at han frasagde sig »fart og fisken«. Dermed var det fastslået, at han var uegnet til at gøre tjeneste i søværnet. Da det samtidig konstateredes, at han led af »virkelig brok«, fik han i 1824 udstedt udygtigheds-pas. Han var dermed kasseret og fri for værnepligt.¹⁷

Nu var det ikke ganske tilfældigt, at Henrich Hansen blev sendt til Hvilbjerggård, for Ditlev Monrad¹⁸ var d. 16. febr. 1816 blevet gift på Vennerslund med Anne

Grandjean.⁴ Altså var han i virkeligheden kommet i huset hos sin ældre søster. Fra Stadager kirkebog kan det noteres, at Anne i 1815 ved en barnedåb, hvor fru Grandjean bar barnet, var fadder og betegnedes som »jomfru Grandjean hos sine forældre på Vennerslund«. Blandt fadderne var også den nyudnævnte stiftamtmand *Mathias Reinhold v. Jessen* og (dennes fuldmægtig?) *Ditlev Monrad*.

Måske var det ved denne lejlighed Ditlev Monrad og Anne Grandjean indledte det

bekendtskab, der året efter resulterede i deres bryllup. Vielsen fandt sted, ikke i kirken, men på Vennerslund, og forloverne var stiftamtmand v. Jessen og kammerråd Grandjean.

Henrich Hansen opholdt sig nu i 3 år på Hvilsbjerggård og betragtedes derefter som udlært i de juridiske og administrative sager, da han i foråret 1825 kom hjem til Vennerslund. Her var *Benjamin Rieper* ansat som godsforvalter, og han havde sikkert fået denne bestilling, fordi han var gift med Carl V. Grandjeans søster Karen Grandjean (1779-1844). Det var hende, vi traf, da hun i 1801 frembar Carl August i Våbensted kirke.

Af Vennerslund skifteprotokol¹⁹ fremgår det, at Rieper fungerede som skifteforvalter på godsejerens vegne d. 19. april 1825, og at Henrich Hansen havde afløst ham og bestred denne bestilling d. 15. november 1825. Indenfor dette tidsrum havde Henrich Hansen altså fået overdraget hvervet som godsforvalter på Vennerslund. Det er bemærkelsesværdigt, at Carl V. Grandjean har foretrukket den da 20-årige Henrich til så ansvarsfuld en bestilling.

Året efter Henrich Hansens tilbagekomst fra Hvilsbjerggård, nærmere betegnet d. 3. april 1826, døde hans moder 62 år gammel.²⁰ I skifteprotokollen læses flg.: »1826 d. 4. april indstillede sig for skifteretten under Vennerslund godsets skiftejurisdiktion, enkemanden efter den her på gården under gårds dato afdøde husholderske Maren Jørgensdatter, tillige med hendes i ægteskab sammenavlede myndige sønner Carl August Hansen af Skørringegård og Henrich Hansen af Vennerslund, der samtlig erklærede, at være blevet enige om, at de efter bemeldte afdøde forefindende ubetydelige efterladenskaber, der ikkun består af hendes gangklæder, udelt skal tilhøre enke-

manden. Da arvingerne som meldt er myndige, bevilgede skifteforvalteren det begærede, og bliver således i følge heraf intet skifte efter bemeldte afdøde at afholde, hvorefter denne forretning blev afsluttet og forsynet med vedkommendes underskrift!«

Maren Jørgensdatters ældste barn Anne Nielsdatter Grandjean er åbenbart bevidst udeladt som arving ved angivelsen af, at brødrene er født i ægteskab, hvad hun jo ikke var. Hendes udeladelse kan kun forklares ved, at hun nu betragtes som retmæssig datter af ægteparret Grandjean. I øvrigt havde »uægte« børn arveret efter deres moder dengang.

Første underskrift i skifteprotokollen er enkemandens Hans Henrichsen, som underskriver »med ført pen«, og det ser ud til, at det er hans søn Henrich, der har ført pennen, fordi faderen ikke selv kunne skrive.

De to næste underskrifter er de to brødres »H. Hansen« og »C. A. Hansen«. De kunne selv skrive. Når man ser nærmere på skriften, ses det, at hele ordlyden er skrevet af Henrich Hansen. Som godsforvalter var han jo også skifteforvalter. Unægteligt tager det sig lidt usædvanligt ud, at boets skifteforvalter selv er arving i den sag, han forestår, og at han kun underskriver ordlyden som arving, men udelader underskriften som skifteforvalter, og dog foregår det på behørig vis på Vennerslund skriverstue. Vi skal lægge mærke til, at det i denne skiftesag klart siges, at de to brødre er fælles børn af Maren Jørgensdatter og Hans Henrichsen.¹⁹

Hvor Benjamin Rieper og familie tog ophold efter Henrich Hansens ansættelse som godsforvalter, er ikke konstateret, men det er klart, at de to svogre Rieper og Grandjean opretholdt forbindelsen. Dermed fik Henrich Hansen også lejlighed til at se Riepers datter *Christiane Frederikke* vokse op.

Godsejer, kammerråd Henrich Hansen, 1805–62, til Valnæsgård. Bemærk ligheden med Carl Vilhelm Grandjean.

Hun var 12-13 år, da han kom hjem fra Hvilsbjerggård i Jylland. Bekendtskabet mellem hende og Henrich Hansen udviklede sig til forlovelse og ægteskab. Hvor megen indflydelse de to familier Rieper og Grandjean har haft i denne anledning, er ikke godt at sige. Det synes i alt fald, som om denne forbindelse har været velkommen.²¹

Men når disse to unge skulle giftes, skulle de også have en levevej. Carl V. Grandjean havde valgt at lade Vennerslund gå i arv til

brodersønnen *Ludvig Grandjean*. Kunne han ikke lige så godt have udset sig sin søsterdatter Christiane Frederikke til denne arv og derved begunstiget hendes tilkommende mand Henrich Hansen? Brylluppet fandt sted i Stadager kirke d. 5. august 1836, og kirkebogen fortæller, at brudgommen var proprietær Henrich Hansen, Valnæsgården, 30 år gammel, og bruden var jomfru Christiane Frederikke Rieper på Vennerslund, 24 år gammel, datter af hr. forvalter Rieper. Som forlovere indtegnedes henholdsvis Grandjean og Rieper.²⁰

Vi lægger mærke til, at brudgommens fader, herskabstjeneren og husgerådsmanden Hans Henrichsen på Vennerslund, vrages som forlover. Han er måske ikke »fin« nok, eller er der en anden forklaring?

Henrich Hansen giftede sig således ind til Grandjean-familien. Kan det være baggrunden for overleveringen om, at han var søn af Carl V. Grandjean?

Året før brylluppet havde Henrich Hansen fået skøde på Valnæsgården i Vålse sogn.²² Vi gætter nok ikke forkert ved at regne med, at det er Carl V. Grandjean, der har sørget for købet. Hvor skulle pengene i øvrigt være kommet fra? Brudens familie synes ikke at have haft større midler til rådighed. Disse forhold kunne måske belyses ved at eftersøge skødet. Ordlyden findes nok i skøde- og panteprotokollen, men er trods forsøg derpå endnu ikke fundet, og den nuværende ejer af Valnæsgården oplyser, at han ikke er i besiddelse af Henrich Hansens skøde på gården.²³

Af kirkebogens oplysninger om vielsen fremgår det, at Rieper nu er vendt tilbage til Vennerslund som godsforvalter efter sin svigersøn, der i skifteprotokollen optræder som forvalter for sidste gang d. 16. december 1835. Videre fremgår det af kirkebogen, at vielsen fandt sted uden tillysning, ifølge vielsesbrev af 1. august 1836. Altså har dette brudepar, som det var skik hos standspersoner, løst »kongebrev«. Det ansås for finere at blive gift på den måde.

Allerede året efter fik herskabet på Valnæsgården deres første barn, datteren *Marry Henriette*, født d. 11. juni og hjemmedøbt d. 29. juni 1837. Hverken Grandjeans eller Hans Henrichsen på Vennerslund var blandt fadderne. Deres næste barn var sønnen *Carl Vilhelm Grandjean Hansen*, født d. 5. april og hjemmedøbt d. 16. april 1843. Her er det tydeligt, at velynderen på Ven-

nerslund bliver opkaldt. Brugen af mellemnavnet Grandjean er helt forståeligt som slægtsnavn for både mormoderen og velynderen. Blandt fadderne bemærkes »fru Monrad til Hvilsbjerggård i Jylland«⁴, som bar barnet.²⁴ Herskabstjeneren Hans Henrichsen nåede at opleve også denne barne-dåb. Men samme år d. 24. oktober 1843 afgik han ved døden og blev begravet på Stadager kirkegård d. 28. oktober.²⁰

I Vennerslund skifteprotokol noteres det, at Hans Henrichsen Skræder er afgået ved døden, og at hans ældste søn August Hansen, gartner på Valnæsgården, anmeldte dødsfaldet. De to sønner var enige om, at de selv ville skifte og dele hans efterladenskaber og give meddelelse om den arv, der ville tilfalde dem. Dette skete dog først i en »anmeldelse« af 1. oktober 1844, underskrevet af begge brødre. De meddeler blot, at de nu har delt boet, og at den arv, de har modtaget er under 100 rigsdaler i værdi (altså skattefri).¹⁹

Så langt har det været muligt at følge gartner Carl August Hansen. Hans senere skæbne er ikke klarlagt, men folketællingslisten for 1845 for Vålse sogn rummer ikke hans navn, og af- og tilgangslisterne i Vålse kirkebog har ham heller ikke.

Om Monrads kone, Anne Nielsdatter Grandjean, kan oplyses, at hun døde i Vejle, d. 18. december 1862 og blev begravet juleaftensdag.⁴

Ved folketællingen i 1845 bemærker vi, at datteren Marry Henriette, der nu er 8 år, er blevet så gammel, at man nu som i andre herskabshuse holder privatlærerinde. Hun er 23 år, hedder *Gugilema Grassellini* og er født i Livorno i Italien. Hvordan hun er kommet til huse på Valnæsgården fortæller folketællingen jo ikke.²⁵

Der er ingen tvivl om, at Henrich Hansen var en driftig mand og dygtig administrator

Christiane Frederikke Hansen, født Rieper, 1812-96, gift med godsejer Henrich Hansen.

af sin gård, det var han jo også oplært til. Omtalen af, at han skamslog en af sine arbejdere, så den kendte Vålse-bonde Hans Rasmussen fik ham tvunget til at betale erstatning og give arbejderen og hans kone fribolig i et af gårdens huse, vidner om et hidsigt temperament. Men på det landbrugsmæssige område var han blandt de

første, som startede landindvindingen omkring Vålse ved at udtørre en vig syd for hovedgården.²²

Henrich Hansen, der døde 1862, var forinden blevet udnævnt til kammerråd. Hans enke fortsatte som ejer af gården, indtil hun i 1874 overdrog den til den før nævnte søn Carl Vilhelm Grandjean Hansen.

Noter og kildehenvisninger:

- 1) Iflg. Våbensted kirkebog i Landsarkivet for Sjælland m. v.
- 2) Folketællingslister 1787 og 1801 for Våbensted sogn. (Rigsarkivet).
- 3) Aage Roussel: Danske slotte og Herregårde, bd. 5 og 6.
- 4) H. F. Grandjean: Familien Grandjean. Udg. 1934.
- 5) Søe-ekstrarulle for Maribo 1805, lægd. 58, Våbensted sogn.
- 6) Palle Oluf de Bang: Barneår på Sparresholm, s. 9, udg. 1981.
- 7) Aage Roussel: Danske slotte og Herregårde, bd. 5.
- 8) Skøde i Sparresholm godsarkiv (Landsarkivet).
- 9) Iflg. Toksværd kirkebog (Landsarkivet).
- 10) Sørullens ungdomsrulle for Maribo amt, lægd. 58, Våbensted sogn (Rigsarkivet) 1808.
- 11) Hovedrulle 1808 for Præstø amt, lægd. 60, Toksværd sogn (Rigsarkivet).
- 12) Hovedrulle 1801 for Ålholm amt, lægd. 28, Våbensted (Rigsarkivet).
- 13) Sørulle for Sorø og Maribo amters hovedrulle i 2. sjællandske distrikt, maj 1810 (Rigsarkivet).
- 14) Brev af 19. august 1981 fra Botanisk Have ved N. G. Treschow.
- 15) Ungdomsrulle (sørulle) for Maribo amt 1817, lægd. 3, Stadager sogn (Rigsarkivet).
- 16) Hovedrulle (sørulle) for Maribo amt 1823, lægd. 3, Stadager sogn (Rigsarkivet).
- 17) Sørulle: Vejle amts hovedrulle 1823, lægd. 17, Gauerslund sogn (Rigsarkivet).
- 18) Ditlev Monrad og Hvilbjerggård nævnes i bogen J. J. Ravn: Elbo og Holmans herreder, s. 212-13 og 287.
- 19) Vennerslund Skifteprotokol (Landsarkivet).
- 20) Stadager sogns kirkebog (Landsarkivet).
- 21) Slægtsforbindelserne omkring Carl V. Grandjean og Rieper-familien og Henrich Hansen er oplyst i brev af 23. maj 1981 fra formanden for Grandjean-samfundet Bent Otto Grandjean.
- 22) Aage Roussel: Danske slotte og Herregårde, bd. 6, s. 17.
- 23) Brev af 12. august 1981 fra godsejer Th. Fleron Dahl, Valnæsgård.
- 24) Vålse sogns kirkebog (Landsarkivet)
- 25) Folketællingsliste 1845 for Vålse sogn (Landsarkivet).

Samtlige billeder i denne artikel er gengivet efter originalerne, der ejes af og er stillet til rådighed af godsejer Henrich Hansens (1805-62) efterkommere.

Dejn og selskabsmand

Af fhv. forpagter *H. L. H. Jørgensen*, Søllestedgaard

Ved selskabelige lejligheder var cand. theol. Vilhelm Schytte og frue altid velkomne gæster på Søllestedgaard, ja, også rundt omkring mange andre steder. De var »arvede« venner fra bedsteforældrene på Søholt, etatsråd L. Jørgensen (1809-89) og Grethe Jørgensen, f. Clausen (1818-88).

Schytte havde haft flere ældre brødre, som studerede. Faderen, som var urtekræmmer i København, ønskede derfor, at denne hans yngste søn Vilhelm blev hjemme for efter ham at overtage forretningen. Men det var ikke morsomt for den unge mand at stå der bag disken, optaget som han var af dagens spørgsmål og med en brændende lyst til at spille violin og klaver. Han havde flere gange forsøgt hos faderen at få lov til at studere, men det blev strengt afvist. Så tog Vilhelm sig for at læse i smug; han havde altid en bog under disken, som han greb, når han havde ekspederet en kunde med svesker og sæbe og: »er der ikke mere til tjeneste?«

En skønne dag kom han hjem med en smuk studentereksamen. Faderen blev meget forbavset, men nu fik han tilladelse til at læse »til præst«, som det hed dengang. Men ung som han var og meget livlig og søgt i selskabslivet morede han sig i de unges rækker, spillede bl. a. i kvartet med N. W. Gade. En embedseksamen kunne man jo

sagtens tage, det gik jo let nok med studentereksamen. – Afgørelsens dag kom, og han fik kun 3. karakter (som man sagde).

På samme tid døde faderen, og Vilhelm mente nu, at det var bestemmelsen for ham at blive i den gamle urtebod. Det var dog svært at passe urteboden, nu, hvor han var kommet ind i al den selskabelighed. Så det gik stadig tilbage for ham med forretningen, og en dag viste det sig, at al kapital var opbrugt, og urteboden ikke hans. Han følte sin egen svaghed og skammede sig ved at have spildt alt det, der var blevet ham betroet.

Schytte var blevet gift med Nina Bjarne- sen, født i Norge, – en stilling skulle han jo have; han ræsonnerede som så: Jeg har vist, at jeg ikke dur til at være præst, heller ikke til en urtebod, nu søger jeg det første skolelærerembede, der bliver ledigt her i landet – og det blev Skovlænge-Gurreby på Lolland, hvor han om søndagen skulle synge for i begge kirker, og når præsten havde forfald, hvad ofte skete i de tider, læse en prædiken og synge en salme før og efter; det var »messefald«.

I skolestuen brugte han spanskrøret godt, det var nødvendigt at tampe katekismussen ind i børnene! Der var lergulv i skolestuen, som børnene efter tur måtte holde rent. Til embedet hørte en lille jordlod, så det gjaldt

derfor om at holde sig gode venner med bønderne for at få hjælp til driften. Her så man cand. Schytte gå og sprede møg; børnene fra skolen måtte også jævnligt hjælpe til i marken. Husdyrene passede fru Schytte, og huset holdt hun mønsterværdigt – ingen havde smukkere hvidskurede gulve end fru Schytte.

Schyttes selskabelige talent blev snart opdaget, og han kom meget ud, både til bønderne og i egnens fornemste kredse. På Søllestedgaard havde man en kvartet bestående af præsten, dr. Lars Boisen fra Vesterborg, mine bedsteforældre – bedstemoder spillede klaver, bedstefader violoncel – og Schytte var naturligvis første violin. Denne kvartet spillede hver torsdag skiftevis i Vesterborg præstegård og på Søllestedgaard. Der blev bl. a. spillet »Røverne« af Weber. Da der engang var musikaften på Søllestedgaard, viste det sig, at noderne til »Røverne« var glemt forrige torsdag i Vesterborg. En af gårdens karle blev kaldt op i entréen, hvor han fik besked om at ride over til Vesterborg præstegård efter »Røverne«, de lå oppe ved klaveret i havestuen, han skulle bare spørge efter »Røverne«. Karlen gik – han smiskede lunt.

Selskabet ventede og ventede, hvor blev karlen dog af med »Røverne«? Endelig blev der sendt bud ned for at høre, om han ikke var kommet tilbage; det viste sig så, at han ingen steder havde været, han ville da ikke tage over til Vesterborg og gøre sig til nar ved at spørge efter nogle røvere – inde ved klaveret!

Schyttes kom også hos grev Frijs på Juelinge og apoteker Krenckel i Vesterborg og sikkert mange andre steder, som jeg ikke ved om. Han havde en lille gig, som han og fru Schytte ofte kørte omkring i. Det fortæltes, at familien på Søllestedgaard en sommeraften var ved at køre ned i Søllested

Skov for at drikke the på Hindholmen, en meget yndet aftentur. Da man var ved at stå til vogns, kommer Schytte og fru Schytte kørende i deres lille gig og slutter sig til de andre vogne. Man svinger ud af den blå port, om forbi Ståltrådsporten og ud ad alléen; lige forbi Familiehusene kørte man til venstre igennem det ganske unge bøgekrat og så langs udkanten af Søllested Skov ad vejen, der snor sig så morsomt, og hvor der stadig er trærodder over vejen.

Så skete det, at en trærod fik gig'en til at give et sådant hop i den ene side, at Schytte slyngedes ud, og et sekund efter fik gig'en et stød fra den modsatte side, så fru Schytte også tumlede ud. Der lå de begge to, hver på sin side af gig'en; de var begge små og lette som fjer, og kom da heller ikke noget til. Men – fortæller min søster Margrete – aftenens værtinde, vor moder, Helga Jørgensen, fik her en mulighed for at give frit løb for sine fortvivlede (og vrede) tårer: hun havde givet jomfru Heegaard besked om hele anretningen, men undervejs viste det sig, at der manglede både det ene og det andet, og hun var falden i en uophørlig gråd!

To gange om året havde Schyttes selskab, det var til deres fødselsdage. Fru Schytte trakterede med smørrebrød; det var det vidunderligste smørrebrød, brødet var skåret i snitter, og pålægget var af lækreste art, lagt på brødet med den største omhu. Der gik ry af fru Schyttes smørrebrød, og altid var der god appetit og god stemning, de små stuer var fyldt til trængsel, der blev skænket »biskop« og solbærrom, og traktementet endte med svesketærte. Man kom meget gerne til Schyttes fødselsdage.

Lærer Vilhelm Schytte, der var i Skovlænges-Gurreby og deltog meget i selskabslivet på egnen.

Søllestedgaard, som den i tidligere tid blev præsenteret på et prospektkort.

En lille pige havde Schyttes fået i 1846, hun hed Louise og var til usigelig glæde for forældrene, men hun døde 8 år gammel under en epidemi. Det var et hårdt slag for Schyttes, og fru Schytte græd og græd, indtil – som det blev sagt – hendes tårekilder udtørredes, hun græd aldrig mere. Samme år som Louise blev født, fik fru Schyttes søster, der var gift med en skolelærer Christoffersen på Sjælland, også en lille pige, Nina; efter Louises død fik Schyttes denne lille pige i barns sted. Lille Nina er nok kommet meget på Søllestedgaard sammen med sine plejeforældre og har vel dér truffet den unge mand, som hun kom til at dele livet med; det var pastor Clausen-Bagges yngste søn fra Rubbelykke præstegård, Christian Clausen, som senere blev forpagter på Sæbyholm.

Jeg husker Schyttes som gamle, svage mennesker; traf man fru Schytte og spurgte til hende, svarede hun gerne på sit norske mål: »Vilhelm har næsten ikke sovet i nat«, eller »Vilhelm har så ondt for brystet«. –

Schytte har sikkert fået økonomisk hjælp på mange måder. Engang var man på Søllestedgaard blevet enige om at spille l'hombre til fordel for en gris til Schytte, og det var ganske forbavsende, som Schytte den aften sad i held. – Til København ville Schytte ikke, men engang blev det forestillet ham, at det var ganske nødvendigt, at han ledsagede fader ind til København, så han langt om længe indvilgede i at foretage dette følgeskab; men da man var kommet til København, forlod han ikke hotellet. Det var den eneste gang, han kom tilbage til sin fødeby

Den gamle præstegaard i Vesterborg, hvor der også en del år var seminarium. Schytte kom ofte i præstegaarden for at være med til at spille. Tegning af T. Skotte Hammer.

og ungdomsby efter at være blevet degn i Skovlænge-Gurreby.

Da han havde taget sin afsked, boede Schyttes nogle år i Nakskov. Om søndagen sendte Chr. Clausen vogn efter Schyttes til middag på Sæbyholm kl. 4; til daglig spiste familien middag som sædvanlig på landet kl. 12, men om søndagen var der et lidt mere festligt middagsbord. Så kom også forvalteren og landvæsenseleverne ind til middag, og så udspurgte Schytte disse unge mennesker om, hvad de hed, og hvor de var fra, og hvem deres forældre var, og hvad der ellers i en sådan sammenhæng kunne spørges om.

Schyttes lå så natten over på Sæbyholm, og næste formiddag gik Schytte hjem til Nakskov, mens fru Schytte blev kørt. Det skete i hvert fald to gange, at fru Schytte,

da hun kom hjem, savnede en lille diamantbrystnål, og hun og deres pige søgte så i »agemelet« til og fra Sæbyholm efter denne lille nål uden resultat, »men sig det for Guds skyld ikke til Vilhelm.« Begge gange blev nålen endelig fundet i et tørklæde eller en hattekurv hjemme i Nakskov.

Da fru Schytte døde, flyttede han til Sæbyholm, hvor han selv døde 1888. Min bedstemoders sidste gerning her på jorden (hun døde også i 1888) var at binde en krans til sin gamle ven; en god ven havde han været for hele familien på Søllestedgaard.

Artiklen blev skrevet i 1938. Vilhelm Schytte var født 1818 og døde 1888. Det var fra 1850'erne til i 1880'erne, at han var lærer i Skovlænge-Gurreby.

Bidrag til urmageriets historie på Lolland-Falster

Af pens. handelsoverlærer *Jens Lampe*, Brabrand

»*Værket priser mesteren*«, (Siraks bog 9,18.)

II.

(I. fandtes i årbogen 1981)

Det er naturligvis ikke tilfældigt, at ure vinder indpas i borger- og bondehjem i fremgangs- og reformperioden fra o. 1750-1814, skønt det, der skete i dette tidsrum, har sine rødder i en videnskabelig revolution, der begyndte meget tidligere og var nært forbundet med opdagelsen af den nye verden, en række opfindelser, opløsningen af den middelalderlige samfundsorden og en verdsliggørelse af dannelsesbegrebet. Befolkningstallet voksede i denne periode både i byerne og på landet. Den stigning i kornpriserne, som var begyndt o. 1735, viste sig holdbar, og det betød bl. a., at der blev råd til at anskaffe flere møbler og andet bohaved på landet og i byerne, eftersom borgerne og især byernes købmænd også nød godt af de stigende kornpriser. Men endnu i 1735 var stueure en sjældenhed, som man kun havde lejlighed til at se på herregårdene og hos enkelte præster, og disse ure var oftest franske, engelske eller tyske.

Af en »Indberetning om den økonomiske Tilstand paa Lolland-Falster, 1735«¹ fremgår det, at der dette år kun var 1 urmager i Maribo (Musenberg) og ingen i Nykøbing eller de andre købstæder. På Nykøbing slot virkede siden 1611 en sejmager, Hans Kirsch, for enkedronning Sophie, men han var forlængst død. Af et »konsumptionsregnskab« fra Nykøbing 1697 ses det dog, at der blandt håndværkerne var en snedker, som samtidig virkede som urmager.² Der var ganske vist også i købstæderne et par finsmede, som også virkede som urmagere, men som sandsynligvis kun fremstillede og reparerede tårnure. Ovennævnte Musenberg i Maribo var født og opvokset i Hamborg, og hans mestersvend, Meyer, var en tyskfødt jøde. Efter navnene at dømme synes de første urmagere i det hele taget at være indvandret sydfra. Ved siden af Fredericia og Ribe var Nakskov den by, hvor jøder havde ret til at bosætte sig. Urmagere med danske navne som Oluf Hansen og Hans Madsen i Nakskov fik først borgerskab henholdsvis 1758 og 1760, Hans Smith

Den kendte hjemstavnsforfatterinde, Helene Strange, byggede sig i 1930 et særpræget hjem i Nørre Alslev. Det kaldtes »Prierhuset«, og stuerne var indrettede som i den gamle nordfalsterske bondegård. I en stue stod der et fint gammelt ur, som Helene Strange satte pris på. Billedet er taget i 1956, lige før huset blev solgt og indboet overtaget af Museet Falsters Minder i Nykøbing F.

og H. V. Kaalund i Maribo henholdsvis 1758 og 1770. I 1796 havde Nakskov to urmagere.

I købstæderne havde man om dagen kirkeurene og enkelte rådhusure til at melde borgerne om tidens gang. Således fik f. eks. det fjerde rådhus i Maribo sit ur i 1857. Om aftenen og natten vågede vægterne over ro og orden fra solnedgang til solopgang. Hver

fulde time forkyndte de klokkeslættet ved råb eller afsyngelse af de kendte vægtervers. Perlestikkerbogen nævner således en Michael Vægter i Nakskov 1618. Her havde man foruden en tårnvægter fire gadevægtere. Da tranlamperne o. 1860-70 blev afløst af gaslamper, forsvandt vægterordningen de fleste steder. Den sidste vægter i Nykøbing, Andreas Nielsen, døde af kulde i de-

cember 1880, idet han var faldet gennem isen i Guldborgsund, og først efter fem kvarters ophold i vandet blev bjærget og bragt op i et hus, hvor han døde straks efter ankomsten. Da vægterhvervet lønnedes meget sparsomt, måtte en del af dem ernære sig som daglejere om dagen.

På landet måtte der i henhold til recessen af 1558 og Christian 5.s Danske Lov af 1683 ikke drives urmageri eller andre typiske byhåndværk, men kun sådanne håndværk, som var helt uundværlige for bønderne, som f. eks. grovsmede og hjulmagere, og selv om der i enkelte tilfælde kunne gives dispensationer, bortfaldt købstædernes monopopol på handel og visse håndværk først med loven om næringsfrihed i 1857. Endvidere blev der fri og lige adgang til erhverv, dvs. at man fremtidig kunne løse næringsbrev uden at have stået i lære eller tjent som svend.

De indvandrede urmagere kom ofte med en bedre uddannelse, større teoretisk viden, flere nye impulser, mere rutine og for størstedelens vedkommende tilpassede de sig danske forhold og den danske kulturforståelse, således at de med tiden tilegnede sig dansk sprog og tænkemåde. Men efterhånden gjorde de danske mestre sig gældende som deres ligemænd, ja, i nogle tilfælde endda overmænd, således at det danske håndværk, som i 1600-årene havde stået på et lavt stade, havde udviklet sig til et højt respekteret erhverv, og dets udøvere og produkter blev med tiden kendt og værdsat langt uden for landets grænser.

Selv om der har været enkelte urmagere i Lolland-Falsters landdistrikter før 1857, nedsatte de fleste landsbyurmagere sig efter næringslovens ikrafttræden 1862. Det var i mange tilfælde fingernemme husmænd, som udøvede et eller flere håndværk i forening, og øvrigheden så ofte igennem fing-

rene med deres virksomhed, tålte den som »husflid« eller gav dem særlige bevillinger eller koncessioner. Allerede i 1827 fik amtmanden ret til at udstede bevilling til at udøve de fleste håndværk ude på landet, og efterhånden udlignedes forskellen mellem land og by. Ofte registreredes landhåndværkerne som husmænd, husejere, indsiddere, inderster eller daglejere i kirkebøger og folketællingslister, og ved dødsfald registreredes de måske som almisselemmer, fattiglemmer, enkemænd eller lignende, så det kan i nogle tilfælde være forbundet med vanskeligheder at finde frem til deres erhverv. Men i tidens løb har der i længere eller kortere perioder – foruden i købstæderne – virket urmagere i Bandholm, Birket, Bregninge, Bønnet, Dannemare, Egelev, Eskilstrup, Gloslunde, Holeby, Horbelev, Horslunde, Idestrup, Kappel, Lundby, Maglebrænde, Nørre Alslev, Radsted, Ravnsø (Falster), Sandby, Stokkemarke, Sdr. Ørslev, Tillitse, Toreby, Vesterborg, Vignæs, Vindeby, Vålse og Øster Ulslev, i alt 27 steder.

Som nævnt var der på Lolland-Falster i 1735 kun én urmager, og det må have været ret begrænset, hvad han og hans mester-svend har kunnet overkomme. Sandsynligvis har det rådende behov ikke været større, end at det kunne klares. Af en stikprøveundersøgelse foretaget af Poul Halkjær Kristensen³ af 40 skifter fra årene 1696-1728 omfattende fæstegårde af mellemstørrelse under Juellinge gods og Årsmarke under Knuthenborg fremgår det da også, at stue-

En kendt urmagerslægt var Lorentzens, der bestod af flere generationer og med forretninger både i Nykøbing og Stubbekøbing. Billedet, der er fra omkring 1890, menes at være fra Stubbekøbing. Det giver et morsomt indtryk af, hvorledes familien rigtigt er blevet stillet op til fotografering. En lille pige på trappen har således fået sin store dukke med. Urmageren selv står i vinduet med nogle af sine børn. (Museet Falsters Minder, Nykøbing F.)

ure endnu ikke havde vundet indpas i almindelige bondehjem. Her dukker de først op o. 1750. Fra skiftet efter sognepræsten på Fejø, hr. Desington, som døde 1766, erfares, at han bl. a. ejede »et stueur i foderal« (dvs. et standur). Det blev vurderet til 6 rdlr.⁴

Netop o. 1750 bliver det mode at anskaffe stueure, især standure (bornholmere) i Danmark. Det er i den kortvarige stilperiode, som vi kalder rokokoen og som i Danmark varer fra o. 1740-60 og som drager ved sin særprægethed og som er let at opfatte og forstå med sine lyse og lette træk.

Det betød dog ikke, at alle urkasser på den tid var i rokokostil, eller at den tids urmagere slavisk fulgte moden. Fordi der dukker en ny stil op, kasserer man ikke de traditionelle træk, og man kan ofte i almue-møbler finde flere stilarter blandet sammen. En del af de ure, der anskaffedes o. 1750 var f. eks. stærkt barokprægede, dvs. en stil, som var umoderne på det tidspunkt, da urene blev fremstillet.

Dengang var levestandarden og forholdene omtrent de samme i alle bondehjem, og man søgte at ligne hinanden så meget som muligt, men urene var nu altså noget for sig selv. Dels opfattede man dem som uhyre nyttige og praktiske, og dels gav de bogstavelig talt liv i stuen, et »liv«, der både kunne ses og høres: det svingende pendul, klokkeslaget, måske endda et spilleværk med salmemelodier. Et litterært vidnesbyrd om urenes tilstedeværelse på Lolland har vi f. eks. i digtet »Stævnemødet« af Emil Aarestrup (1800-1856), som var praktiserende læge i Nysted 1827-38 og i Sakskøbing 1838-49. I digtets sidste strofe hedder det således:

*»Gå! derfor, gå min herre!
Hør! Uret repeterer –
ni – ti – halv tolv! – Jeg nægter
det ikke. De generer.«*

Men også hos Christian Winther og Poul Martin Møller, som begge var elever på Nykøbing latinskole og hos Sophus Clausen tigger urene livligt i deres digtning, som genspejler den tid, den er skrevet i og for.

De første stueure var simple vægure med én viser, og værket blev drevet af et lod. Man havde også *konsolure* (bracket-clocks) af messing med værket opbygget mellem fire søjler, to vandrette plader og slagværket liggende bag gangværket. Det havde den fordel, at det forholdsvis let lod sig flytte, f. eks. fra dagligstue til sovekammer eller gæsteværelse.

Drivkraften var fjederen, som blev opfundet midt i 1400-årene.⁵ Nært beslægtet med konsoluret er *lygteuret* (lantern clock), som havde pendul og faktisk var forløberen for det populære standur (bornholmeren). Disse var bedre tidsmålere, men også dyrere at fremstille. I 1657 havde den hollandske fysiker Chr. Huyghens opfundet pendulet og udarbejdet dets teori, som i betydelig grad forbedrede regelmæssigheden i urets gang, især standurets, hvor det er muligt at udnytte et langt pendul og dermed øge præcisionen. Standurene (eller bornholmerne, som man oftest kalder dem, fordi der blev lavet særligt mange på denne ø) har en meget fin mekanisme og er også som møbler betragtet tiltalende. De blev fremstillet i Holland og England siden o. 1660 og kaldes her Long Case Clocks eller Grandfather Clocks. Efter o. 1700 begyndte man også at fremstille dem i det øvrige Europa og Amerika. De fleste standure viser timer, minutter og sekunder, nogle endvidere dato og

Et fornemt »lygteur« fremstillet af Johann Henrik Musenberg, som i 1713 tog bopæl i Maribo og havde privilegium som den eneste urmager på Lolland-Falster indtil sin død i 1736. Uret, som er et meget fint stykke kunsthåndværk, findes på Lolland-Falsters Stiftsmuseum i Maribo.

månefase. De havde slagværk med klokke, og enkelte havde spilleværk og blev yndede i alle landsdele.

På Lolland-Falster er der ikke fremstillet særlig mange standure. Øerne lå for tæt ved Bornholm, hvor man havde et forspring og havde oparbejdet et renommé, der var svært at konkurrere med. De bornholmske lertøjs- og klokkeskipperne kom også til havnene på Lolland-Falster og solgte deres ure til en gros-priser til urmagermestrene. Til gengæld kan området fremvise et smukt eksemplar af et *lygteur*, som Stiftsmuseet i Maribo erhvervede i 1967, og som museumsinspektør Hans Stiesdal har beskrevet grundigt og godt i museets årbog for 1968, s. 3-16. Det er fremstillet o. 1720 af *Johann Henrik Musenberg*, Maribo (1673-1736). Blandt de urmagere, som har fremstillet ure håndværksmæssigt skal endvidere nævnes:

Oluf Hansen, som fik borgerskab i Nakskov 1757 og ret til at virke som urmager på hele Lolland-Falster og Langeland 1759. Han har bl. a. fremstillet et standur i barokstil fra o. 1760. Uret er i dag i privat eje i Vejle. Men ellers benyttedes Oluf Hansen især til at reparere og passe tårnure på øerne. *Hans Smith* fik borgerskab i Maribo 8/1 1758 og har fremstillet flere standure, bl. a. et til pastor Westh i Vesterborg 1777. Et andet findes i privat eje i Roskilde, og på Det danske Urmuseum i Den gamle By i Århus er der et af ham fremstillet standur fra o. 1800 i umalet, bonet elmetræskasse i Louis XVI-stil med cirkelrund tinskive med arabertal for minutter, timer og datoer. Uret har 8-døgnsværk med to optræk. Klokken har to slagtoner og repetition.

Hans Vilhelm Kaalund, frimester i Maribo 27/12 1754, borgerskab 9/8 1770 har bl. a. fremstillet et standur, dateret 1771, som nu befinder sig på Stiftsmuseet i Maribo og ét, som er i privat eje i Roskilde.

Christian Johansen Wied (1790-1859), af sønderjysk slægt, fik borgerskab som urmager i Saksøbing 7/7 1830. Han var forfatteren Gustav Wieds bedstefaders broder og en flittig og habil klokkesmed, idet han har lavet både standure og et *savur*, dvs. et ur, som drives af sin egen vægt ved at værket glider ned ad en savtakket stang. Tænderne passer ind i et tandhjul, som på den måde sættes i bevægelse og driver værket. Da Wieds savur er fremstillet 1830, kunne det tyde på, at det har været hans mesterstykke. Gustav Wied (1858-1914) beretter i »Silhouetter« (1891), at han hos en gårdmand på Lolland havde set et »bornholmsk« stueur i høj kasse, som var lavet i Saksøbing af hans bedstefars bror, Christian Wied. »Uret viste foruden timer, dage og dato. Min bror havde et mage til hjemme på Frørup.«⁶

Rasmus Hansen (1813-1903) blev urmager i Vignæs og skrev tillige salmer og åndelige sange. Urmageriet havde han lært i sin soldatertid. Dengang var de værnepligtige jo ikke indkvarteret i kaserne, men boede hos garnisonsbyens borgere. Dette benyttede en del af soldaterne sig af til at lære et håndværk, mens de lå »i trøjen«. Rasmus Hansen lavede som svendestykke et standur med repetérværk.⁷

Magnus Anton Knudsen (1869-1955). Knudsen lærte urmageriet i Nykøbing. Efter læretiden tog han »på valsen« i Tyskland, Schweiz, Frankrig og England. I Schweiz arbejdede han bl. a. hos Maurice Stahl i Neuchâtel, hos hvem han efter den lange arbejdsdag af interesse for sit fag i sin fritid fremstillede et sølvblommeur (halv savonet) med tilhørende etui og en såkaldt Breguet-spiral i palladium. Dette ur opbevares nu på Det danske Urmuseum i Den gamle By i Århus. Magnus Knudsen modtog sølv- og broncemedaljer ved udstillingen i Nakskov 1898.

Urmager G. Errebo, som i 1897 etablerede sig i Vestergade i Maribo, står udenfor butikken, efter at den er ombygget i 1913. Forretningen blev videreført af sønnen, Hans Ejnar Errebo, som havde lært hos sin fader. Han døde i 1977, og en kort tid efter blev forretningen ophævet. (Lolland-Falsters Stiftsmuseum, Maribo).

Omkring 1800 huserede der særlig mange urkolportører på øerne. De kaldtes populært »nürnbergere«, skønt de fleste af dem kom fra Schönwald i Schwarzwald og solgte billige husflids-ure. Ved seklets begyndelse produceredes ca. 400.000 pr. år i Schwarzwald. Der var forskellige typer: et vægur med sortmalet ramme og hvidemaljeret skive med romertal omgivet af motiver i presset, forgyldt pinchbeck, dvs. en legering af kobber og zink. Andre schwarzwaldere ure havde malede dekorati-

oner, f. eks. røde roser, og endelig var der de meget yndede kuk-kuk-ure, som især børnene syntes var morsomme.

Et stykke ind i 1800-årene begynder man i USA industrielt at fremstille rektangulære vægure, som har en profileret ramme af valnødder- eller mahogny-finér og en bemalt glasdør. Disse ure kom fra Waterbury Clock Co. og var meget billige. Men efterhånden fik fabrikken flere inden- og udenlandske konkurrenter. I Tyskland opstod også store urfabrikker, hvorfra færdige ure

og halvfabrikata blev spredt ud på verdensmarkedet. Dette betød bl. a., at det ikke længere kunne betale sig at fremstille ure håndværksmæssigt, og urmageriet blev efterhånden et reparations- og servicefag med salg af importerede ure.

En hel del urmagere kombinerede deres fag med beslægtede håndværk, så som guld- og sølvsmed, juvelér, gravør, ciselør, gørtler, finmekaniker, instrumentmager, bandagist og optiker eller fotograf eller salg af symaskiner og cykler.

Det håndværksmæssige blev dog opretholdt ved, at man ved siden af butiksudsalget justerede, rensede eller reparererede de indleverede ure.

Et virkeligt behov for ure opstod i virkeligheden først, da de moderne samfærdselsmidler blev taget i brug: jernbanen, dampskibet og færgen og senere rutebilen og flyet.

Jernbanen mellem Bandholm og Maribo anlagdes o. 1870. Den fulgtes kort efter af banen fra Nykøbing over Saksøbing og Maribo til Nakskov. Omtrent i samme årtier kom de første mejerier, brugsforeninger, andelssvineslagterier, sukkerfabrikker og Dansk Andels-Ægekспорт. Arbejdet på fabrikker og værksteder skulle begynde og ende til bestemte klokkeslæt. Mælk, svin og æg skulle leveres inden bestemte tidsfrister, butikkerne åbnede og lukkede til bestemte tider, og jernbaner, dampere og færger havde faste afgang og ankomsttider.

Flere og flere skulle have ure, som siden skulle repareres eller evt. udskiftes og fornyes. Lommeure vandt nu også indpas i de brede lag af befolkningen, men først i vort århundrede blev det en naturlig sag at have eget lommeur.

Da Gustav Wied efter endt skolegang kom i boghandlerlære i Thierrys bog- og papirhandel i Nakskov først i 1870'erne, havde hverken han eller en ældre medhjæl-

per, Johannes Brandt, lommeure, så de lukkede butikken om aftenen, når de havde hørt postillonen i diligencen blæse med posthornet kl. 9.⁸ Uden at generalisere kan man vist godt sige, at lommeure ikke blev gængse konfirmationsgaver før vort århundrede.

For at kunne reparere et lommeur ordentligt måtte en urmager have en vis solid håndværksmæssig rutine, så i mange år bestod svendeprøven i aftrækning af et fire-stens-ur samt indsætning af en ny cylinder, nyt sekundhjul med driv og indsætning af to stenhuller ved sekundhjulet. Af en journal fra 1910, som har tilhørt urmagermester A. G. Andersen, Nysted,⁹ ses, at et cylinderlommeur da kostede 23 kr. Det havde endda 4 års garanti. Et kobbevækkeur med et års garanti kostede 5 kr., og et 8-døgns regulatorur med kvarterslag og 3 års garanti kostede 45 kr. To polske arbejdere på Stubberupgård købte i oktober 1910 et kobbevækkeur i fællesskab. Det havde 2 års garanti og kostede 6,25 kr. Det var på den tid, at en urmagersvend tjente fra 24-26 kr. om ugen.

Det danske marked oversvømmedes efter århundredskiftet også af billige masseproducerede lommeure, bl. a. fra USA, og faget nærmest stagnerede til omkring 1914, da armbåndsurene så småt begyndte at dukke op. Siden er antallet af urmagere dalet jævnt undtagen i de største byer, og da befolkningsantallet i samme periode er steget fra rundt 3 mill. til 5 mill., er der blevet et større kundepotentiel til hver urmager.

Lolland-Falsters Urmagerforening, som blev stiftet den 8. maj 1900 havde i 1914 i købstæderne 26 medlemmer og på landet 17 medlemmer, i alt 43. Kun få urmagere stod uden for denne organisation. Stifterne var urmagermestrene Richard Hansen, Nakskov, Georg Errebo og Magnus Knudsen, Maribo, Carl Ibsen og Laurids Sørensen,

Sakskøbing og Rødby, Julius Rasmussen og Hans Jacobsen, Nykøbing. Den første formand var Magnus Knudsen.

I 1981 var antallet af urmagere i Maribo: 3, Nakskov: 7, Nykøbing: 7, Nysted: 1, Rødby: 2, Sakskøbing: 2, Stubbekøbing: 1 samt 1 i hver af byerne Eskilstrup, Holeby, Nørre Alslev og Rødbyhavn, i alt 27.

Siden 1939 har foreningen heddet Lolland-Falsters Urmager- og Optikerforening.

Navneliste.

Listen omfatter urmagermestre på Lolland-Falster fra ca. 1600-1900. Stavningen af deres navne kan variere i kirkebøger, borgerskabsprotokoller og folketællinger, således at f. eks. Kristensen også må søges under Christensen, Pedersen under Petersen osv. Når personlige data udover fødsel, død og borgerskabsår er medtaget, er det ikke blot af hensyn til tidsbestemmelsen af deres produktion, men også for at lette identifikationen af urmagere med enslydende navne eller beslægtede personer, f. eks. far og søn. Det er ikke givet, at alle de nævnte urmagere selv har fremstillet ure, men da der gang på gang dukker hidtil kendte signaturer op på gamle ure, har jeg fundet det forsvarligt at nævne alle fremdragne urmagere, da man ikke kan udelukke muligheden for, at de har fremstillet ure, om ikke andet så svende- eller mesterstykker.

Forkortelser: s.a. = søn af, g.m. = gift med, bsk. = borgerskab, bev. = bevilling, ft. = folketælling, s.st. = sammesteds. I øvrigt er brugt almindelige forkortelser.

ANDERSEN, A. G. Urm. og guldsmed i Nysted 1890-1935.

ANDERSEN, HANS, f. 1852 i Radsted, død 31. 10. 1907 i Sakskøbing, s.a. gdr. Anders Jørgensen og Bodil Hansdatter. Etabl. som urm. i Brostræde 29, Sakskøbing 15/8 1879.

I restaurationen i Czarens Hus i Nykøbing F. står der et smukt gammelt standur, som ifølge inskriptionen på skiven er fremstillet af H. Smith, Mariebo. Han virkede en del år som urmager i Maribo og døde her 1819. (Museet Falsters Minder, Nykøbing F.)

ARILDSEN, JENS, f. 1805 i Kettinge, g.m. Sidsel Andersdatter. Indsieder og urm. i Thorup, Bregninge sogn.

BACH, JONES, urm. i Maribo - 1900- .

BALCH, CHRISTOPHER, frimester ved bev. af 22/5 1761 i Nakskov.

BALCKE, JOHAN CHRISTIAN, f. i København, begr. 18. 6. 1769. Bsk. som urm. 19/5 1767 i Nykøbing.

BERGLUND, LARS ERIK, f. 23. 3. 1827 i Karlskrona ved Nyköping, Södermanland, Sverige, s.a. dragon Anders Berglund og Stina Lisa Jäfvert. Bsk. som urm. 31/3 1857 i Sakskøbing.

BLECKE, FRANZ HENRIK, f. 1715 i København, s.a. urm. Johan Heinrich Blecke og hustru. Frimester¹⁰ 18/3 1740 på Lolland-Falster med bopæl i Maribo.

BREDAL, CHRISTIAN VILHELM, f. 1801, g. i Radsted 4. 2. 1831 m. Ane Marie Rasmusdatter. Hjulmager og urm. i Krungerup, Radsted sogn. (Søn: kgl. hus-hovmester og Danebrogsmand).

BRONÉER, HANS CLAUDIUS, f. 7. 6. 1853 i Nykøbing, g. i Sakskøbing 9. 2. 1871 m. Juliane Jacobsen. Urm. i Rødby.

BRUUN, CARL GUSTAV, f. 2. 7. 1848 i Halsted, s.a. skrædder Søren Hansen Bruun og Maren Hansdatter, g. i Nakskov 19. 9. 1874 m. Caroline Nielsen. Bsk. i Nakskov 13/4 1874, som instrumentmager og urm.

BØIE, CARL FREDERIK CHRISTIAN, f. 1834 i Nykøbing, død 27.11. 1895 i Nysted, s. a. handskemager Andreas Peter Bøie og Sidsel Margrethe Hansen, g.m. Maren Kirstine Jensen. Bsk. som urm. i Nysted 1/2. 1860.

BØIE, HANS PETER, f. 25. 10. 1863 i Nysted, s.a. fornævnte, g. 22. 7. 1913 m. Thora Vilhelmine Bøie. Forretn. etableret 1861 af faderen og overtaget 1895 af H. P. Bøie, som var medstifter af Lolland-Falsters urmagerforening. Adelgade 34, Nysted.

CARSTENSEN, NIELS PEDER, f. 1833 i Præstø, g.m. Dorthé Kirstine Karstensen. Urm. i Nysted ved ft. 1860.

CHRISTENSEN, A. nævnes som urm. i Tillitse 1891 og 1929.

CHRISTENSEN, JENS, bev. som urm. i Horslunde 13/8 1885.

CHRISTENSEN, NICOLAJ, f. 1852 i Sahl, Viborg amt, død 16. 5. 1923 i Nykøbing, s.a. husmand Christen Nielsen og Inger Larsdatter. Bsk. som ur- og instrumentmager i Nykøbing 4/6 1885.

CHRISTENSEN, PEDER. Nævnes som urm. i Sdr. Ørslev i 1891.

CHRISTIANSEN, GUNNAR, død 1965 i Nykøbing, 89 år gl. Urm. og guldsmed i Nykøbing. Æresmedlem af Lolland-Falsters Urmager- og Optikerforening.

CHRISTOFFERSEN, CHRISTIAN JULIUS, f. 23. 7. 1867 i Nykøbing, død 3. 5. 1901 s.st., s.a. landpostbud Christoffer Jørgensen og Ane Andersdatter. Urm. i Jernbanegade 22, Nykøbing.

CLAUSEN, CLAUS ADOLPH, Bsk. som urm. i Nakskov 2/1 1863, men opsagt igen 16/4 1864.

CLAUSSEN, JULIUS ROBERT MAXIMILIAN AMANDUS, f. 5. 7. 1839 i Nakskov, g. i Nakskov 18. 5. 1867 m. Karen Kirstine Thorsen. Bsk. som ur- og instrumentmager i Nakskov 16/5 1864.

CHRISTENSEN, CHRISTIAN PETER SAMUEL, f. 30. 9. 1860 i Roskilde, s.a. hjulmager Carl Emil Christensen og Margrethe Peetz, g.1.g.m. Jeanette Vilhelmine Christensen, som døde 1892, g.2.g.m. Johanne Christiansen. Urm. i Eskilstrup.

DAHLSTRØM, PEDER CHRISTIAN, f. 9. 8. 1791 i Køge, død 19. 9. 1822 i Nykøbing, s.a. skomager Niels Christiansen Dahlstrøm og Marie Inger Jensdatter. Besk. som urm. i Køge 1813. Bsk. som urm. i Nykøbing 30/6 1817.

DREIER, HANS HANSEN, f. 1780, død 30.4. 1830 i Nysted. Urm. i Nysted.

ENGEL, LARS, f. 19. 5. 1787 i Nakskov, s.a. Niels Frederiksen Engel og Karen, g.m. Dorothea Elisabeth Mørck. Meister i København 1820. Bsk. som urm. og mechanicus i Nakskov 22/9 1829, i Nysted 1832, i Nykøbing 2/5 1837. Frst. det nye tårnur til kirken i Nykøbing 1832 for 180 rdlr. Sønnen Johannes Theodor Engel reparerede kirkeklokker over hele landet. Således roser sogneprest E. Worm, Ørum-Dau-

gård kirke i Vejle amt Engel for reparationen af Ørum kirkes klokke, »som under ringningen under Frederik 7.s begravelse revnede«.

ENGEL, NIELS FREDERIK, f. 28. 1. 1814 i Nakskov, s.a. købmand Niels Engel jun. og Marie Cathrine Dyssel. Lært faget i Odense. Urm. i Nakskov.

ERREBO, GEORG JOHANNES, f. 29. 9. 1871 på Rødby mark, s.a. gdr. Hans Christian Errebo og Christiane Hansen, g. i Ringsebølle 26. 11. 1898 m. Larsine Theodora Hansen. Svend 1892, mester 1. 5. 1897. Etabl. i Vestergade 26, Maribo 1897.

ERREBO, HANS EJNAR, f. 24. 6. 1899 i Maribo, død 28. 12. 1977 s.st., s.a. ovennævnte. Lært hos sin far. Svend hos Sinding, Ebeltoft, eksamen som optometrist i Jena, Tyskland, svend i København, filialbestyrer i Ålborg. Overtog faderens forretning i Maribo 1937. Sikrede Maribo kommune, at det gamle urværk kom tilbage til rådhuset. Efterfølger: Allan Pedersen. Forretningen nedlagt.

FAHL, ABRAHAM, f. i Tartu (Dorpat) i Letland. Bsk. som urm. i Nykøbing 28/10 1707, var også finsmed.

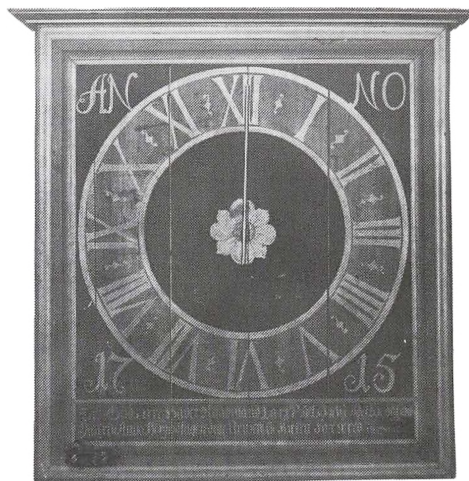
FALLER, JOSEPH, f. i Freiberg, Østrig. Bsk. som urm. i Nykøbing 26/9 1795 til handel med ure og trævarer.

FISCHER, NATHAN, død 20/2 1823 i København, begr. på Mosaik kirkegård 24. 12. s.å. Bsk. som urm. i Nakskov 24. 12. 1806. Flyttede senere til København.

FLADE, JULIUS, f. 1844, død 10. 2. 1872 i Nykøbing, g. i Maribo 20. 1. 1871 m. Julie Dorthea Jensdatter. Urm. i Nykøbing.

FREDERIKSEN, A. Nævnes som urm. i Horslunde 1963.

FREDERIKSEN, LARS, f. 1806 i Nr. Vedby, g.m. Kirsten Pedersdatter. Urm. i Egelev, Nr. Vedby sogn ved ft. 1845.

På Nykøbing kirkes gamle urskive fra 1715 kan læses følgende inskription: »Til Guds Ære Haver Raadmand Lars Pouelsøn Wendelboe og hans Hustru Anna Bergis Hagen dette Urwerk til Kirken foræret«. Urskiven har hængt inde i kirken og stået i forbindelse med kirkens tårnur. Skiven har sandsynligvis kun haft én viser. (Museet Falsters Minder, Nykøbing F.)

FREDERIKSEN, PETER, f. 8.9. 1860 i Stokkemarke, død 2.11. 1956 i Nakskov, s.a. landmand Frederik Hansen og Kristine Johannesdatter, g.m. Laurine Månsson. Svend 1879. Mester 1892. Etabl. 1892 på Axeltorv 10, Nakskov. Forgænger: R. Sørensen grl. 7.11. 1862. Efterf.: Børge Frederiksen overtog forretning. 1947.

FRIIS-CHRISTENSEN, JØRGEN, f. 8.6. 1887 i Rødby, s.a. gdr. Chr. Christensen og Birthe Marie Jørgensen, g. 19.6. 1918 m. Kirsten Marie Klokke. Svend 1908. Mester 1912. Etabl. i Søndergade 19, Nakskov 1.4. 1912. Fm. for Lolland-Falsters urmagerforening 1929. Medl. af bestyrelsen for Danske Urmageres Centralforening 1928-30.

FURTWÄNGLER, JOSEPH, f. i Guttenbach, Schwarzwald 1774, død i Nykøbing 2.4. 1845 (katolik), g. i Nykøbing 13.6. 1817 m. Christiane Bruun fra Thorslunde. Bsk. som urm. i Nykøbing 31/1 1801.

GULDAGER, ANDREAS, f. 1768 i København, død 18.6. 1832 i Ringsted, g.m. Sidsel Cathrine Pedersdatter. Bsk. som urm. i Svendborg 1799, i Saksøbing 1804, i Ringsted 1813.

HANSEN, C. P., bsk. som urm. i Nakskov 14/10 1887.

HANSEN, C. R., bsk. som urm. i Nakskov 10.5. 1888.

HANSEN, EMIL, f. 1894 i Nykøbing, død 1963 s.st., lært hos urm. Hans Olsen, Nykøbing, svend i Randers, Nakskov og København. Etabl. som urm. i Langgade, Nykøbing 1923.

HANSEN, FREDERIK JOHANNES, f. 1.3. 1861 i Køge, død 22.7. 1893 i Stubbekøbing, s.a. arbejdsmand Niels Hansen og Sophie Frederikke Jensen. Bsk. som urm. i Møllegade, Stubbekøbing 14.9. 1888.

HANSEN, H. Nævnes som urm. i Birket 1883 og 1891.

HANSEN, HANS MOTRINIUS, f. 1817 i København, død 21.6. 1854 i Nykøbing, s.a. skipper Mogens Mogensen Hansen og hustru. Bsk. som urm. i Nykøbing 2/12 1846.

HANSEN, LAURITZ ANDREAS, f. 18.12. 1882 i Stubbekøbing, s.a. gæstgiver Jens Hansen og Karen Sofie Jørgensen, g.m. Cecilie Jørgensen. Lært hos P.W. Svendsen, Stubbekøbing, svend i Tyskland. Etabl. som urm. i Vestergade 19, Stubbekøbing 1913. Sønnen Torben Hansen overtog forretn. 1964.

HANSEN, NIELS, f. 1773 i Birket, g.m. Maren Madsdatter. Indsieder og urm. i Bønnet, Vesterborg sogn ved ft. 1845.

HANSEN, NIELS, f. 1804 i Stokkemarke, g.m. Marie Hansen. Urm. og husmand i Tjennemarke, Stokkemarke sogn ved ft. 1845.

HANSEN, NIELS, nævnes som urm. i Ravnø, Nr. Alslev i 1883.

HANSEN, OLUF, bsk. som urm. i Nakskov 1757. Bev. for Lolland-Falster og Langeland 21/9 1759.

HANSEN, RASMUS, bev. som urm., gørtler og finsmed for Lolland 21/3 1794. Han »måtte ved egne hænder ernære sig af urmager-, gørtler- og klejnsmedearbejde«.

HANSEN, RASMUS, f. 20.9. 1813 i Oreby, Saksøbing, død 8.12. 1903 i Vigsnæs, s.a. gdr. Hans Rasmussen Nymand og Anne Lisbeth Wedel, g.m. Karen Larsdatter. Soldat i 3 år. Lavede som svendestykke et standur med repeterværk. Urm. og spillemand i Vigsnæs 1838. Skrev 188 salmer og åndelige sange.

HANSEN, THORVALD BENDIX SVENDSEN, f. 29.9. 1871 i Branderslev, s.a. gdr. Peter Hansen og Maren Johansen, g. 18.10. 1905 m. Poulina Cathrine Jacobsen. Etabl. som urm. i Kappel 1895, flyttede til Østergade 20, Nakskov 1898, derefter til Nygade 9 s.st.

HANSEN, RICHARD, f. 27.7. 1862 i Maribo, s.a. lærer Hans Peter Hansen og Augusta f. Hansen, g. 20.6. 1896 m. Marie Troensegaard. Svend 1882. Etabl. som urm. i Vejlegade 5, Nakskov 1892. Forretn. overtaget 1939 af Chr. Fr. Eckert, som døde 1978.

HEERDEGEN, ..., nævnes som urm. på Bogø 1883.

HEERDEGEN, JOHANN GEORG ERDMANN FERDINAND, f. 13.9. 1852 i Nødebo, Nordsjælland, s.a. slagtermester Wilhelm Heerdegen og Caroline Wilhelmine Olsen, g. i Stubbekøbing 11.11. 1877 m. Laura Lauritsen. Urm. i Stubbekøbing 1877.

HEITMANN, FREDERIK, f. 23.10. 1821 i Bergen, Norge, død 17.2. 1899 i Stubbekøbing, s.a. sildevrager Christian Heitmann og Anna Margaretha Sahl, g.m. Laurine Olsen. Bsk. som urm. i Stubbekøbing 24/1 1844. Fik dansk indfødsret 24.2. 1858.

HENNINGSEN, PEDER, f. 12.12. 1833 i Ringsebølle, død 9.2. 1925 i Rødby, s.a. gdm. Henning Jørgensen og Karen Pedersdatter, g. i Ringsebølle 7.6. 1878 m. Ane Hansine Adamsen. Etabl. som urm. i Rødby 6/10 1873.

HEY, PETER MATHIASEN, bsk. som urm. i Nykøbing 20/2 1685.

HJELMER, PEDER, nævnes som urm. i Saksøbing 1900.

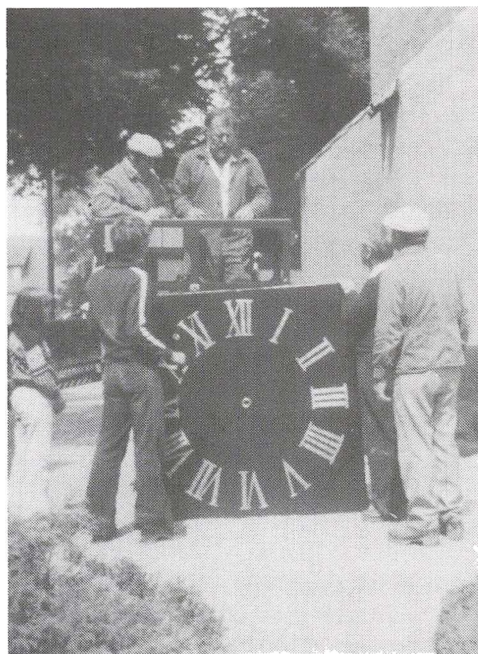
HULTGREEN, SAMUEL, f. 1730 i Hultafors, Sverige. Bsk. som urm. i Maribo 3/6 1790. Boede i Vestergade.

HUSTED, NIELS KRISTIAN NIELSEN, f. 28.5. 1890 i Balling ved Skive, død 19.4. 1922 i Nykøbing, s.a. snedker Niels Husted og Karen Nielsen, g.m. Ida Hansen. Urm. i Nykøbing 1912.

HVIID, ..., nævnes som urm. i Maglebrænde 1883.

IBSEN CARL ERIK, f. 22.1. 1866 i Saksøbing, død 7.12. 1935 s.st. s.a. urm. Lars Peter Ibsen og Karen Kirstine Hansen, g. 14.7. 1893 m. Olga Hansen. Etabl. som urm. og guldsmed i Saksøbing 1893. Overtog faderens forretn., som var grl. 1859. Efter Carl Ibsens død videreførtes forretn. af enken, Olga Ibsen.

IBSEN, KNUD, f. 22.8. 1886 i Holbæk, død 26.10. 1965 i Nykøbing, s.a. brygger Carl Ibsen og Ane Sofie Jensen, g. 19.5. 1908 m. Ingeborg Frederikke Lassen. Etabl. som urm. i Langgade 26, Nykøbing 28/7 1907, men forretn. blev grl. 1849. Medl. af bestyrelsen for Danske Urmageres Centralforening 1937-56. Forgængere: Peter Hans Jørgensen.

Hofagent Hincheldey skænkede til Vålse kirke et urværk, der før havde stået på Nykøbing slot. Værket står endnu i kirketårnet, idet uret bliver drevet af elektrisk værk, som installeredes i 1975. Skiven blev fornyet i 1977 i forbindelse med en kalkning af kirken. Den nye skive er en nøjagtig kopi af den gamle.

IBSEN, LARS PETER, f. 16.10. 1831 i Slagelse, død 9.3. 1904 s.st., s.a. skomager Carl Ibsen og Marie Mikkelsdatter, g. i Slagelse 9.5. 1860 m. Karen Kirstine Hansen. Bsk. som urm. i Slagelse, bsk. som urm. i Saksøbing 14/5 1859. Forretn. overtoges af sønnen Carl Ibsen 1893.

JENSEN, AUGUST ADRIAN, f. 1818, lært hos Chr. Wied i Saksøbing. Bsk. som urm. i Nakskov 11.4. 1843. Ved ft. 1845 var han urm. på Torvet i Nakskov.

JENSEN, C., nævnes som urm. i Lundby, Falster - 1900 -.

JENSEN, CHRISTIAN, besk. som urm. i Nakskov 7/12 1833.

JENSEN, CHRISTIAN RASMUS, f. 7.2. 1806 i Nakskov, g. i Nakskov 12.4. 1834 m. Anne Marie Horsens. Bsk. som urm. i Nakskov 1835.

JENSEN, HANS PETER, f. 6.8. 1863 i Østofte, s.a. skrædder Jens Jensen og Ane Kirstine, g.m. Amalie Andersen. Etabl. som urm. i Søndergade 3, Nakskov 1890. Istandsatte Nakskov kirkeur i 1903 sammen med Johan Skaftø. Forretn. overtaget 1938 af Ejnar Jensen.

JENSEN, LARS, f. 12.5. 1854 i Radsted, død 2.1. 1899 i Nykøbing, s.a. husmand Jens Hansen og Ellen Rasmussen. Etabl. som urm. i Nykøbing 1879.

JENSEN, PEDER ADAM, f. 28.9. 1833 i Greve ved Køge, død 17.12. 1890 i Nykøbing, s.a. lærer Rasmus Jensen og hustru. Bsk. som urm. i Nykøbing 6/4 1857. Medl. af bestyrelsen af Nykøbing Håndværker- og Industriforening, 1866-70.

JENSEN, THORVALD ALEXANDER, g.m. Sigrid Hansen Glad. Nævnt som urm. i Nørre Alslev 1900.

JØRGENSEN, HANS. Nævnt som urm. i Vesterborg - 1891 -.

JØRGENSEN, HANS JØRGEN. Nævnes som urm. i Maglebrænde 1883 og 1891.

JØRGENSEN, PETER HANS, f. 7.10. 1849 i Nr. Vedby, død 23.6. 1905 i Nykøbing, s.a. gdr. Hans Jørgen Pedersen og Ane Petersdatter, g.m. Juliane Jacobsen. Etabl. som urm. i Frisegade 180, Nykøbing 5.4. 1880.

KAALUND, HANS VILHELM, f. ca. 1730, frimester i Maribo 27.12. 1754, bsk. som urm. s.st. 9.8. 1770. Standur med hans sign., dateret 1771 på Maribo Stiftsmuseum, et andet i privat eje i Roskilde. Kaalund nedtog i 1767 et urværk på Nykøbing slot og opsatte det i Maribo kirke for 80 rdlr.

KIRSCH, HANS, f. ca. 1580. Bestalling som urm. på Nykøbing slot 29.5. 1611 med en årlig løn af 50 rdlr. »Når enkedronningen giver ham sine ure til eftersyn, skal han, hvor han end er, med tro, nidkærlighed og flid gøre dem i stand, enten de går urigtigt, uregelmæssigt eller har andre mangler. Nye ure skal på hendes befaling laves med yderste flid og udadledigt, og disse vil hun betale ham efter rimelig værdi. Alt andet arbejde skal han være forpligtet til at udføre for ovennævnte årlige løn. Når hun af og til forlanger, at han skal komme til hende i Nykøbing, skal han adlyde og godvilligt indfinde sig.« Han nævnes endnu 1679.

KLEINSMED, POUËL, fremstillede et nyt sejerværk til Maribo kirke 1650 for 32 rdlr.

KNUDSEN, CARL MØLLER, f. 28.11. 1898 i Maribo, død 13.3. 1978 s.st., s.a. urm. Magnus Knudsen og Jacobine Møller. Udlært hos faderen i Maribo 1918. Arbejdede som svend i Tyskland, Schweiz, Frankrig og Italien samt hos fa. Ranchs Efterf., København. Forretn. i Maribo blev etabl. af bedstefaderen 1872 og overtaget efter faderen 1.4. 1922. Østergade 6, Maribo. En brodersøn, urm. og optiker Bjarne Knudsen, overtog forretn. 1972.

KNUDSEN, CARL PEDER, f. 29.9. 1844 i Fåborg, død 11.6. 1892 i Maribo, s.a. vævermester Knud Knudsen og Maren Pedersdatter, g. i Fåborg 1871 m. Anne Johanne Frederikke Hansen. Etabl. som urm. i Østergade, Maribo 1.4. 1872. Var forinden urm. i Svendborg og Nykøbing.

KNUDSEN, MAGNUS ANTON, f. 21.6. 1869 i Svendborg, død 10.10. 1955 i Maribo (dræbt ved et færdselsuheld), s.a. urm. Carl Peter Knudsen og Anna Hansen, g.m. Jacobine Møller. Familien flyttede 1871 fra Svendborg til Nykøbing og året efter til Maribo, hvor faderen etabl. sig i

Østergade 6, hvor forretn. stadig har til huse. Magnus Knudsen overtog forretn. 1894 og afstod den til sin søn 1.4. 1922. Stifter af Lolland-Falsters Urmagerforening. Æresmedlem af samme. Medl. af best. for Maribo Håndværker- og Industriforening. Sølv- og bronzemedaljer ved udstillingen i Nakskov 1898.

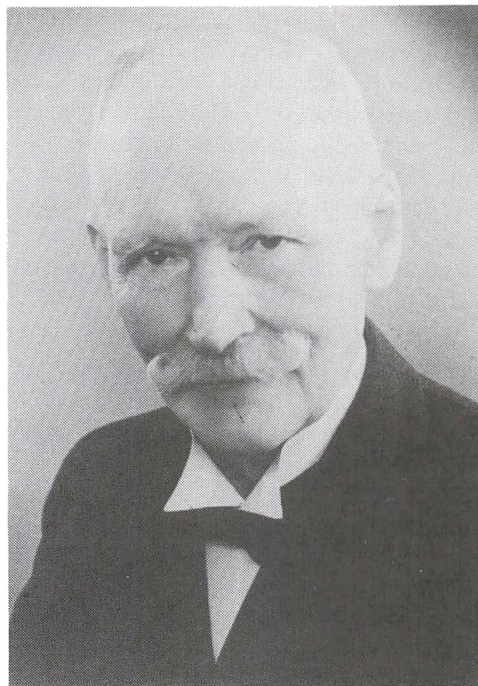
KOCH, CHRISTIAN, f. 1908, død 1.8. 1981 i Eskilstrup. Urm. og guldsmed i Søndergade 3, Eskilstrup siden 1935. Kasserer i Lolland-Falsters Urmager- og Optikerforening.

KRØLL, HANS JØRGEN JØRGENSEN, f. 2.8. 1856 i Torkildstrup, død 15.10. 1922 i Stubbekøbing, s.a. husmand Jørgen Hansen Krøll og Anne Marie Larsdatter, g.m. Maren Hansen. Urm. i Møllegade 10, Stubbekøbing 1881. Urm. i Maglebrænde.

KRØLL, HANS JØRGEN ALFRED JØRGENSEN, f. 4.12. 1880 i Maglebænde, s.a. foregående, g. 26.8. 1913 m. Charlotte Axelsen. Etabl. som urm. i Adelgade 37, Nysted 1910. Efterfølger: Thorvald Krøll.

KRØLL, PETER THORVALD JØRGENSEN, f. 7.9. 1897 i Maglebrænde, s.a. Hans Jørgen Jørgensen Krøll og Maren Hansen. Udlært 1920-24 hos faderen i Maglebrænde. Overtog faderens forretn. 1928. Gift 4.1. 1930 m. Karen Pedersen. Forretn. etabl. 1877 af faderen, overtaget 1922 under adressen Møllegade, senere flyttet til Vestergade, Stubbekøbing. En søn, Jørgen Krøll, etabl. sig i Nysted 1.6. 1952, men omkom ved en trafikulykke i Sverige 1972.

KYHL, JULIUS MARIUS, f. 19.10. 1785 i Kiel, s.a. købmand Hans Jochim Kühl, g. i Nykøbing 20.2. 1829 m. Jacobine Sophie Jensen. Bsk. som urm. i Kiel 23/4 1807, bsk. i Fåborg 9/5 1817, i Svendborg 15/1 1820, opsagt 24/3 1823, flyttet til Nykøbing, hvor han virkede som urm. og toldbetjent.

En af urmagerstandens kendte og fine udøvere, Magnus Knudsen, Maribo. Han drev slægtens forretning i Maribo 1894-1922. Magnus Knudsen var stifter af Lolland-Falsters Urmagerforening og blev æresmedlem af denne.

LANGE, JOCHUM SCHURMANN, f. 15.3 1786 i Fåborg, død 4.1. 1869 i Maribo, s.a. hattemager Hans Henrik Lange og Birthe Jensdatter, g. 5.5. 1817 i Skørtinge m. Maren Hansen. Udlært hos urm. Steen i Flensborg. Bsk. som urm. i Fåborg 29.8. 1806, opsagt bsk. 16.12. 1808 og flyttede til Rudkøbing, hvor han fik bsk. 31.12. 1809, opsagt 29.4. 1815 og flyttede til Maribo, hvor han fik bsk. 1.2. 1816. Urm. i Maribo og organist ved Maribo kirke 1823-66. Boede i Klostergade 184. I 1827-28 byggede han et orgel.

LARSEN, JOHANNES BERTRAM, f. 29.5. 1823 i Sorø, død 31.1. 1877 i Køge, s.a. told- og portbetjent Niels Larsen (Lassen) og Ane Margrethe Hansdatter, som efter faderens død giftede sig med urm. Gustav Zetterwall. Lært hos sin stedfader. Svendestykke i Køge 1848. Urm. i Nykøbing 1855-57. Senere tårnursfabrikant i Køge. Fader til Julius Bertram-Larsen og farfar til Frithiof Bertram-Larsen.

LARSEN, JØRGEN AUGUST, f. 16.8. 1860 i Rødby, død 4.3. 1924 i Maribo, s.a. urm. Hans Larsen og Inger Jørgensen, g.m. Nielsine Sørensen. Urm. i Maribo 1890-1912.

LARSEN, MORTEN, f. 11.12. 1866 i Torkildstrup, s.a. parcellist Lars Eriksen og Johanne Mortensen, g. i Nykøbing 17.5. 1895 m. Marie Sofie Andersen. Lært hos Hans Olsen, Nykøbing, svend 1885. Etabl. som urm. i Nykøbing 29.4. 1890. Flyttede senere til København.

LASSEN (LARSEN), HANS, f. 1820, død 9.6 1885 i Rødby. Urm. i Rødby 1845-85.

LICHT, FRIEDRICH FERDINAND, f. 1811, g. i Roskilde 14.10. 1837 m. Helene Marie Henningsen. Svend i Roskilde. Urm. i Nysted - 1837 -.

LORENTZEN, CARL, f. 1813 i Nykøbing, død 14.6. 1887 s.st., g. i Nykøbing 11.11. 1836 m. Anne Cathrine Martin. Bsk. som urm. i Nykøbing 22/12 1845.

LORENZEN, CARL EDVARD, f. 31.3. 1842 i Nykøbing, død 14.11. 1925 i Stubbekøbing, s.a. ovennævnte, g.m. Marie Cathrine Pedersen. Lært hos faderen. Deltog som soldat i krigen 1864. Etabl. som urm. i Stubbekøbing 7.4. 1873.

LORENTZEN, CHRISTIAN LORENTZ, f. 15.9.1837 i Nykøbing, død 5.6. 1916 s.st., s.a. urm. Carl Lorentzen og Anne Cathrine Martin, g.m. Caroline Holm.

Etabl. som urm. og instrumentmager i Slotsgade 28, Nykøbing 3.11. 1869.

LORENTZEN, JOHAN EGON, f. 18.3. 1901 i Stubbekøbing, s.a. urm. Johan Carl Ferdinand Lorentzen og Ellen Marie Madsen, g. i Stubbekøbing 10.9. 1926 m. Martha Nielsen. Urm. i Maribo.

LORENTZEN, JOHAN CARL FERDINAND, f. 26.3. 1866 i Sct. Knuds sogn, Odense, s.a. urm. Carl Edvard Lorentzen og Marie Kathrine Pedersen, g. 28.10. 1893 i Nykøbing m. Ellen Marie Madsen. Urm. i Nykøbing.

LORENTZEN, LORENTZ, f. 1780 i Grumtoft, Angel, Sydslesvig, død 17.3. 1829 i Nykøbing. Bsk. som urm. og guldsmed i Nykøbing 1/11 1814.

LUND, HANS, f. 22.10. 1801 i Nakskov, død 1.8. 1831 s.st., s.a. urm. Rasmus Lund og Maren Jensdatter. Bsk. som urm. i Nakskov 1/4 1826.

LUND, KREINHOF JUNIOR, f. 1807, død 25.10 1885 i Rødby. Urm. i Rødby.

LUND, RASMUS HANSEN, f. 22.12. 1772 i Nakskov, død 2.5. 1818 s.st. Bsk. som urm. i Nakskov 27.4. 1798.

LØNBORG, DIDERIK BECH, f. 14.6. 1779 i Nakskov, s.a. Anders Jeppesen Lønborg og Maren Jensdatter Bech, g.m. Frederikke Poulina Priergaard. Bsk. som urm. i Nakskov 7/5 1825, som urm. i Nykøbing 22/9 1829.

MADSEN, HANS, fik kgl. bevilling som frimester 15/2 1760 i Nakskov.

MAILAND, HENRIK EMIL, f. 1825 i Næstved, død 10.6. 1851 i Stubbekøbing. Urm. i Stubbekøbing.

MATHISEN, AXEL JOHANNES, f. 22.1. 1877 i Nakskov, s.a. maler Peter Julius Mathisen og Nielsine Olsen, g. i Rødby 8.12. 1901 m. Camilla Olsen Christiansen. Urm. i Rødby.

MAVERS, CHRISTIAN LUDVIG, f. i Horsens ca. 1742, besk. som urm. i Nakskov 17/6 1767.

MEYER, JACOB, fik tildelt kgl. bevilning som urmager-frimester 18.2. 1735 med bopæl i Maribo.

MEYER, JACOB JOSEPH, f. 17.6. 1787 i Moising, død 23.7. 1847 i Nakskov, begr. på mosaik kirkegård, g.m. Jette Levisohn. Bsk. som urm. i Nakskov 22/8 1812.

MICHELSEN, HANS PETER, f. 10.10. 1850 i Fuglse, Maribo, s.a. smedemester Hans Michelsen og Maren Rasmusdatter. Urm. og fotograf i Holeby - 1891 -.

MORTENSEN, JOHAN PETER, f. 24.3. 1835 i Rønne, Bornholm, g. i Nr. Alslev m. Ane Marie Pedersen. Urm. i Nørre Alslev.

MORTENSEN, JØRGEN, f. 11.3. 1834 i Vesterborg sogn, g. i Nakskov 6.11. 1865 m. Betty Louise Garde. Bsk. som urm. i Nakskov 2/5 1865. Bsk. som instrumentmager s.st. 14/11 1874

MUNCH, GUNDER KATHRINE, ved ft. 1787 var hun 57 år, husmoder og urmager i Nakskov. Til at bestyre forretn. havde hun en mestersvend, Johan Bauer, 37 år gl.

MUSENBERG, JOHANN HENRIK, f. 1673 i Hamborg, s.a. urmager, begravet 8.12. 1736 i Maribo, g.m. Judith Kleinschmiedt. Privilegium som urm. på Lolland-Falster 1715, men havde allerede bopæl i Maribo 1713. (Se artiklen af Hans Stiesdal i årbogen for 1968, s. 3-16).

MØRCK, JOHANNES CHRISTIAN HENRIK, f. 16.10. 1830 i Nyborg, s.a. urm. Lorents Mørck og Anne Sophie Frederikke From. Bsk. som urm. i Nykøbing 21/6 1858. Død 24.7. 1862 i Nykøbing.

NIELSEN, HANS PONT, f. 29.6. 1818 i Birket, s.a. urm. Niels Hansen og Maren Madsdatter. Urm. i Bønnet, Vesterborg sogn.

NIELSEN, J. P., f. 1873, død 1944 i Nykøbing. Lært hos sin far. Svend i København og England. Etabl. i Nykøbing 1895. Søn: urm. Tom Nielsen.

NIELSEN, NIELS, f. ca. 1800 i Maribo, død 13.3. 1866 i Maribo, g.m. B. Rebekka Schmidt. Bsk. som urm. i Maribo 12/1 1829, som bøssemager 1840 og som glarmester 3/2 1844.

NIELSEN, PEDER VILLER, f. 16.10. 1868 i Tågerup, s.a. skovløber Peder Nielsen og Johanne Pedersen, g. i Veggerslev 16.10. 1897 m. Christiane Elisabeth f. Nielsen. Urm. i Bandholm.

NIELSEN, PETER, f. 3.10. 1839 i Thisted, død 28.4. 1911 i Nykøbing, s.a. urm. Morten Nielsen og Johanne Margrethe Iversdatter, g.m. Julie Dorthea Andrea Flade, urmagerenke. Deltog som soldat i krigen 1864. Svend i København. Etabl. som urm. i Nykøbing 1872. Bsk. 5.4. 1873. Overtog Flades forretn.

NIELSEN, RASMUS, f. 23.11. 1834 i Søllested, død 27.1. 1918 i Gloslunde, s.a. Niels Hansen og Maren Rasmusdatter, g. i Dannemare 4.8. 1866 m. Anne Alice Sørensen. Urm. i Gloslunde.

NIELSEN, SKYTTE, urm. på Jernbanevej 24, Stubbekøbing - 1933 -.

OLSEN, HANS, f. 8.2. 1855 i Thoreby. Lærling hos Flade, Nykøbing, svend i København. Etabl. som urm. Petersens efterf. i Slotsgade, Nykøbing 3.10. 1880. Formand for Lolland-Falsters Urmagerforening.

OLSEN, LARS, f. 1840 i Vålse, død 28.8. 1903 s.st., g.m. Johanne Marie Hansen, som døde 23.10 1896. Husmand og urm. i Vålse. Søn Olaf Olsen, f. 1.4. 1882 overtog forretn. 1929.

PEDERSEN, FRITZ, f. 1813 i Nyråd, død 1/4 1880 i Nykøbing. Bsk. som urm. i Nykøbing 26/2 1855.

PEDERSEN, PEDER CHRISTIAN
RESDAL, g.m. Oda Lander. Urm. i Rødby
- 1919 -.

PETERSEN, CARL HARTLEV, f. 9.1.
1861 i Toreby, s.a. gdm. og møller Peder
Christensen og Ane Kirstine Michelsdatter.
Urm. og fotograf i Toreby og senere i Rød-
by.

PETERSEN, JØRGEN, f. 1793 i Sand-
by, g.m. Karen Frederiksdatter. Indsiddet
og urm. i Vesterborg sogn ved ft. 1845.

PETERSEN, JØRGEN, f. 1785 i Ringse-
bølle, g.m. Kirstine Nielsdatter. Urm. i
Øster Ulslev ved ft. 1845.

PETERSEN, JØRGEN f. i Utterslev
1848. Bsk. som urm. i Nakskov 29.4. 1876.

PINGEL, ERIK SCHEEL, f. 1795 i Sø-
by, Fyn, død 27.12. 1875 i Maribo. Urm. i
Odense 4/9 1822, senere urm. i Maribo.

PINGEL, JOHAN CHRISTIAN, f. 7.1.
1827 i Saksøbing, død i Montreal, Cana-
da, g. i Nyborg 24.4. 1855 m. Caroline
Bech. Urm. i Nyborg, senere i Stubbekø-
bing. Udvandrede til Canada i 1870'erne.

PINGEL, MOGENS FREDERIK
CHRISTIAN, f. 16.6. 1824 i Oreby, død
24.3. 1919 i Hellerup, g.m. Johanne Seipp
fra Frankfurt a.M. Lært hos urm. Thoren-
feldt i Svendborg. Svend i Tyskland og
Østrig. Urm. i Maribo 1851-97. Medl. af
den første bestyrelse for Maribo Håndvær-
ker- og Industriforening 1868-79, næstfor-
mand i samme 1868-77, medl. af bestyrel-
sen for industrilotteriet. Efterfølger: Georg
Errebo.

POVL, sejmager i Maribo. Leverede et
nyt ur til Maribo kirke i 1650.

RACKMANN, FRANTZ, f. 1786 i Bre-
men, død 1.1. 1817 i Nykøbing. Bsk. som
urm. i Nykøbing 13/2 1815.

RASCH, JENS, frst. 1696 en ny solskive
af kobber til kirken i Nysted.

RASMUSSEN, CARL CHRISTIAN, f.
23.2. 1887 i Nr. Vedby, s.a. husmand Ras-

mus Rasmussen og Karen Petersen, g. i Nr.
Alslev 24.8. 1924 m. Vitta Jensen f. Larsen,
enke efter skomager Carl Jensen. Urm. i
Nr. Alslev.

RASMUSSEN, CHR. J. Urm. i Sandby
- 1891 -.

RASMUSSEN, HANS JØRGEN, f.
12.8. 1839 i Thorslunde, død 8.7. 1927 i
Maribo, s.a. gdr. Rasmus Hansen og Bente
Jørgensdatter. Urm. i Maribo.

RASMUSSEN, HANS PETER DU-
MONT, f. 23.1. 1862 i Nakskov, død 1.1.
1906 s.st., s.a. smed Hans Christian Ras-
mussen og Maren Kirstine Andersen, g.m.
Olga Jensen. Urm. i Nakskov.

RASMUSSEN, JULIUS, etabl. som
urm. i Nykøbing 24/5 1879.

RASMUSSEN, KARL, f. 1886, død
1948 i Nr. Alslev. Lært i Nykøbing. Urm. i
Nr. Alslev.

RASMUSSEN, LUDVIG EMIL, f. i
Nakskov, bsk. som urm. s.st. 1867.

RASMUSSEN, MAD, f. 1811 i Østof-
te, g.m. Hanne Jensdatter. Urm. i Stokke-
marke ved ft. 1845.

RENOUARD, THEODOR LUDVIG, f.
i København. Urm. i København 1833, i
Hillerød 1837-42, i Nykøbing 1842.

RINGE, J. F. Bsk. som urm. i Nakskov
2/3 1888.

SCHEICKE, JACOB, f. i Amsterdam.
Bsk. som urm. og optiker i Nykøbing 22/5
1846.

SCHJØTT, CHRISTIAN JULIUS, f.
14.7. 1841 i København, g. 1.g. i Nakskov
7.5. 1869 m. Sophie Maren Brandt, g. 2.g. i
Saksøbing 1.12. 1871 m. Petrine Nielsen.
Urm. i Saksøbing 1869.

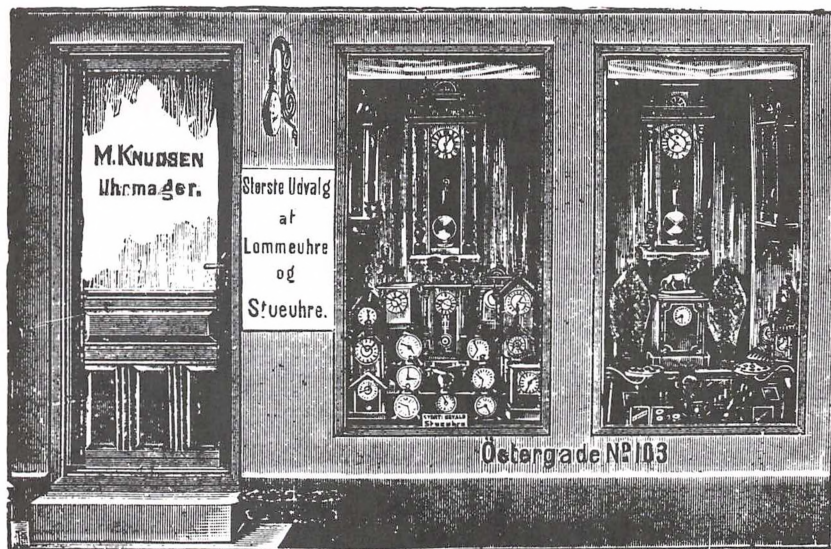
SCHJØTT, RASMUS, f. 25.9. 1828 i
Skårup, Jylland, g. 1.g. i Nakskov 25.5.
1855 m. Maren Petersen, g. 2.g. 23.7. 1858
m. Caroline Schiwe. Bsk. som urm. i Nak-
skov 24/10 1854.

reparationer og Graveringer udføres omhyggeligt paa eget Værksted

Urmager Knudsen ◦ Maribo ◦ Telefon 152 - Østergade

Stilfulde Mønstre i Salon-, Stue- og Vækkeure

Største Lager i Guld-, Sølv- og Nikkel-Lommeure

Glas indslibes efter Lægerecept

En reklame for urmager Knudsens forretning i Østergade i Maribo. Annoncen, der er ca. 70 år gammel, giver i vinduerne indtryk af et stort udvalg i mange slags ure, men der sælges også briller, som indslibes efter lægerecept. (Lolland-Falsters Stiftsmuseum, Maribo).

SIMONSEN, L. Nævnes som urm. i Idestrup - 1891 -.

SKAFTE, JOHAN JØRGENSEN, f. 31.10. 1872 i Stokkemarke, død 24.6. 1931 i Nakskov, s.a. indsidder Peter Jørgensen Skafte og Anne Marie Klemmensdatter, g.m. Kathrine Sørensen. Urm. i Østergade 20, Nakskov. Reparerede Nakskov kirkeur 1903 sammen med H. P. Jensen. En søn, Johan Skafte, lærte faget hos urm. Viktor Krebs, Nakskov 1930-34.

SKAFTE, PETER HANSEN, f. 28.6. 1834 i Avnede, død 4.4 1918 i Nakskov, s.a. Hans Rasmussen Skafte og Dorthea Andersdatter. Urm. i Nakskov.

SKYTTE, HANS LAURITS NIELSEN, f. 9.6. 1876 i Eskilstrup, s.a. husejer Jens Peter Nielsen og Maren Hansen, g. i Stubbekøbing 14.11. 1906 m. Ellen Faxøe. Urm. i Stubbekøbing.

SMITH, HANS, f. ca. 1743 i Køng, Sjælland (kirkebog brændt), død 25.2 1819

i Maribo, s.a. Hans Smed og hustru Mette, g.m. Else Marie Gelf. Ved ft. 1787 urm. i Vestergade 19, Maribo. Ved ft. 1801 boede Smith i Klostergade 18. Lavede mange fine standure.

STEEN, FREDERIK ANDERS, f. 8.7. 1882 i Maglemer, Hunseby, død 20.3. 1924 i Maribo, s.a. gdr. Rasmus Frederik Steen og Dorthe Andersen. Urm. i Vestergade 26, Maribo. Forretn. overtaget af Marius Buck.

SVENDSEN, PETER VILHELM, f. 5.1. 1875 i St. Heddinge, s.a. værtshusholder Niels Peter Svendsen og Ida Marie Laursen, g. i Køge 26.12. 1897 m. Astrid Pedersen. Urm. i Stubbekøbing.

SØFFRENSSEN, MATHIIS, vist nok urm. fra København, som tilså og reparerede tårnuret i St. Nikolaj kirke i Nakskov 1651 og 1682.

SØRENSEN, CARL CHRISTIAN BASSE, f. 2.10. 1867 i Rødby, død 10.9. 1923 s.st., s.a. slagter Peter Sørensen og Leontine Blauenfeldt, g. i Rødby 26.3. 1909 m. Iverdine Petrea Iversen. Urm. i Rødby.

SØRENSEN, NIELS PETER, f. 7.8. 1889 i Ribe, død 7.9. 1912 i Holstebro, s.a. skrædder Knud Sørensen og Marie Nielsen. Urm. i Nykøbing.

SØRENSEN, RASMUS, f. 10.4. 1830 i Hejnsvig, Jylland, død 21.10. 1904 i Nakskov, s.a. husmand Søren Rasmussen og Karen Jepsdatter, g. i Nakskov 19.7. 1865 m. Thora Nathalie Paasche. Etabl. som urm. i Nakskov 7/11 1862. Forretn. overtaget 1892 af P. Frederiksen.

TANDRUP, F. Nævnes som urm. i Bandholm 1883 og 1891.

THOMSEN, THOMAS, f. 1786, død 19.4. 1842 i Stubbekøbing, g. i Stubbekøbing 7.6. 1816 m. Gertrud Kirstine Koch. Var ved ft. 1834 urm. i Møllegade, Stubbekøbing.

TOMMESEN, CHRISTIAN, døbt 15.10. 1705 i Ribe, s.a. Thomas Nielsen

Møller og hustru. Bsk. som urm. i Nakskov 3/8 1740.

URMAGER, PEDER. Nævnes som urm. i Nykøbing 1698, har da udført alterskranken af smedejern i Maribo kirke.

WIED, CHRISTIAN JOHANSEN, f. 20.12. 1790 i Oreby, Saksøbing, død 24.11. 1859 i Saksøbing, s.a. forpagter Johan Wied i Oreby og Maren Sørensdatter, g.m. Constance Alexandrine Hansen. Lærling hos urm. Jes Johansen i Kasmosedam, Ullerup sogn, Sønderborg amt 1804-08, konfirmeret i Sottrup kirke 1806. Bsk. som urm. i Saksøbing 7/7 1830. Lavede fine standure. Han var forfatteren Gustav Wieds bedstefars bror.

WILHELM, DETLEF FRANDBSEN, f. i Vester Skerninge, Fyn. Bsk. som urm. i Nakskov 22/8 1759.

Kildehenvisninger og noter:

- 1) Årbog for Lolland-Falster, 1918, s. 34-87.
- 2) Holger Hjelholt: Falsters Historie, 1934-35, bd. II, s. 314-16. Svend Thomsen (udg.): Frederik II's Enke Dronning Sophies Kopibøger 1588-1617, Kbhvn., 1937, s. 359.
- 3) Årb. L-F, 1946, s. 123-142.
- 4) Årb. L-F, 1961, s. 63.
- 5) Bassermann-Jordan/Bertele: Uhren, Braunschweig, 1967, s. 362.
- 6) C. Spierdijk: Klokken en klokkenmakers, Amsterdam, 1976, s. 86-170. Knuth Ahnlund: Den unge Gustav Wied. - Gustav Wied: Fortællinger, 1966.
- 7) Thyra Jensen: Lollandsk Præstegaardsliv. Foredrag holdt ved Det 4. danske Hjemstavnskursus på Lollands Højskole, 1926.
- 8) Gustav Wied: Værker i Udvalg, bd. I, s. 73.
- 9) Erhvervsarkivet i Århus, opstillingsplads 318/33/D. Journaler fra 1890-1909, 1. bd. - Journaler 1910-35, 1. bd.
- 10) Frimestre skulle ikke være medlemmer af lavene, men til gengæld nød de heller ikke lavmestrenes rettigheder.

Lolland-Falster i bogverdenen

Af Verner Hansen

Claus Gress' tegning til hæftet om den gamle smedie i Østerby på Fejø, som der arbejdes på at istandsætte og bevare.

Hæfte om gammel Fejø-smedie

Det er prisværdigt, at der rundt om arbejdes på at istandsætte og bevare gamle bygninger, der har betydet noget i det lokale liv.

På Fejø udføres der en sådan indsats, og det drejer sig om den gamle smedie i Østerby på Fejø, som skal være 200-250 år gammel.

En kreds af Fejøboerne har iværksat bestræbelserne for at redde bygningen og indrette den med det gamle inventar, der hørte til.

I spidsen for det gode initiativ står arkitekt Jens Kjær og tegneren Claus Gress, og de har fået støtte fra forskellige sider.

Med den hensigt at skaffe flere penge til arbejdet er der udgivet et hæfte, der med tegninger og fotografier fortæller om landsbysmeden i almindelighed og Fejø-smedien i særdeleshed.

Hæftet koster 30,- kr., og et køb er en god og velkommen støtte til en god lokal sag.

Et arbejde i FDF/FPF

Frivilligt Drenges Forbund i Saksøbing blev startet i 1922, og der kunne således fejres et 60 års jubilæum – men med en nyere ændring, idet FPF – pigerne – kom med i 1974.

Jubilæet blev også markeret med et lille jubilæumsskrift, som giver et godt og levende indtryk af det udmærkede arbejde for Saksøbings unge gennem årene.

Et par af centrene for arbejdet er en hytte i Vignæs og et kredshus i Saksøbing.

Folk, der har været aktive, fortæller minder, som for dem står i et dejligt skær, uanset om de har været ledere eller elever. – Det er et livsbekræftende arbejde, siger en af skribenterne, gennem leg og arbejde at være med til at forme og udvikle vore børn og unge til at være selvstændige mennesker.

Foruden teksten har hæftet en del billeder fra arbejdet.

Mere om Stettinergods

I årbogens omtale af lokalhistoriske skrifter har det været nævnt, at Handels- og Søfartsmuseets årbog for 1981 indeholdt en artikel om den særlige »pottemagerfajance«, der kaldes »Stettinergods« og som blandt andet Stiftsmuseet i Maribo har en samling af.

Den kendte keramikker, Anker Nørregaard, Vordingborg, som kendes særdeles godt på Lolland-Falster, har givet emnet en stor og værdifuld forøgelse. Det er sket med bogen: Stettinergods, en pommersk kulturarv, der med 267 sider er udsendt på forlaget Rhodos til en pris af 252 kr. Anker Nørregaard har lagt et meget stort arbejde i bogen, der er rigt illustreret. 437 stykker Stettinergods er grundlaget for Nørregaards skildring, som giver et godt indblik i ca. 200 års pommersk pottemagerarbejde.

Sparekasse i 100 år

Errindlev sparekasse har passeret 100 år, og i den anledning blev der udgivet et lille hæfte, som i korte træk giver et interessant indblik i et solidt pengeinstituts historie ud fra en god lokal position. Spare- og Lånekassen for Errindlev og Taagerup pastorater, som den oprindelig hed, udsprang fra en slags folkelig røre på egnen. Det var også karakteristisk, at forslaget om sparekassen kom på en generalforsamling i en sygeforening, som var oprettet. Der kom også brugsforening og andre ting, og det ville være meget værdifuldt, om der kunne komme en samlet og udførlig skildring af det bemærkelsesværdige, som så dagens lys i Errindlev.

Om navneklude

Navneklude er en interessant foreteelse, som i høj grad nu er blevet noget, som museerne interesserer sig meget for. Navneklude var egentlig en betegnelse for en »læreklud«, hvor pigerne indøvede forskellige mønstre og stingtyper, og hvor elevernes initialer eller navn kunne indgå, og måske også nogle årstal.

Der er udkommet en bog om navneklude, og den er fremkommet i forbindelse med en udstilling, som viste, hvad Falsters Minder i Nykøbing og Møns museum har af navneklude.

Bogen, som hedder »Navneklude fra Falster og Møn« har Liselotte Mygh og Birgit Schytt leveret en udmærket tekst til. Bogen, som fås fra Falster Minder, har en skildring af navnekludes historie og karakter samt mange billeder med tekster om de enkelte navneklude, som ejes.

Et naturområde ved Stubbekøbing

Kongsnæs er et både naturskønt og interessant område ved Stubbekøbing med en smuk udsigt over Grønsund mod Bogø. Kongsnæs har både sommerhuse og et kvarter for fastboende, og der er en dejlig natur, som også rummer en gammel beplantning. Kongsnæs har meget naturligt fået en lille skildring, udgivet af den lokale grundejerforening og redigeret af en beboer, Ingeborg Jørgensen. Hæftet, som har mange tegninger, fortæller i korte træk om historiske begivenheder, som er knyttet til egnen, hvor der har været både fæstning og borg.

Her er dejligt

Digtsamlinger kan også være lokalhistorie, og det er tilfældet med »Her bor vi og her er dejligt« som er skrevet af Mimi Heinrich, der er kendt som skuespillerinde, forfatter og biografdirektør i Stubbekøbing. Med illustrationer af Claus Gress er det et smukt bogarbejde. Mimi Heinrich skriver i en god lyrik om steder som Hesnæs, Fuglsang med flere, og midt i en urolig verden søger hun at finde glæde i det nære, i naturen, i familielivet, og det at bo dejligt.

Klokkestablen i Birket

Der foreligger mange småskrifter om de enkelte kirker på Lolland-Falster, vidt forskellige i udstyr og indhold, men alle beregnede til at belyse historien om det lokale samlingssted gennem adskillige århundreder.

Birket kirke og egn har nu også fået sin beskrivelse i form af et firesidet hæfte, hvis indhold pastor Poul Buch har stået for. I en god og konkret form fortælles der, og det mest interessante er klokkestablen, som er Danmarks ældste og bedst bevarede. Klokkestablen er en fin bevaret tømmerkonstruktion fra middelalderen, og den står på en gammel oldtidshøj. Hæftet, som Claus Gress har lavet illustrationer til, fortæller også om kirkens inventar.

Tipoldefars Danmark

Omkring 1855 var der en »litterat« Ludvig Joseph Flamand, som udgav en beskrivelse af Danmark i 24 hæfter à 8 skilling. Hæfterne er blevet samlede og bearbejdet af Thorkild Behrens, og det er blevet til en bog på 324 sider, udsendt af Chr. Erichsens forlag. Om Lolland-Falsters byer er der en halv snes sider, men af bogens illustrationer er der desværre ingen lokale. Der er egentlig ikke noget særlig nyt i de korte skildringer af Lolland-Falsters byer, udover hvad lokalt interesserede ved i forvejen.

Gamle lollandske nattrøjer

Gamle håndarbejder er der åbenbart en varig interesse for, og derfor udkommer der også beskrivelser af dette. »Gamle lollandske strikmønstre«, som Lolland-Falsters Stiftsmuseum har udsendt, er af Mariann Ploug. Hun fortæller om de gamle lollandske nattrøjer, deres historie, farve, garn og snit, ligesom der er de mønstre, som folk på landet selv sammensatte til deres personlige trøjer. Bogen, som er på 72 sider, koster 48 kr.

Pæner arkivårsskrift fra Rødby

Lokalhistorisk arkiv i Rødby har på forskellige måder forbedret sit årsskrift 1982, hvis redaktør er Hans Ivar Bentsen.

Det har fået et pænt mindre format med en god og let læselig skrift, og så bliver det kaldt »Lokalhistorisk årsskrift«, hvilket er en god betegnelse, som har mulighed for at fænge og skabe interesse hos kommunens beboere.

Foruden meddelelser om arkivet, som har bestået i 10 år, er der interessante artikler, der giver et alsidigt billede af lokalhistorien på Sydjylland.

Der fortælles om, hvad kalkmaleriet kan lære nutidsmennesket, en Hæsødreng fortæller, gartneriet og gartneres historie belyses, Landmandsforeningens historie opridses, der siges farvel til en del købmandsforretninger, som nu er væk, og historien om »Jazz Club 61« er en lille parentes i byens historie.

Livet på Næsgaard Agerbrugsskole

Foreningen »Gamle Næsgaardianere« slutter trofast op om det meget betydelige arbejde, som foregår på den kendte landbrugsskole.

Foreningen er repræsenteret i bestyrelsen for skolen, holder årsmøde på denne og udgiver en årlig bog, der både fortæller om arbejdet på skolen og orienterer om landbrugsfaglige spørgsmål.

Næsgaardbogen 1981 har betragtninger fra jubilærer, som fortæller om deres tid på skolen.

Lis og Frederik Qvist beretter som forstanderpar om årets gang på skolen, der har forskellige former for kursus og med stigende elevtilgang. Forpagteren Kaj Klitgaard beretter om landbruget på Næsgaard. Der fortælles om elevernes studierejser til andre lande og om et interessant projekt vedrørende ørred-damme ved Grønsund fægebro.

Godsarkiv reddet og registreret

Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm har udsendt en 115 sider stor registratur over Krenkerups godsarkiv. Bag dette ligger, at et af landets største godsarkiver er blevet reddet og nyregi-

streret. Arkivet opbevaredes en del år i nogle uopvarmede og til tider fugtige rum på godset. En privat løsning for at redde arkivet, der går helt tilbage til 1600-tallet, var bekostelig og uoverskuelig. Derfor førte forhandlinger til, at Landsarkivet overtog hele godsarkivet. Gamle sjældne dokumenter blev konserverede og restaurerede samtidig med nyregistreringen. Registraturhæftet giver en lang indholdsfortegnelse over, hvad det ca. 60 meter løbende arkiv indeholder. Der er om jordebøger, retsakter, fæste- og hoverivåsen, kirker, skoler, fattigvåsen og meget mere, ligesom selve godssets historie kort er skildret.

Stort værk om Rødby

Rødby kommune benyttede et 750 års jubilæum til at få udarbejdet og udgivet et stort værk, som skildrer byens og egnens udvikling og baggrunden herfor.

Det var helt naturligt, at lektor Marius Hansen, Nakskov, fik overdraget opgaven, thi han har i mange år beskæftiget sig med Sydjylland og ydet vægtige bidrag til fjordens historie.

Marius Hansens værk giver god besked og fortjener megen anerkendelse som en fortrinlig byhistorie.

Indholdsfortegnelsen er på ikke mindre end ca. 70 emner, og den indeholder mange billeder.

I et stort format er bogen på ca. 300 sider, så der er virkelig læsning i den. Det må også nævnes, at den pæne fremstilling er lokal, idet arbejdet er udført på Rødby Bogtrykkeri.

God bog om Nykøbing-registrering

Kulturmindeforeningen i Nykøbing F. har øvet noget i retning af en bedrift.

Det drejer sig om en bog: Registrering af bevaringsværdige bygninger og miljøer i Nykøbing F.

Bogen er på ikke mindre end 264 sider, og der er lagt et meget stort arbejde i udarbejdelsen.

Det er absolut ingen tør beskrivelse af en masse bygninger, men i virkeligheden en levende kulturhistorisk skildring med mange – også gamle – motiver, ligesom der er nogle kort.

I bogen er der træk af Nykøbings byudvikling, ligesom gadernes historie er baggrunden for omtalen af de enkelte bygninger.

Bogen har absolut også interesse udenfor Nykøbings rammer, og medlemmer af Lolland-Falsters historiske Samfund kan få den fra Museet Falsters Minder til en pris af kun 30 kr.

Kirkens musik

Lolland-Falsters Stiftsbog 1981 er som sædvanlig indholdsrig og velredigeret med journalisten og præstekonen på Fejø, Tove Meyer Hægstad, som den ledende og faglige kraft.

Temaet for stiftsbogen er: Kirkens musik, og det emne bliver belyst fra adskillige sider. Der er om orgler, musik, salmer, musikinstrumenter og endnu mere.

Der er en omtale af nogle eksempler på orgler i de lolland-falsterske kirker og en artikel om noget så sjældent som en fritidsorgelbygger, Poul Gerhard Due. Lærer Ole Nisbeth, Eskilstrup, beskæftiger sig med børn og salmer, domorganist H. J. Østergaard, Maribo, tager sig af salmemelodier, og organist Henning Riiser, Nakskov, skriver om musik i kirken.

En interessant artikel om musikinstrumenter på kalkmalerier i Lolland-Falsters kirker er skrevet af kunsthistorikeren, cand. mag. Dorthe Falcon Møller, København.

I tråd med emnet, men af en særlig underholdende karakter er, at tidligere pastor H. Skjøt Petersen, Kettinge, fortæller om nogle lollandske degne, som han har mødt, og de havde hver sit særpræg.

Herregårdsliv – også på L.-F.

Nationalmuseets store værk om: Herregårdsliv nærmer sig sin fuldendelse.

Det er et kulturhistorisk værk af usædvanlig karakter, og i ikke mindre end 8 bind skildres alle sider af livet på herregårdene, som det virkelig har været.

Der er ikke »herregårdsidyl« i bøgerne, thi det er den barske virkelighed, som der fortælles om, og den var ikke altid lige morsom.

Indsamlingerne af stoffet har stået på i mange år, og fortællerne er de mennesker, som kender herregårdslivet af egen erfaring.

I bøgerne er der mange beretninger fra »Herregårdenes øer«: Lolland og Falster, og mange lokale billeder, som ikke før har været gengivet.

Lokal bank i 75 år

Lollands Bank i Nakskov udgav i anledning af 75 års jubilæum en »jubilæumsavis«, som gav nogle korte og spredte træk af den lokale banks historie.

Virksomheden blev der også givet orientering om både i tekst, tal og billeder.

Det blev naturligvis også fastslået, at Lollands Bank nu er den eneste lokale tilbage af dem, der var, før de store landsdækkende banker rykkede frem.

Bankens forbindelse med en af virksomhederne i området bliver nærmere belyst ved en omtale af vognfabrikken i Stokkemarke, som startede på et personligt initiativ og senere blev overtaget af Nopa.

I amerikansk krigstjeneste

Murermester John Westh Henriksen, Maribo, fandt som ganske ung mand nogle gamle, gulede breve på sine bedsteforældres loft. Brevene fortalte om en usædvanlig livshistorie, som nu er blevet til en bog »En maribonit i amerikansk krigstjeneste«.

Christian Pedersen, som er bogens hovedperson, var født i Maribo og var broder til John Westh Henriksens farmoder. Han drog som 26-årig til Amerika, hvor han beskæftigede sig med meget forskelligt, men et par gange var han inde i hæren. Den sidste gang var Christian Pedersen på Filippinerne, men blev dræbt af en snigskyttes kugle, kun 41 år gammel. Han skulle umiddelbart før afrejsen have været gift med sin forlovede, en amerikansk dame, men det blev ikke nået ...

Bogen består i særlig grad af Christian Pedersens breve, og de er meget velskrevne og fortællende om, hvad han oplevede i det fremmede.

Der er mange illustrationer, og John Westh Henriksen har ved sit arbejde med bogen fået et godt og anerkendelsesværdigt resultat frem.

Bogen kan fås hos boghandlerne.

Dejlig Broby-Johansen - bog

Broby-Johansen er noget helt for sig selv. En gammel kæmpe, der aldrig bliver træt af at fremføre sine meninger, og for ham er kunst et vidt begreb.

I en »Kunstvejviser over Danmark« omhandler det 9. bind Lolland, Falster og Møn.

Bogen har korte biografiske oplysninger om, hvad Broby-Johansen synes er kunst, men det væsentlige er hans beskrivelser, der strutter af meninger og opfattelser, der ofte er anderledes end andres. Broby-Johansen er nemlig helt sig selv, men aldrig kedelig, for han fænger ...

Prisen for bogen er 258 kr., men den er også i sit store format stopfyldt med dejlige farvebilleder, både af gamle malerier, nutidige tegninger og fotografier. Der er virkelig meget at se på – og glæde sig over.

Det hvide guld

Rosa Engholm Petersen, Holeby, er i besiddelse af stor fortælleglæde og interesse for fortiden, hvilket hun har vist i sine udgivne bøger.

Den sidste er »Det hvide guld«, der har sukkerroerne som emne. Rosa Engholm Petersen fortæller

om sliddet i roemarkerne, således som hun selv har oplevet det, og særlig optagningen om efteråret kunne være umådelig strengt.

Rosa Engholm Petersen fortæller livligt, og mange træk fra livet på landet glider ind i beretningen. Sukkerfabriksarbejdernes forhold er også taget med, således som det formede sig på den nu nedlagte fabrik: Højbygaard.

Det er i høj grad egnhistorie, der er blevet fortalt, og trods sliddet har Rosa Engholm mange gode minder om kammeratskab og hjælpsomhed fra barndommens og ungdommens tid i selskab med sukkerroerne.

Direktør Jens Skytte fra De danske Sukkerfabriker, som selv har gået i roerne på Lolland, har skrevet et forord til bogen, som Claus Gress har forsynet med mange tegninger, der knytter sig til teksten.

Bogen koster 46 kr.

Stadig »kulturelt«

Lokalhistorien folder sig heldigvis ud på mange måder og også med hensyn til udgivelser af forskellig slags.

De fleste er engangsforanstaltninger, men »Kulturelt«, et tidsskrift for Lolland-Falster, Møn og omliggende øer, bliver ved med at komme.

Det kommer fire gange om året takket være tegneren Claus Gress' personlige indsats.

Han har efterhånden fået kaldt en del skribenter frem, der fortæller om lokalhistoriske forhold, som Claus Gress tegner til, og der er sikkert mange mennesker, der er glade for sådanne kortere artikler. Claus Gress vil dog nok ønske, at der var flere, som tegnede abonnement på tidsskriftet.

Mange oplysninger om toldsteder

En god lokal idé blev praktiseret, da den danske toldetat havde bestået i 350 år.

Medarbejderne ved Nykøbing F. distriktstoldkammer samlede en del historiske træk om toldvæsenet og fik udgivet et hæfte »Toldhistoriske træk fra Lolland-Falster«.

Der er i hæftet mange interessante oplysninger om landsdelens mange toldsteder og med et stort antal billeder, som ikke før har været kendte af ret mange mennesker.

Det er en særdeles god ting, at de mange oplysninger er indsamlet netop nu, hvor toldvæsenet i høj grad har været i støbeskeen med en stærk centralisation, så de mange små lokale toldsteder er forsvundet. Deres historie er heldigvis blevet samlet.

Roman om lokal gøngehøvding

Den tidligere lokalredaktør, Axel Nielsen, kendt af mange mennesker på Lolland-Falster som et rart og godt menneske, der elsker at skrive, og han er også en god historiefortæller.

Hans nyeste fortælling »Skovgangsmanden Fiskelars« en bog på 90 sider, kaldes »Af den lollandske frihedsheltes saga«. Fiskelars og hans folk var under svenskekrigene en slags »lokale Gønger«, som på mange måder søgte at genere de uvelkomne gæster.

Der er ikke mange faktiske oplysninger om »Fiskelars«, men Axel Nielsen har med stor veloplythed fået en underholdende roman ud af det med mange indslag, som i høj grad er lokalhistoriske.

Axel Niensens roman kan absolut anbefales – og det kunne jo tænkes, at trods forfatterens godt 80 år når han at få skrevet endnu mere.

Vagtskifte på folkehøjskole

I Lollands Højskoles årsskrift 1981 er der en artikel om »vagtskifte« på grund af, at familien Poulsen efter kort tids forløb forlod ledelsen på højskolen. Det nye forstanderpar er John og Kirsten Ravnholt Ovesen, der er velkendte fra en del års arbejde på Lollands Højskole. John Ravnholt Ovesen siger i anledning af »vagtskiftet«, at der fortsat skal holdes højskole, som der er blevet det i 76 år, og han vil gerne tilføje, at det skal være grundtvigsk højskole.

Forstanderen skriver også i årsskriftet om »Folkestyrets livsnerve« og har desuden nogle betragtninger om revisionen af Folkehøjskolens sangbog. Der er også en del andre artikler og oplysninger om elevhold og elevforeningen.

Stort arkiv-årsskrift

Det er meget imponerende, hvad Lokalhistorisk Arkiv i Nørre-Alslev kommune kan præstere med hensyn til årsskrift. Årgang 1982 er et værk på ikke mindre end 172 sider i et pænt udstyr.

Der er endda også midt i årsskriftet særlige billedsider fra Ø. Kippinge, men det er lidt synd, at de er så små, så hellere måske et lidt mindre antal.

Arkivet har fået kaldt en masse lokalhistoriske skribenter frem, og listen over, hvad de beskæftiger sig med, er meget alsidig: Håndværk, personskildringer, topografi, kirker, foreninger, erindringer, skoler og meget mere.

Hvis andre arkiver tænker på at udgive årsskrifter, så er der i høj grad noget at lære af Nørre-Alslevs. Det er også forbausende, at den store bog kan købes for kun 54,75 kr.

Kort fodboldhistorie

Lolland-Falsters Boldspil-Unions 75 års jubilæum gav anledning til et lille jubilæumsskrift, hvor der i korte træk opridses glimt fra store og små begivenheder i unionens historie. Når der kun er brugt 24 sider, hvorpå der yderligere er en del billeder, så må det desværre blive kortfattet, og det er synd.

Sporten har været og er stadig en så stor folkelig faktor, hvorfor der bør gøres meget mere ud af at skildre historien, som den har været på Lolland-Falster.

Jubilæer burde være en god anledning til at sætte et sådant arbejde igang, så det ikke bare bliver korte uddrag af forhandlingsprotokoller.

En ungdomsskoles arbejde

Nørre Ørslev ungdomsskoles årsskrift 1981 giver det sædvanlige gode billede, som forstander K. Holm Pedersen kan give i »Årets gang«, hvilket fremkalder indtrykket af et veludført skolearbejde for de unge. En elev, Grethe Birkedal Rasmussen fortæller om, hvordan elevmødet forløb med en stor tilslutning. »Nyt fra gamle elever« hører ganske afgjort til det afsnit, som studeres af de implicerede, som kan nikke genkendende til navnene.

Årsskriftet indeholder i øvrigt bidrag af lærere og elever, men også andre, som i prosa og poesi tager nogle af tidens spørgsmål frem.

Salgsforening i 50 år

Gartnernes Salgsforening i Nykøbing udsendte i anledning af 50 års jubilæum et lille skrift, der beskrev udviklingen siden 1931.

Skriftet er blevet til gennem interviews med nogle få personer, som har kunnet give oplysninger, ligesom der er en kronologisk begivenhedshistorie.

Salgsforeningen startede en gros torv i en nu nedlagt maskinfabrik, men i årenes løb er der sket store bygningsmæssige moderniseringer, og salgsformer er blevet ændrede.

I jubilæumsåret var der 94 medlemmer, en omsætning på ca. 22 millioner og 30 ansatte.

Der stod et slot –

Museet Falsters Minder i Nykøbing har udgivet en lille bog af Per Aaby: Der stod et slot.

Bogen er helt utraditional, thi den fortæller ikke Nykøbing slots historie eller udspejler dets fornemme beboere. Tværtimod er det en udmærket og underholdende bog, som fortæller om de mennesker, som havde deres arbejde i og omkring slottet. Det

var store byrder, som ikke mindst var lagt på bønderne, og der fortælles særligt om, hvordan det tyngede beboerne på Hasselø, der stadig måtte afsted, så det kneb med, at de kunne nå et få passet deres eget. Sproget er meget enkelt, så det vil være en velgnet bog til undervisning, hvorfor der også er lærervejledning og arbejdsopgaver. Den 43 sider store bog koster kr. 11,50.

Et bryggeris historie

En række af de mindre bryggerier, som i tidligere tid fandtes rundt om på Lolland-Falster, er forsvundne. Derfor er det udmærket, at Poul Sørensen, Hvidovre, har fortalt historien om et af dem. Det er Horslunde bryggeri's historie, som foreligger i et 20 sider stort hæfte og med en del billeder. Indehavere, arbejde og økonomi bliver der fortalt om, indtil produktionen af mineralvande standsede i 1969, hvilket betød bryggeriets ophør. Bogen er ledsaget af en del morsomme gamle etiketter, som bryggeriet anvendte.

Fortidsmindernes pleje

Det er uhyre vigtigt, at fortidsminderne bliver plejet, da de ellers kan blive nedbrudt og tilgroet, så deres karakter ændres. Fortidsminderne er så vigtige, at de fortsat skal være synlige og velbevarede, da de repræsenterer en stor og vigtig historie.

I Storstrømsamtet er der også blevet spillet godt op med hensyn til fortidsminderne bevarelse i form af en interessant og indholdsrig rapport, som er udgivet af Fortidsmindeforvaltningen.

Teksten er skrevet af Thyge Andersen fra Amtsfredningsinspektoratet og Svend Thorsen fra Fredningsstyrelsen.

Den 58 sider store rapport, som også indeholder fotografier og tegninger, giver både orientering og instruktion. Det er således med hensyn til plejebegrebet, den kontormæssige forberedelse, feltarbejdet og realiseringen af planerne. Der er desuden et direkte forslag til plejeplan for fortidsminderne i Storstrøms amt, og at der er sket noget i praksis kan der ses gode eksempler på ude i landskabet.

Ånden fra Vesterborg

Vordingborg Statsseminarium har fejret 100 års jubilæum, og i den anledning udkom et smukt hæfte. Foruden de faktiske oplysninger om seminariets virke, der i høj grad omfatter unge fra Lolland-Falster, har en række kendte personer skrevet om læreruddannelse og pædagogik, og det er interessant læsning.

Seminarieret blev placeret i Vordingborg, så det også kunne dække Lolland-Falster. Derfor er gentagne ønsker om et seminarium på L.-F. blevet afvist.

Når man i landsdelen gerne ville have et seminarium, så skyldes det, at man gerne ville have, at »ånden fra Vesterborg« skulle leve videre.

Der blev netop på Lolland-Falster udført et pionerarbejde med hensyn til lærerarbejde. Den store statsminister Reventlow, der oprettede sine egne skoler på godserne Pederstrup og Christianssæde, opstillede for disse et usædvanligt fremragende program. Der manglede imidlertid uddannede lærere, og derfor fik Reventlow pastor P. O. Boisen til at oprette et seminarium i Vesterborg præstegaard. Boisen blev forstander for dette fra oprettelsen i 1801, men seminarieret, som fik stor betydning for landsdelens skolevæsen, døde også sammen med ham i 1831.

Vordingborg seminarium kom egentlig som en afløser for det i Vesterborg, og ånden herfra er på en smuk måde blevet ført videre i de forløbne 100 år.

Omfattende museumsvirksomhed

Lolland-Falsters Stiftsmuseums årsskrift 1982 er præget af en stor og vægtig artikel af museumsinspektør Else-Marie Boyhus. Artiklen er om »Flygtningen i 1945«, et emne, som der før kun har været offentliggjort lidt mere eller mindre spredt om. Det er første gang, der foreligger en sådan længere og samlet beretning, som indeholder mange interessante enkeltheder.

Det var en vældig strøm af menneskeskæbner, der blev spredt ud over Lolland-Falster, og mange bygninger blev beslaglagt til deres ophold.

Else-Marie Boyhus har fået en god samling på stoffet, der ledsages af en del billeder og gengivelser af avisartikler.

Stiftsmuseets beretning fortæller om en vældig aktivitet, som stiller store krav til de ret få medarbejdere. De har nok at slide med, men får også gode resultater frem. Udgravninger, undersøgelser, registreringer, bevaring, formidling, udstillinger, konsulenthjælp, publikationer og meget andet er med til at give et godt billede af museumsvirksomhed, der dog også mærker strammere økonomiske vilkår.

Livet på øerne

Erik Ålbæk Jensens store værk om »Livet på øerne« har fået et bind, som hedder »Smålandshavet og Nakskov fjord«. Heri fortælles der om Nakskov fjord, Slotø, Enehøje, Vejlø, Femø, Fejø, Lindholm, Askø, Rågø og Vejrø.

Forfatterens inddeling af stoffet er ikke altid lige god. Det kan for eksempel nævnes, at medens kapitlerne gennemgående er korte, så optræder der om Fejø kun ét, som til gengæld er på næsten 50 sider, hvoraf en stor part drejer sig om det mindre vellykkede luftpudebåd-projekt. En anden lidt mærkelig disposition er, at Knuthenborg Park hægtes på et afsnit om øen Lindholm.

I bogen er der en del fotografier, og også i farver.

En del af teksten er ligefrem så aktuel og tidsbestemt, at det kan være et spørgsmål, om hvor længe dette værk »kan leve«. Det vil sikkert ikke kunne klare sig ved en sammenligning med Achton Friis' store værk om øerne, der stadig genoptrykkes, selv om det er over 50 år gammelt. Foruden Achton Friis' gode skildringer har det også Johs. Larsens dejlige naturtegninger og forfatterens fremragende store portrættegninger. Gyldendal har ikke villet ofre noget tilsvarende på Erik Ålbæk Jensens værk, men givet forfatteren et fotografiapparat med.

Fabriksboliger på L.-F.

Ved et samarbejde mellem forskningsprojektet Fabriksboliger i Danmark og Selskabet til bevaring af industrimiljøer har udsendt en bog: Fabriksboliger i Danmark. Lolland-Falster, Maribo Amt.

Hannelene Toft Jensen og Per Axelsen har stået for bogen, som har stor lokal interesse.

Der indledes med nogle almene betragtninger om registreringen, specielt med henblik på Lolland-Falster, ligesom den fysiske udformning beskrives.

Såmtilige fabriksboliger er registrerede, og omtalen er i forbindelse med mange billeder. Det drejer sig om i alt 25 virksomheder i landsdelen, som er beskrevet med oplysninger om beliggenhed, oprettelsesår, udvikling, produktion og en detaljeret beskrivelse af boligerne.

Af større og mere interessante fabriksmiljøer, som er beskrevet i bogen, kan nævnes Højbygaard sukkerfabrik, Hesnæs savværk, Rødbyhavn jernskibsværft, Nakskov skibsværft og Vulcan i Maribo.

Det fremhæves, at der knytter sig stærke bevaringsmæssige interesser til mange af de behandlede boliger.

Bogen, som kan anbefales, fås ved at indbetale 77,50 kr. på giro 5725224, Selskabet til bevaring af industrimiljøer, c/o, Københavns Stadsarkiv, 1599 København V.

En fabrik i provinsen

Det er i høj grad et bidrag til jernbanehistorien, at der i Maribo har været en stor fabrik »Vulcan«, hvor der blev bygget lokomotiver og vogne.

Denne fabrik har fået sin historie i form af en bog, som er skrevet af adjunkt Søren Kolstrup, Maribo.

Søren Kolstrup har lagt et umådeligt stort arbejde i bogen, som kaldes »Et bidrag til industrialismens og arbejderbevægelsens historie«. Han har ikke sparet nogen anstrengelser for virkelig at kunne belyse emnet med mange enkeltheder, og der er også samlet et udmærket billedmateriale.

Der var et jernstøberi og maskinfabrik, som begyndte inde i Maribo, men den voksede i kraft af landbrugets stigende brug af maskiner.

Da fremstillingen af rullende jernbanemateriel begyndte opføres en ny fabrik i bydelen Nørrebro i årene 1896-98. »Vulcan« voksede stærkt, men »eventyret« varede ikke længe. Stærk konkurrence, økonomiske forhold og en nok noget svag direktør bevirkede, at »Vulcan« i 1906 måtte lukke og blev opslugt af »Scandia« i Randers. Godt 150 var beskæftiget på fabrikken, da den lukkede.

Søren Kolstrup belyser en lang række forhold vedrørende fabrikken, men også om lønarbejderne og deres organisationer og hele den økonomiske baggrund for industrialismen, og hvordan den virkede i en lille by.

Bogen, som er på 140 sider, er udgivet af forlaget SOC og koster 68,- kroner.

Et sogn i Verden

Steen Balle, som nu er lærer på Bornholms Højskole, har fulgt sin bog om »Et sogn på Lolland« op

med en ny udgivelse. Den hedder »Et sogn i Verden«, og det er en interessant og velskrevet bog. Steen Balle har fra sognet i Slemminge set ud over verden og truffet bonden på sine rejser. Det begynder i Slemminge og fortsætter til Østtyrkiet, Sydafrika, Sydamerika, Grønland og Tyskland. Bonden har meget forskellige vilkår disse steder, men der er dog også noget fælles i arbejdet med jord og dyr.

Bogen, som koster 30 kr., har nogle udmærkede illustrationer af kunstneren Annie Hedvard.

God typograf-historie

Dansk Typograf-Forbunds afdeling i Nakskov benyttede 100 års beståen til at udsende et 48 sider stort hæfte. Denne jubilæumsbog er produceret af nogle Nakskov-typografer med journalistisk bistand af John Hansen.

Teknisk set er det naturligvis et fint bogarbejde, og i modsætning til mange fagforenings-jubilæumsskrifter er det lykkedes at samle et meget stort antal billeder, som sætter liv over udgivelsen og fortæller megen og levende historie.

Det forøger den mere almene interesse for udgivelsen, at der også fortælles en del om arbejdspladserne – både de nuværende og dem, der har været – således Tidende og Vestlollands Avis. På den måde giver typografernes jubilæumsskrift et godt bidrag til Nakskovs historie, som i høj grad er præget af byens aviser.

Lolland-Falsters museer

Det lokalhistoriske museum og arkiv Falsters Minder, Nykøbing F.

Indsamling, erhvervelser og undersøgelser

Atter i 1981 er såvel museets som arkivets samlinger blevet forøget fortrinsvis af de ca. 150 personer eller institutioner, som har overdraget materiale til Falsters Minder. En stor del af indleveringerne er afleveret i tilknytning til museets vekslende særudstillinger. Desuden er købet af et par kostbare enkeltgenstande blevet muliggjort takket være ekstraordinære tilskud bl. a. fra private institutioner og virksomheder. Det drejer sig om et bryllupsbæger af sølv, fremstillet i begyndelsen af 1700-tallet af Nykøbing-guldsmeden Hans Andersen Scheel, samt et indrammet silkebroderi forestillende »Det Classenske Agerdyrknings Institut paa Falster«, nemlig Næsgård, broderet efter forlæg af S. Læssøe Langes stik.

Fotosamlingen er suppleret i forbindelse med boopløsning og nedrivning af bygninger med optagelser af typiske miljøer.

I beretningsåret er der bevilget midler til at få udført en bygningsarkæologisk undersøgelse af en del af bygningskomplekset Czarens Hus. Hermed stadfæstede arkitekt Søren Lundqvist, at der er tale om to bygninger, der senere er blevet forbundet – begge bygget i slutningen af 1600-tallet, Czarens Hus, altså hjørnejendommen, dog senest.

Som første fase af bestræbelserne på at restaurere museets gamle, fredede kornmagasin, Frisegade 43, blev bygningen opmålt og tegnet af et hold elever på Industri- og Håndværkerskolen. Til rådhusets restaurering er der tildelt $\frac{1}{3}$ af omkostningerne af Fredningsstyrelsen, og dette arbejde forventes iværksat i løbet af 1982.

Samlingen

I forbindelse med den påbegyndte indretning af hensigtsmæssige magasinforhold bliver samlingen gennemgået med henblik på en fotoregistrering af den ophobede tilgang af genstande, mens den gamle samling efterhånden vil blive omnummereret samt fotograferet.

1981 blev tillige året, hvor baghuset i det tidligere kornmagasin-kompleks, Frisegade 43 – en fredet, grundmuret bygning fra ca. 1840 – blev taget i anvendelse som fjernmagasin.

To af Falsters Minders udstillinger. Øverst: Thorbjørn Skeel Ankersens billeder med lokale motiver. Nederst: Navneklude fra Falster og Møn.

Bevaring

Sideløbende med registreringen af samlingen finder en elementær nødkonservering sted, mere komplicerede og økonomisk omfattende arbejder må desværre vente på bedre tider.

En mulighed bød sig til at få analyseret og restaureret museets såkaldte slotsur – der ifølge traditionen skulle stamme fra Nykøbing Slot – ved modtagelsen af et tilskud fra den lokale Sparekasse. Konservator Søren Andersen kunne konstatere, at uret er et såkaldt Schwarzwald-ur med et spillværk med 6 forskellige melodier, der dog aldrig kan have lydt på Slottet i Nykøbing, idet uret sandsynligvis er bygget i begyndelsen af 1800-tallet.

Udstillinger og anden formidling

Året igennem har museets vinduer mod Langgade skiftet indhold en gang om måneden. Bemærkes bør udstillingerne i anledning af to lokale 75-års jubilæer, nemlig Nykøbing F.s kommunale politi's samt Marielysts – sidstnævntes blev markeret ved indretning af en »sand« badestrand med tilbehør.

I Færgestræde løb fire udstillinger af stablen. Der indledtes med en præsentation af et udsnit af samlingens tilvækst i 1980 – »Årets gaver 1980« – der kunne ses i perioden 28/1 - 1/3.

»Navneklude fra Falster og Møn« var en udstilling af den komplette samling af navneklude fra de to museer, Falsters Minder og Møns Museum. Til udstillingen var udarbejdet et katalog, og Storstrøms Amts Museumsråd havde økonomisk muliggjort arrangementet. »Navneklude fra Falster og Møn« vistes på Falsters Minder fra 9/4 - 25/5, hvorefter den flyttedes til Møns Museum for sommeren og efteråret. Fra 4/6 - 30/8 vistes sommerens udstilling, »Søfolk og sejskibe«, produceret af Langelands Museum, men suppleret op med maritime effekter og billeder fra Lolland-Falster.

Det tilbagevendende arrangement for børn i efterårsferien var dette år en tegnekonkurrence i forbindelse med en særudstilling af 60 billeder, fortrinsvis akvareller med lokale, topografiske motiver, skildret af Thorbjørn Skeel Ankersen, Hasselø. Størstedelen af billederne var udlånt fra privateje, og i de fem uger udstillingen vistes, fra den 19/10 til 22/11, blev den set af knap 1000 gæster.

Uden for museet har Falsters Minder opstillet »Flyv min drage« på Møns bibliotek fra 12/10 - 31/10 samt udlånt gammelt kontorinventar til et bankjubilæum i Vordingborg. Endelig deltog Falsters Minder i Nykøbing kommunes kulturweek-end – »Kultursjov« – den 3.-4. oktober med en stand indeholdende en skoleudstilling samt quizen »Hvad er det?«.

I alt har 7.000 personer besøgt museet igennem året, heraf har 853 brugt museet i undervisningsøjemed, mens udstillingen har været udflugtsmål for adskillige foreninger m. v., således har 600 personer fået forevist samlingen.

Sammen med Kulturmindeforeningen har Falsters Minder arrangeret følgende foredragsrække i løbet af 1981:

Museumsinspektør Carsten Hess: Bondemøbler og folkekunst på Lolland-Falster og Sydsjælland, 5/1.

Skovrider Sven Bang: Lidt om Orupgård i fortid og nutid, 3/2.

Direktør Mogens Schlüter: Dansk glas, 2/3.

Fru Thora Cohn: Dansk porcelæn i 1700-tallet, 12/10.

Museumsdirektør S. Schoubye: Sølvet i den danske provins, 11/11.

Cand. mag. Dorthe Falcon Møller: Kirkehælvingerne klinger – kalkmaleriernes musikinstrumenter.

I løbet af vintersæsonen har museumslederen holdt 6 foredrag fordelt på Lolland-Falster og Møn.

Antallet af forespørgsler, telefoniske, skriftlige som personlige, er jævnt stigende, og besvarelsen af disse optager efterhånden en anelig del af arbejdstiden. Interessen centrerer sig i særlig grad om tekstilsamlingen samt billedsamling og i det hele taget materiale, der kan anvendes i slægtshistorisk sammenhæng.

Publikationer

Til særudstillingen »Navneklude fra Falster og Møn« fremstilledes et katalog med illustrationer af samtlige udstillede navneklude, endvidere udtgedes to navneklude som mønstre med konsulentbistand fra seminarielektor Ingelise Hansen.

For mere hensigtsmæssigt at kunne betjene skolerne ved besøg på museet er det første sæt materiale, »Der stod et slot ...« blevet udarbejdet af lærer Per Aaby, lay-out-arbejdet blev udført som beskæftigelsesprojekt af en langtidslædige ved museet.

Personale, kurser og møder

De mangeartede og stadigt voksende opgaver, der rummes af museumsinstitutionen, søger Falsters Minder at løse i overensstemmelse med den til rådighed værende tid og ditto kræfter. I den forbindelse er der indgået et samarbejde med Den fælleskommunale arbejdsgruppe vedrørende ungdomsarbejdsledelse på Falster, hvorefter Falsters Minder har mulighed for at iværksætte diverse større eller mindre projekter, der til en vis grad bygger på beskæftigelse af arbejdsledige. Der er således – ud over den faste stab – konstant beskæftiget 4 arbejdsledige, som efter de 9 måneders tjeneste forhåbentlig har erhvervet et vist indblik i vor kulturhistoriske arv samt forvaltningen af selvsamme.

Desuden har museet året igennem kunnet trække på sin trofaste skare af frivillige.

Med henblik på den igangværende magasinindretning deltog museumsforvalter Asger Bonde i DKM's sommerkursus på holdet om dette emne.

Til DHF's årsmøde i Ålborg var Falsters Minder repræsenteret ved formanden, advokat P. Drachmann, museumsassistent Birgit Schytt samt Liselotte Mygh. Endelig deltog konservator Søren Andersen og Liselotte Mygh i DKM's faglige orienteringsmøde på Fuglsøcentret i november.

Til møder og kurser arrangeret af SLA's amtskreds har henholdsvis H. Dyhrfjeld og Liselotte Mygh deltaget.

I årets løb har Falsters Minder modtaget ekstraordinære tilskud og bidrag fra Storstrøms Amts Museumsråds rådighedssum, Fredningsstyrelsens 6. kontor, Sparekassen SDS Falster-Østlolland, Den danske Bank, Det Bertouch Lehnske legat, V. Side-nius' legat samt Lolland-Falsters Bryghus.

Liselotte Mygh.

Motorcyklemuseet i Stubbekøbing

Forårssæsonen 1982, som startede skærtorsdag, blev virkelig god, idet besøgstallet næsten fordobledes i forhold til i fjor. Senere tabtes dog noget af det indvundne, således at tallet bliver omtrent som i fjor, ca. 7.800, hvilket vel må siges at være meget godt, når man tager den lange hedebløge i betragtning.

Før museet blev en realitet, havde dets stifter, Erik Nielsen, udstillet 40 motorcykler på Egeskov, Fyn. Deraf kom de 30 hjem til museets indvielse 1977, mens de resterende 10 blev stående til kontraktens udløb og kom hjem her i foråret.

Endvidere er der udstillet en del maskiner, som er restaureret i vinterens løb, blandt andet en rød Indian, 1000 ccm årgang 1916, med sidevogn. Så nu består samlingen af over hundrede motorcykler foruden de 21 knallerter.

I påsken var vi repræsenteret med 8 maskiner på en stor udstilling i Fyns nye forum i Odense. På grund af mund- og klovesygen blev de derovre, til smittefaren var overstået, og kom først hjem til pinse.

Endelig har Dansk Veteranbilkub en udstilling i Bellacentret, Københavns Automobil Museum, hvor man også har en afdeling for veteranmotorcykler. Der er vi repræsenteret med seks maskiner.

Linda Løjmand.

Aalholm Automobil Museum og Slot

1982 var et slotsår i Danmark, og det markerede samtidig 10-året for åbningen af Aalholm Slot.

I anledning af disse 2 begivenheder planlagde vi en meget spændende sæson, som begyndte lørdag den 29. maj og sluttede søndag den 5. september. I denne periode var Aalholm Slot åbent hver dag fra kl. 11 til 18.

Aalholm er en del af Danmarks nationalarv og til-lige et af verdens ældst beboede slotte, som har væ-ret i den Raben-Levetzause families eje siden 1725. Slottet – et skatkammer af pragtfulde klenodier –

står i dag helt uberørt af flere århundreders begivenheder. Af særlig interesse for de besøgende kan nævnes det gamle køkken, den imponerende spisesal – i år med en udstilling af muselmalet porcelæn fra Den Kongelige Porcelainsfabrik – og fængslet, hvor Kong Kristoffer d. II. sad indespærret i 1300-tallet.

Endnu en af slottets mange sale var i 1982 blevet tilgængeligt for publikum, nemlig grevindens påklædningsværelse – med den smukke håndmalede porcelænsovn og den bøhmiske lysekrone.

Samtidig har vi haft det eneste hold at tilvebringe den berømte Holmegaard Glas udstilling »150 år med Dansk Glas«, som netop er kommet tilbage fra en succesrig 2-årig udstilling i Australien. I Iris-stuen, som traditionelt anvendes til specialudstillinger, havde publikum lejlighed til at se den fascinerende udstilling af tinsoldater – omhyggeligt håndlavede af københavneren Vang Pedersen. Disse særudstillinger kunne ses hele sæsonen – tillige med de permanente udstillinger som våbensamlingen, porcelænssamlingen, de sjældne fugle, etc.

Slottet og det eneste bilmuseum blev samlet præsenteret i en ny guide med mange fine farvefotografier, hvoraf en del ikke før har været offentliggjort. Guiden er trykt på dansk, engelsk og tysk, således at den er tilgængelig for mange af de besøgende. Mange af museets spændende biler præsenteres i billeder, og flere også med tekniske enkeltheder, således fra verdens ældste bil, Gottliebs Daimler fra 1886.

Lone Juel Sørensen.

Lolland-Falsters Stiftsmuseum og Frilandsmuseet i Maribo

Museernes undersøgelsesvirksomhed beskæftiger sig med emner i landsdelens historie fra oldtid til nutid.

Opgaverne har delt sig i flere kategorier: der har været de omfattende selvvalgte opgaver; de opgaver, som opstår spontant på grund af ændringer i samfundet, og hvor undersøgelsesarbejdet har karakter af at redde kulturværdier for eftertiden; og endelig har der været de undersøgelser, som udspringer dels af det konstante arbejde med at vedligeholde og omordne samlingerne, dels af formidlingsarbejdet (forespørgsler udefra, udstillinger, foredrag m.v.). I undersøgelsesvirksomheden har der været brugt historiske og etnologiske arbejdsmetoder, og når de kulturspor, der skulle undersøges, var jordfundne – arkæologiske metoder.

Af de selvvalgte opgaver er der tre. Den ene, beretningen af *oldtidsminder*, er fortsat fra tidligere år. Arbejdet gennemføres med tilskud fra Stor-

strømsamts Museumsråd. I årets løb er 223 oldtidsminder på Østlolland registreret. En del af højene er ikke kendt i forvejen. Nyberejsningen nærmer sig sin afslutning for Lollands vedkommende. En undersøgelse om *ældres vilkår* er påbegyndt. I nuværende arbejdsfase former den sig som en punktundersøgelse i *Radsted sogn*. Krenkerup godsarkiv vedrørende Radsted Hospital gennemgås. Desuden foretages udskrift og overføring til hulkort af folketællinger i Radsted sogn fra det 18. og 19. århundrede. Den tredje planlagte opgave er fotoregistrering af *moderne pløjemetoder*. Formålet er at fastholde arbejdsprocesser inden for ét af museets specialområder: landbokultur. Registreringen er vigtig, den dag de moderne landbrugsredskaber er fortid og indgår som museumsgenstande til museet.

Hovedparten af årets undersøgelsesopgaver er de spontant opståede retningsaktioner, der sikrer dokumentation og registrering af kulturlevn, som er ved at forsvinde.

Til de arkæologiske udgravninger af denne art er der mulighed for økonomisk støtte fra Fredningsstyrelsen; en sådan er modtaget til udgravning af bopladsgruber fra tidlig jernalder på *Bringsere bakker*, Nordfalster; de var truet af markarbejde. En rekognoscering af arealet udenfor udgravningsfeltet, sammenholdt med resultatet af Stiftsmuseets ældre undersøgelser på stedet, viser spor af større bosættelse i sen bronze- og tidlig jernalder. Også til udgravning af kristne grave i *Kirkestræde*, *Maribo*, er der modtaget midler fra Fredningsstyrelsen. Ved anlægsarbejde var der kommet skeletrester for dagen, bl. a. et kranie med rest af hår og en broderet kalot (1600-tallet). Undersøgelsen i det truede område viser, at kirkegården tidligere har strakt sig længere mod nord end i dag.

Med hjælp fra Ungdomsgarantiprojektet er foretaget rekognoscering på markerne ved *Norre, Syd-lolland*, for at indkredse levn af en tidlig middelalderlig bebyggelse. Denne viste sig at have ligget nær centrum af nutidens Norre inden for et 250 × 150 m stort område. Rekognosceringen bragte også levn fra sen jernalder, højmiddelalder og frem til moderne tid.

For museets egne midler er afsluttet udgravning af gruber på ældre jernalderboplads ved *Havmosegård*, *Musse*, som påbegyndtes ét af de tidligere år. I forbindelse med restaurering af *Wichmanns gård*, *Sakskøbing* har museet registreret rester af lerstamper og stenbrolagt gulv samt stenbrolægning. De fandtes ved afgravning af gulvet og hører til en ældre bygning end den nuværende. Da gulvresterne bevares på stedet, foretoges ikke udgravning. I årets

løb er registreret endnu en snes lokaliteter, hvor arkæologiske levn fra oldtid til nyere tid er dukket op ved anlægs- og markarbejde. Som opsøgende virksomhed er arbejdet i flere grusgrave (*Musse*) fulgt fra tid til anden. I forbindelse med lukning af *Dahlberg Larsens skotøjsforretning* i Østergade, *Maribo*, modtog museet en stor samling sko bestående af karakteristiske skomodeller, der er samlet i de godt 40 år, indehaveren drev butikken. Fotoregistrering er foretaget af genstande fra gårdejer *Bertha Brandts bo* (*Fjelde sogn*). Tingene er karakteristiske repræsentanter for det miljø, som de har udgjort en del af indboet i: det velhavende bondehjem ved århundredeskiftet. Fra *fabriken Vulcan, Maribo*, er i forbindelse med dens ophør (i den seneste fase som autoværksted) modtaget en samling støbeforme af træ til tipvognshjul, skinnelegemer m. v., d. v. s. de produkter, der gjorde fabriken dominerende på det danske marked omkring århundredeskiftet. *Taagerup polakkaserne*, ét af de få bevarede levn af denne art fra den tidlige sukkerroedyrkningsstid, er gennemset og beskrevet. Arbejdet er led i et forsøg på at få bygningen fredet.

Indenfor den tredje kategori af undersøgelsesopgaver er der indsamlet oplysninger og genstande til belysning af *flygtninge på Lolland-Falster 1945-47*. Undersøgelsen er grundlaget for udstillingen om emnet, som udarbejdedes i anledning af Flygtningeåret. Blandt de registreringer, der i årets løb er foretaget af genstandsgrupper i museets eje, kan nævnes gennemgangen af den store samling af negativglasplader fra *fotograf Bodins* fotoarkiv. Der er fremstillet kontaktkopier af pladerne, således at samlingen er lettere tilgængelig (se i øvrigt afsnittet »Ungdomsgarantiprojektet«).

I beretningsåret er 5 løsfund indsendt til Nationalmuseet og dér erklæret for *danefæ*: én fuglefibula fra yngre jernalder, én kobbersterling, slået i Lund på Erik af Pommerens tid (1422); begge fundet ved rekognosceringen i Norre; én celt fra yngre bronzealder, fundet ved Havmosegård, *Musse*; ét jernsværd fra tidlig middelalder, *Sædinge*; én guldring fra jernalder, *Tagesgård*, *Stokkemærke*.

Udstillinger

»Sko«, Dahlberg Larsens samling af skomodeller fra de sidste 40 år.

»Danefæ«; en montre med de stykker danefæ, som senest er uddeponeret fra Nationalmuseet. En forklaring af danefælovgivning ledsager udstillingen.

»Kister«; se afsnittet »Ungdomsgarantiprojektet«.

»Flygtning 45«, fremstillet i samarbejde med lo-kalkomiteen for flygtning 81.

»Kufferten«; se »Ungdomsgarantiprojektet«.

»Livet på landet«; dyrskueudstilling i Nykøbing F. (4H's børnedyrskue). Gennem anskuelsestavler, som tidligere anvendtes i skoleundervisningen, og ved redskaber fortaltes om årets gang i landbruget før mekaniseringen.

»Hvad pløjelaget gemte«, resultatet af rekognosceringen i Norre. Se »Ungdomsgarantiprojektet«.

»Rødby – handel og håndværk«; udstilling i Wil-lers gård i Rødby, produceret i samarbejde med Syd-lollands Kulturmindeforening. Ved genstande, tekst og tegning fortaltes om det handelscentrum, Rødby fjord har været fra oldtid til i dag, samt om dele af håndværkslivet i Rødby købstad.

»Vikingerne York – vikinger på Lolland«; en plancheudstilling, produceret af York Archaeologi-cal Trust, om udgravningen i Coppergate, som ud-byggedes med en oldsagsudstilling om vikingetid/tidlig middelalder på Lolland. Udstillingens engelske del er lejet til amtets museer af Roskilde Museum for midler fra Storstrøms Amtsmuseumsråd.

»Når asfalten gynger«; en plancheudstilling med fotografier produceret af fotograf Finn Johansen, Randers. Udstillingen var tænkt som inspiration bl. a. til lokale fotoklubber.

»Strikkede nattøjer«. Strikkede trøjer til egns-dragten er udstillet i anledning af udgivelsen af Ma-riann Ploug: »Gamle lollandske strikkemønstre«.

Roearbejderudstillingen, der åbnede på Stifts-museet i november 1980, har været vandreudstilling i Storstrøms amt.

I beretningsåret har den været vist følgende steder:

27/ 4 - 1/ 5: Arbejdernes Fællesorganisations kultur dage i Næstved.

1/ 5 - 6/ 7: Næstved Museum.

11/ 8 - 8/ 9: Assens Sukkerfabrik.

8/ 9 - 28/ 9: Suså bibliotek.

28/ 9 - 26/10: Møns Museum, Stege.

6/11 - 27/11: Nakskov bibliotek.

Formidlingsprojekter

»Flinteuge« på refugiet *Fuglsang*. Projektet havde til formål at skærpe deltagerens blik for oldtidslevn i kulturlandskabet, at give baggrundsviden til at kunne sætte dem ind i en sammenhæng samt at skabe en holdning til bevaring af disse levn. Programmet bød på foredrag, feltarbejde og arbejde med de indsamlede genstande. Et par foldere var udarbejdet, én om kulturlandskabet, en anden om arkæologisk rekog-

noscering. Arrangementet afvikledes i samarbejde med refugiet og mag. art. P. Vang Petersen, Køben-havns Universitet.

Konsulenthjælp

For Rudbjerg kommune er udarbejdet et *skilt* til op-stilling ved stedet i *Hoby*, hvor *rigmandsgraven* fra romersk jernalder blev fundet. Praktisk hjælp er ydet til en arbejdsgruppe fra *Universitetet i Kiel*, der som 1. fase i et projekt vedrørende voldsteder i det sydvestlige Østersøområde har *opmålt voldsteder* i Storstrømsamt. Arbejdet foregår efter aftale med Nationalmuseet.

Publikationer m. v.

Museets egne publikationer: Lolland-Falsters Stifts-museums årsskrift 1981 (indhold: Else-Marie Boy-hus: Saksjøbing og »Roepigerne«, Marianne Saa-by: Gottfred Eickhoff og »Roepigerne«, litteratur-lister til de to artikler. Årsberetninger 1980 fra både Stifts-og Kunstmuseet samt regnskaber).

Mariann Ploug: Gamle lollandske strikkemøn-stre.

I forbindelse med kisteudstillingen er der udarbej-det en folder om kister.

Vejledning til urtehaven på Frilandsmuseet.

»Landarbejdere i sukkerroemarkerne«. Materia-let, der fortrinsvis henvender sig til undervisnings-institutioner (8.-10. kl., HF og gymnasier), indehol-der 43 dias, et lydband (20 min.) og teksthefter (22 sider). Lydbåndet består fortrinsvis af klip fra muse-ets båndinterviews af landarbejdere.

»Polske sæsonarbejdere på Lolland-Falster«, ny-udgave af diasserie. materialet består af 33 dias og et teksthæfte (26 sider).

Genoptryk: Folder til den permanente udstilling i kirkerummet. Skoleposen. Posen Gammel Jul. 1500 tinsoldater er støbt til salg i forhallen.

Udgivelse som resultat af amtligt samarbejde: Museerne har i samarbejde med Amtscentralerne for undervisningsmidler udgivet en løbladsmappe med vejledning om steder, der er velegnet som mål for *ekskursioner*. Det er hensigten, at mappen til stadig-hed skal suppleres med nye ark.

Udgivelse i andre sammenhænge: Ny udgave af »Livet i Klokkergaarden, gammeldags falstersk Bondeliv efter Lars Rasmussens Skildring ved Fre-derik Lange Grundtvig«, med kommentardel, er ud-arbejdet af Dansk Folkemindesamling. Institut for Dialektforskning og Stiftsmuseet ved Else-Marie Boyhus.

Else-Marie Boyhus: »Provinsen og den hele verden«. Artikel i Gyldendals tidsskrift KRITIK/56. – »Fundamentale kulturbehov og kulturel pluralis-

me«. Futuriblerne 5-6, 1981, udgivet af Selskabet for Fremtidforskning. – »Tilbageføring af kulturel ejendom«. Nyt fra UNESCO 1981, nr. 9.

Ove H. Nielsen: Undervisningsmateriale udgivet af Gads forlag: »Landsbyen de sidste 200 år«, en lærebog, hvortil en lærervejledning er udarbejdet, samt en lyddiasserie: »Livet på landet de sidste 200 år«. Sidstnævnte består af 24 dias, lydbånd og lærervejledning. Hele materialet er en del af et større undervisningssystem – levende historie. – Artikel i Lolland-Falsters Folketidendes juleavis samt i Ny Dag om polakkaserner. – Om Fuglse skoles historie i anledning af jubilæet.

Karen Løkkegaard Poulsen: Archaeological News, Florida IX 4, Field Notes: Om den i øjeblikket almindeligt anvendte arkæologiske undersøgelsesmetode: rekognoscering i et kulturlandskab med eksempler fra Norge, Sverige og Danmark. Om forhenværende rigsantikvar P. V. Glob i anledning af hans afgang. – »Tirsted-stenen og andre runesten ved den gamle Rødby fjord«. Jubilæumstillæg til Nyt fra Sparekassen Lolland. Juni. – »The Excavation at Eriksvolde 1977. Aim and first results of three months field-work«. Kiel Papers '80, udgivet af H. Hinz. – »Arkæologi og pleje af fortidsminder«. Museumsmagasinet, 16. juni.

Radio

Else-Marie Boyhus medvirkede 4/9 i regionalradioens udsendelse om »Livet i Klokkergaarden«.

Foredrag og kursusvirksomhed

Else-Marie Boyhus: »Kogekunst i 400 år«. Odd Fellow i Nakskov, 25/3. – »Landbrugets kvinder gennem 200 år«. De samvirkende danske husholdningsforeningers landsdelsmøde på Lolland-Falster, 30/4. – »Kulturpolitik og museer«. Gæsteforelæsning på Århus Universitet, 21/5. – »Historien omkring os og i os«. Fredningsdommernes årsmøde i Maribo, 18/6. – »Landbruget igennem 200 år«. Havemøde på Sølvhøjgård, Rudbjergs venstre, 30/6. – »Levevilkår på landet i de sidste 100 år«. Ry højskole, 5/8. – Omvisning i Maribo Domkirke. OK-klubben, Sundskolen, Nykøbing F., 13/10. – Forelæsning om landbrugshistorie. Næsgård Agerbrugsskole, 20/10. – Foredrag om landbrug. Landboungdommens delegeretmøde, 28/10. – »Om landbrug«. Radsted sogns aftenhøjskole, 29/10. – »Om landbrug«. Femø husholdningsforening, beboerforening og folkeuniversitet, 23/11. – »Kogekunstens historie«. Lolland-Falsters Dyrslægeförening, 11/12.

Ove H. Nielsen: »Roearbejdere«. Lokalhistorisk forening i Sakskøbing, 19/2. – »Museumsformid-

ling og samspillet mellem skole og museum«. Et hold fra Vordingborg seminarium, 10/4. – »Om museet som medieundervisning og museet set i lyset af de nye læseplaner for historie«. Danmarks historielærerforenings sommerkursus på Frederiksdal hotel, 5/8. – »Om projektet med at indsamle oplysninger om landarbejdervilkår og om roearbejdere«. Assens Sukkerfabrik, 11/8. – »Samarbejds muligheder skole – museum med konkret eksempel i Halskov Vænge«. Københavns kommunes lærerkursus, 10/9. – »Sukkerroedyrkning og landarbejdere«. Suså bibliotek, 22/9. – »Lokalhistoriske studier og undervisning«. På skolebogsmesse i Herning, på Gads Forlags vegne, 24/9. – »Roearbejdere«. Solgaven i Næstved, 2/10. – »Roearbejdere«. Holeby kulturuge, 10/11. – »Om sukkerroer«. Pederstrup efterskole, 25/11. – »Roearbejdere«. Nakskov socialdemokratiske kvindeudvalg. Pensionister, 1/12. – »Museernes opgave«. Personale m. fl. på Fiskeri- og Søfartsmuseet, Esbjerg, 9/12. – »Sukkerroedyrkning og landbrug«. Ungdomsafdelingen på amts-hospitalet i Vordingborg, 11/12.

Karen Løkkegaard Poulsen: »Eriksvolde«. Omvisning på stedet for Rotary Maribo, 9/7. – »Forslag til udflugt i kulturlandskabet«. Halstedhus Efterskole, 6/10. – »Arkæologisk arbejde i de sidste 5 år ved Rødby fjord«. Ved generalforsamlingen i Lokalhistorisk forening, Rødby, 8/10. – »Oldtiden i kulturlandskabet«. I forbindelse med formidlingsprojekt på Refugiet Fuglsang, 12/10.

Brugerstatistik

Det er ikke muligt at give tal for, hvor mange der i årets løb har været i kontakt med museet og dets arbejde. Den bredeste kreds nås gennem dagspressen og radio, men også museets omfattende publikations- og undersøgelsesvirksomhed giver talrige berøringsflader. Der er jævnlige besøg af enkeltpersoner eller grupper, børn og voksne, som ønsker at benytte museets samlinger og arkiv. Besøget kan indgå som et vigtigt led i undervisningen eller som en del af et mere målrettet studium. Besøgstallet på selve museet har været 24.425, heraf 15.410 på Fri-landsmuseet. Der har i alt været 2.017 tilhørere ved de foredrag, museets medarbejdere i årets løb har holdt.

Museets publikationsvirksomhed er en vigtig del af det udadrettede arbejde, og i årets løb er der solgt 13.557 enheder.

Ungdomsgaranti projektet

Museet er arbejdsplads for 8 unge og 1 arbejdsleder under Amtskommunens ungdomsgarantiordning. De mange opgaver, som de unge har udført, er ud-

valgt og tilrettelagt efter samme skema: der er tale om redning af kulturværdier, til hvis bevaring der ellers ikke er midler. Arbejdsopgaverne planlægges som afgrænsede enheder, hvori indgår arbejdsprocesser som: undersøgelse, registrering, bevaring og formidling. Herved får de unge den tilfredsstillende at være med i en arbejdsopgave helt til dens afslutning.

De opgaver, ungdomsgarantiprojektet har udført, går således på tværs af den disposition, årsberetningen følger, og udførligere omtale heraf findes derfor i de foregående afsnit:

Tidlig middelalderbebyggelse ved Norre

Feltreknosceringen foregik hånd i hånd med fuld-behandling og registrering. Arbejdet afsluttedes med udstilling.

Hørbrager og snittebænke

Istandsættelse, opmåling og fotografering er foretaget.

Kister, kufferter og skrin

Istandsættelsen af den store samling af stand- og dragkister m. v. fulgtes op af en krydsrevision af den hidtidige registrering. Til slut præsenteredes det færdige arbejde i en udstilling.

Gårdejer Bertha Brandts bo

En gennemgang, omfattende istandsættelse og registrering, er påbegyndt af den store gave.

Lokomotivet

Den enestående museumsgenstand: det store damplokomobil har længe trængt hårdt til konservering. Med konsulenthjælp fra konservator Ole Smith, Brede, er arbejdet påbegyndt. Efter omhyggelig fotoregistrering er det delvis adskilt, således at konservering af de mindre dele foregår indendørs. Samtidig er – med henblik på udstillingsfasen – foretaget istandsættelse af skuret, hvori lokomotivet har til huse.

En integreret del af Garantiprojektets arbejde er undervisning i museumskundskab, historiesyn, respekt for kulturhistoriske levn, kortlære, udstillings-teknik, håndtering af værktøj etc., alt efter hvad der falder naturligt i den pågældende arbejdssituation.

Bevaring

Der ligger et meget ressourcekrævende arbejde i at sikre, at genstandene i museets samlinger bevares for eftertiden. De ydre rammer (magasiner og udstillingslokaler) må overvåges for at sikre så hensigtsmæssige klima- og lysforhold som muligt. Man må være på vagt mod skadevoldere såsom borebiller eller svamp. Derfor må genstandene efterses fra tid til anden. Der er et efterslæb på dette arbejdsområde, men etableringen af ungdomsgarantiprojektet på museet med dets arbejdsindsats med elementær konservering har betydet et skridt fremad.

De mere komplicerede arbejdsopgaver, herunder hovedparten af jordfunds-konserveringen, som forudsætter faguddannet konserveringstekniker, foregår udenfor museet. Således er ravperlerne fra de jættestuer på Lolland-Falster, som er fremkommet ved kustode J. Olsens udgravninger ved århundredskiftet, i årets løb konserveret på Langelands Museum af konserveringstekniker Knud Botfeldt. Arbejdet er bekostet af Carl Julius Petersens Hjælpefond og Statens Museumsnævns rådighedssum.

Frilandsmuseet

Vedligeholdelsen af Frilandsmuseets areal og ikke mindst af de mange bygninger er en stor opgave, som kræver konstant arbejdsindsats. Foruden den almindelige vedligeholdelse er Falstergårdens vinduer i beretningsåret repareret grundigt.

Der er købt en kompressor samt én af arbejdstilsynet godkendt beskyttelsesdragt til sprøjteimprægnering af bygningernes tagkonstruktioner.

Karen Løkkegaard Poulsen.

Lolland-Falsters lokalhistoriske arkiver

Et af Rødby-arkivets billeder: Strandhotellet i Rødbyhavn, i sin tid et kendt udflugtsmål og samlingsstedet for foreningslivet i Rødbyhavn. Fra begyndelsen var der på stedet en træbarak i forbindelse med byggeriet af den nye havn 1908-12. 1909-10 bygges Strandhotellet med en grundmuret høj kælder, restaurationslokaler og køkken i stuen samt værelser og privatbolig på 1. sal. Forskellige ejere moderniserede i årenes løb hotellet, som i 1931 fik en stor sal. 1964 blev Strandhotellet solgt til et konsortium fra København. Det gamle hotel blev nedrevet til fordel for det nuværende Dan Hotel.

Lokalhistorisk arkiv i Rødby

Af en eller anden grund valgte vi i sin tid, da arkivet startede, at holde årsmøderne om efteråret, for det første som oplæg til vintersæsonen, for det andet fordi vi fandt, at det var rimeligt og praktisk. Nu har arkivet ikke noget sæsonbetonet arbejde mere, vi er lige ved at have travlest om sommeren og forsommeren.

Den altoverskyggende begivenhed i det forløbne år var dronningebesøget. Willers Gård var rammen, og Lokalhistorisk Arkiv havde fået til opgave at lave en lille udstilling, som Hds. Majestæt Dronningen og det kongelige følge kunne få lejlighed til at se. Den skulle give et karakteristisk billede af Rødby i fortiden, til hverdag og fest. En opgave, som kunne løses, fordi vi har mange dejlige billeder, og en opgave, vi ved de 100 billeder, vi satte op, prøvede at løse på den måde, at vi dels gav indtryk af nogle perioder og dels gav indtryk af nogle bestemte begivenheder, bl a. tidligere kongebesøg og besættelsestiden. Vi havde også kuriositeter, både topografiske og personallistoriske. De større samlinger, gymnastikbilleder og andre folkelige sammenhænge, gjorde vi af mange grunde ikke særligt meget ud af, fordi det ville have været uoverkommeligt for den kongelige familie at skulle sætte sig ind i det på den korte tid, de var der. Naturligvis gjorde vi et stort nummer ud af skibsværftstiden og Fugleflugtsliniens

start og etablering, og hvad der videre er sket med den. Endelig havde vi lavet en speciel udstilling om Willers Gård og købmandsgårde i det hele taget. Der var lavet en mindre blomsterudsmykning i Willers Gård, så det hele passede nogenlunde ind i stilen, bl. a. med engelske pelargonier i vinduerne ud mod gården, og hvad man ellers kunne finde på blomstermæssigt, som kunne være med til at præge stilen. Vi havde velvilligst fået stillet planchemateriale til rådighed fra kommunen, og hele den side af sagen var i orden.

Som der stod i dagspressen, var dronningen interesseret og stillede mange spørgsmål, som også blev besvaret på bedste måde, og vi havde mulighed for efter dronningebesøget at åbne udstillingen nogle dage, og i disse dage var der ca. 220 besøgende. Mange af billederne var gengangere for de folk, der virkelig går på vores udstillinger og virkelig interesserer sig for vores billeder.

I øvrigt har det lokalhistoriske år for os været præget af arbejdet med at bringe vores store billedudstilling i foråret 1981 tilbage i mapperne, et arbejde, som ikke en enkelt person har kunnet klare, men som flere har måttet i gang med. Samtidig har vi fået sat hele vores billedmateriale i system.

Men også andre opgaver har vi kunnet løse. Vi har i kraft af dygtig sekretærhjælp kunnet få løst nogle opgaver med nedskrivning af samtaler og interviews.

Foreningsarkivalierne bliver omgærdet med stor interesse, i hvert fald fra arkivets side, men også fra en del af vore besøgende. Der er i år tilgået et meget vigtigt foreningsarkivalie, nemlig vedr. Tirsted-Skørtinge-Vejleby Ungdomsforening, og her fortæles virkelig historie. Det er sket i forbindelse med en møderække, vi havde, hvor vi i efteråret kunne glæde os over, i samarbejde med foreningen Landsbyen, at have et stort møde i Brandstrup Bibliotek, hvor vi kunne fortælle noget om Lokalhistorisk Arkiv, og hvor egnens beboere kunne fortælle noget historie. Det blev en lærerig aften, i hvert fald for os i Lokalhistorisk Arkiv, og det blev også en aften, hvor vi fik masser af arkivalier og masser af kontakter, og hvor vi fik begyndt at samle interviews ind som nævnt tidligere.

Der er stillet os flere foreningsarkivalier i udsigt, og det betyder, at vi formodentlig i løbet af 1982/83 kan få et vældigt stort bidrag til vores foreningsarkiv, så vi igen kan få afdækket en stor del af det folkelige liv i Rødby kommune i tidligere tid.

Avisregistrering er et stort arbejde. Vi har været så heldige, at vi ved hjælp af mange frivillige medarbejdere har fået klippet aviser ud og fået indklæbet dem i avismapper, således at vi nu har Folketidende

og Ny Dag komplet i 10 år, og så har vi indbundet Sydlollands Ugeavis for de sidste 8 år, og det betyder, at vi kan skrive samtidshistorie på nogle områder. Tid efter anden får vi en måned, nogle dage, eller hvad det nu kan blive til, af ældre aviser. Det er noget, vi er særdeles taknemmelige for. Vi opfordrer kraftigt egnens beboere til ikke at smide gamle aviser ud. Lad os få dem og klippe i først, så skal vi nok lade resten gå til genbrug.

Større arkiver er blevet ordnet og registreret i løbet af året. Det drejer sig om et par privatarkiver. Vi har stadigvæk et par »skarpe« hjørner, vi skal omkring, bl. a. Thorslunde arkivet. Det er vi så langt fremme med nu, at vi kan gå i gang med det til vinter.

Men arkivet er mere end registrering, billeder og aviser. Det er bånd, interviews, og det er også ekskursioner. Fjordturene har nået et jubilæum, den 1. juli blev den 25. fjordtur kørt siden 1977. Det siger noget om den interesse, der er, både blandt den lokale befolkning og blandt turister for at køre disse ture ud i den meget, meget særprægede egn af Danmark, som Rødby fjorden er. Vi har bragt mere end 1000 mennesker rundt. Det drejer sig både om skolebørn og foreninger, og så er der jo de ordinære fjordture, som vi i de 5 år har haft en 7-8 stykker af. Fjordturene vil fortsætte – det er der ingen tvivl om.

Lokalhistorisk Arkiv fik en konkret opgave i begyndelsen af 1982, nemlig at udarbejde en folder til brug for besøgende i Tirsted Kirke, således at de virkelig kunne orientere sig om, hvad denne kirke indeholder, og hvilken betydning den har haft. Denne opgave klarede Kuno Nielsen på bedste måde. Igenem sin kirkehistoriske viden fandt han frem til masser af fine ting om Tirsted Kirke, og nu præsenterer folderen sig udmærket og ligger fremme i våbenhuset i kirken.

En sådan opgave er vi i arkivet glade for at få. Det viser sig også mange gange, at man ved at forske i den slags ting kommer ind på helt nye områder indenfor lokalhistorien. Vi er meget modtagelige for ideer fra befolkningen, som evt. kunne tænke sig at spørge: Kunne I undersøge det eller det for os? Sådanne henvendelser får vi tid efter anden. Nogle af henvendelserne kan vi gøre noget ved, andre, det drejer sig især om slægtshistorie, er lidt vanskeligere for os. Ligeledes har vi set, at der er en stigende interesse blandt unge mennesker for at studere noget lokalt i en eller anden opgave, de har fået fra deres uddannelsessted. Sådanne opgaver er vi også meget taknemmelige for at få lov til at være med til at løse.

Lokalhistorisk Arkiv er stadig ikke nogen forening. Der er ikke sket noget på det felt, gudskelov!

Vi er stadigvæk repræsentative for hele kommunens befolkning, og de, der i øvrigt måtte ønske det. Vi har haft kontakt med flere hundrede mennesker i årets løb, og af direkte besøgende har der været mindst 200. Interessen for, at skoleelever besøger arkivet, er stadig stigende.

Jubilæer – ja, nu må vi holde lidt, men et stykke forude vinker jo et nyt jubilæum – når Fugleflugtslinien fylder 25 år!

Hans Ivar Bentsen.

Lokalhistorisk Arkiv for Maribo kommune

Arkivet har nu bestået i 3 år, og man må konstatere, at det var den helt rigtige beslutning, der blev foretaget på det tidspunkt, idet kommunens beboere er blevet mere opmærksomme på, at arkivet eksisterer. Nogle mente, at arkivet burde have ligget i Maribo by, men man har ikke på arkivet mærket, at arkivets placering har afholdt ret mange mennesker fra at komme og indlevere arkivalier eller bese de samlinger, som man på nuværende tidspunkt råder over.

Flere af det besøgende publikum er blevet overrasket over den store avisssamling, som er til stede; den bliver læst meget flittigt, andre har givet udtryk for, at de troede, man kun kunne komme på arkivet, hvis man havde noget at indlevere, men det er absolut ikke afgørende. – Arkivet skulle gerne benyttes så meget som muligt, så kommunens historiske rødder ikke går i glemmebogen.

Arkivet deltog i Maribo byfest med en plancheudstilling, som mange af beboerne i kommunen besøgte – emnet i år for udstillingen var foreninger, mange billeder, som er fotograferet gennem tiderne i foreningerne, var med ved denne udstilling.

Nogle af medarbejderne på arkivet har i det forløbne år lavet en foredragssal i stand, som på nuværende tidspunkt har været benyttet af forskellige foreninger til bl. a. generalforsamlinger. Arkivet har også forskellige aktiviteter i tankerne, som man håber på kan løbe af stabelen i det nye år.

Arkivet er åbent hver tirsdag fra kl. 19.00 - kl. 21.00, hvor man er meget velkommen til at komme at se arkivet; vi er de fleste tirsdage 6-8 medarbejdere til at vise eller tale om den svundne tid, som vi på arkivet hæger om.

Max Broms, arkivleder.

Lokalhistorisk arkiv for Nørre-Alslev kommune

Vor kulturs tankegang og indstilling bygger på utallige områder på arven fra klassisk græsk kultur.

Dette gælder bl. a. vor opfattelse af skønhed og harmoni, der ifølge Solon frembringes ved træning af legemet i kraft af gymnastiske øvelser og sideløbende hermed en åndelig oplevelse gennem musikken smeltende sammen til en harmonisk enhed.

Sentensen »Kend dig selv« rummer erfaret visdom, der er værd at stræbe efter at nå, men afslører tillige, at disharmoni bliver resultatet, ifald det ene element over- eller underdrives. Det er derfor vigtigt at lære sit eget ego at kende med de muligheder og begrænsninger, det rummer, for at lære at erkende og herigennem få mulighed for at komme i harmoni.

Den lokalhistorie, der møder én i arkivet, har rodnet i den beskrevne kulturarv, ligesom livet uden for arkivets mure har det. Men tilsyneladende har den materialistiske kultur en tendens til at fjerne sig fra erfaret og menneskelig visdom og samtidig fraskrive sig begrebet, menneskelighed, hvorfor én af lokalhistoriens drivkræfter bliver at bevare forbindelsen til roden i vor kultur.

Arkivets nystartede foredragsrække videreførtes i marts 1982 af arkivets formand, Sv. Aa. Andersen, der fortalte om Jørgen Bukdahls liv og levned. J. Bukdahl er født og opvokset i Sundby, hvorfor det oprindelig var meningen med foredraget at festligt holde Bukdahls 85-års fødselsdag den 8. december 1981, men grundet kommune- og folketingsvalg måtte planerne opgives.

Efter foredraget viste gdr. Bendt Jepsen borgmesterfilmen »En blandet landhandel«, der var en spændende vandring gennem nutidigt lokalhistorie.

I foråret 1982 åbnedes den nye foredragssæson af Jens Larsen, Nykøbing F., der fortalte om »Vester Kippinge«, og redaktør Frederik Pedersen, der berettede om »De Egense-bønders overgang til selveje«.

Arkivets årsmøde i januar 1982 åbnede mulighed for, at opførelsen af lokalhistoriske skuespil igen bliver en tradition i området.

Midt i forårstravlheden nægtede den gamle fotokopimaskine at fungere, hvorfor vi udskiftede den med en ny.

En appelsin faldt i arkivets turban i starten af indeværende år, idet en kreds af private stillede et beløb til rådighed til anskaffelse af en transportabel båndoptager. Et arbejdsredskab, som vi er meget taknemmelige for at have fået.

I lighed med tidligere år har der været en del henvendelser fra personer, der ønskede at indsamle lokalhistoriske oplysninger. Dette gælder til eks. cand. mag. Dorthe Falcon Møller, der ønskede oplysninger til et projekt om »det lokale musikliv både på

land og i by.« Vi fik en storartet hjælp fra musikdirektøren for Nordfalster området, Barber Poul Nielsen.

Der kan aflæses en klar tendens til, at besøgstallet stiger, og vi tror, at den vil forstærkes i tiden fremover.

I årets løb har vi modtaget gode samlinger af lokalhistorisk materiale, som f. eks. Vålse sogneråd, Færgestedet ved Gåbense og materiale fra Viggo Jensens firma i Nørre-Alslev.

»Årsskrift 1983« er gået i trykken, hvilket betyder, at vi om alt går vel har fået udgivet 4 årsskrifter.

Arkivet har oprettet en giro-konto med det formål for øje at give interesserede mulighed for at tegne et medlemskab, som er 50 kr. om året. Giroblanketter til formålet kan afhentes på Nørre-Alslev bibliotek og ved på posthuset at indbetale 50,- kr. er man optaget som medlem og vil modtage gratis det årsskrift, der udgives i året, i hvilket medlemskabet er tegnet. Det vil sige, at såfremt man f. eks. indbetaler til et medlemskab i 1982, vil man få »Årsskrift 1983«, - i 1983 »Årsskrift 1984« og så fremdeles.

Bor man uden for lokalområdet, må man henvende sig til arkivets kasserer, Hanne Rebbe, Torkilstrupvej 22, Torkilstrup, 4863 Eskilstrup.

Måtte arkivet også i tiden fremover få medvind i sejlene.

Niels Frost, arkivar.

Sydfalster kommunes Egnsarkiv

På grund af dårlige lokaleforhold får vi kun meget få arkivalier ind her i Sydfalster kommunes Egnsarkiv.

Vi har i stedet brugt tiden til at klippe lokalstof fra gamle aviser. Ny Dag og Folketidende er klippet fra 1974 og Sydfalster-Nyt fra starten i 1976.

Udklippene har vi ordnet i 5 hovedgrupper (foreninger, stat og kommune, personalia, lokaliteter, erhverv) og derefter i mange undergrupper. I løbet af 1-2 måneder vil vi være å jour med klipningen, hvorefter vi vil gå igang med at lave et kartotek med krydshenvisninger.

Udklipsamlingen har vi tænkt anvendt af f. eks. foreninger, skoler, studiekredse, private m. fl.

Vivi Vilhelmsen.

Lokalhistorisk arkiv for Idestrup sogn

Der er ikke sket de store sensationer i arkivets arbejde i det forløbne år. Vi modtager stadig arkivalier, og blandt disse vil jeg nævne 3 kopibøger fra en tidli-

gere sognerådsformand, gdr. H. P. Mortensen, Sdr. Ørslev. Heri findes bl. a. kopi af et par breve til daværende *justitsminister Alberti*, altså fra begyndelsen af dette århundrede. Ligeledes modtager vi mange gamle billeder, som der er stor interesse for. Vi har således let ved at få folk til at komme med oplysninger om, hvem de forskellige personer på billederne er, hvilket er os en stor hjælp.

Selv har vi anskaffet os udskiftnings-matrikelkort for samtlige byer i sognet. Disse kort er fra tiden efter stavnsbåndets løsning (1788) til omkring århundredskiftet.

Vore arkivalier er også kommet til nytte, idet de er blevet brugt ved en specialopgave i historie ved Københavns universitet om Landarbejderforbundet i Danmark 1915-1921.

Arkivets udadvendte virksomhed har omfattet:

En udstilling i november måned i fjor i et par af Krogløvskolens klasseværelser, hvor vi havde den glæde, at en del interesserede mødte op.

Desuden et kursus sidste vinter i gotisk skriftlæsning under ledelse af pastor emer. Johs. Brønholt.

Endelig en udflugt i sommer, hvor vi først gjorde holdt på Møllebanken i Nr. Vedby. Her fortalte Sv. Aage Andersen lidt om egnen og Helene Strange. Herfra til Nr. Alslev kommunes lokalhistoriske arkiv i Vålse, som vi fik beset og fik en redegørelse om dets arbejde af formanden Sv. Aage Andersen - en god aften for de ca. 30 deltagere - i et herligt vejr.

Nu fortsætter vi arbejdet på samme måde som hidtil og i de samme lokaler.

Arkivets leder er Agnete Graae Jensen, Sdr. Ørslev, 4872 Idestrup.

Erna Nielsen.

Lokalhistorisk arkiv i Stubbekøbing

Lokalhistorisk arkiv i Stubbekøbing omfatter hele Stubbekøbing kommune og blev stiftet i 1978. Arkivet har for ganske kort tid siden fået godkendt nye vedtægter af byrådet og er nu underlagt Stubbekøbing bibliotek, hvor vi også har til huse. Vi har rimelig gode økonomiske vilkår, idet kulturudvalget følger vort arbejde med interesse.

De første år var arkivet under ledelse af arkivleder Georg Nyholm, som desværre døde pludselig i sommeren 1981. Indtil den tid blev der tilført arkivet meget store mængder arkivalier, som vi nu arbejder kraftigt med at få styr på, indtil nu med en midlertidig registrering og grovsortering, men dog således, at arkivet kan benyttes af kommunens beboere og andre interesserede i en vis udstrækning.

1. januar 1982 blev undertegnede, Erik Mahnfeldt, udpeget til arkivleder, og sammen med en frivillig ulønnet, men ivrig arbejdsgruppe på ca. 12-15 medlemmer, arbejder vi intenst på fortsat indsamling og registrering.

I det første halve år af mit virke som arkivleder har vi afholdt 2 udstillinger. Stubbekøbing postkontors 200 års jubilæum den 8. marts 1982, en udstilling, som vi arrangerede i samarbejde med Post- og Telegrafmuseet, og som vi havde stor glæde af og som blev godt besøgt.

Først på sommeren arrangerede biblioteket en udstilling om Jernbaneliv i Dampalderen (fra Det kgl. Bibliotek), og den udstilling supplerede vi med meget lokalt fra vor nu nedlagte jernbane, Stubbekøbing-Nykøbing-Nysted, idet denne epoke af byens historie har haft stor indvirkning på byens udvikling. Banen blev nedlagt i 1966.

Vi er i arbejdsgruppen i fuld gang med planlægning af en lokaludstilling væsentlig med gamle billeder, som vi mangler oplysninger om. Vi håber og regner med interesse om arkivet samtidig med yderligere værdifulde oplysninger fra vore lokale borgere.

Arkivets adresse er: *Dosseringen 3, 4850 Stubbekøbing* – og arkivet har åbent for publikum onsdag kl. 10-14 og i øvrigt efter aftale.

Erik Mahnfeldt.

Rudbjerg lokalhistoriske arkiv

Arkivet har nu fået indrettet sig i de af kommunen til rådighed stillede lokaler på Kappel alderdomshjem.

Det siger sig selv, at flytningen fra Dannemare og indrettelsen i de nye lokaler har været tidkrævende, men resultatet er da blevet, at arkivet nu råder over gode lokaler og gode arbejdsforhold, så vi nu kan hellige os vores primære opgave at registrere det indkomne materiale. Vi har heldigvis mange afleveringer, som indeholder mange spændende ting. Arkivet har anskaffet sig en fotokopieringsmaskine, så vi nu er i stand til at tage kopier af ting, som folk ikke så gerne vil afhænde.

Der har i årets løb været et stort arbejde med en sådan afkopiering.

Arkivet har deltaget i to udstillinger i Rudbjerghallen, og det er meningen fremover at være repræsenteret på Rudbjerghallens efterårsmesse. Arkivets personale udgør 5 personer, og denne arbejdsgruppe arbejder gratis.

Vi er glade for de nye arbejdsforhold, og vi glæder os over at være med til at skabe et godt arkiv for Rudbjerg kommune. Vi ser med forventning hen til mange flere afleveringer.

Bjarne Skeelbo.

Lokalhistorisk arkiv for Holeby kommune

Oversigt over en del af, hvad arkivet har modtaget i det sidste år:

1. Fra »Højby tærskeselskab«, Tågerup, er modtaget bl. a. en forhandlingsprotokol 1926-1960, forsikringspolicer og kvitteringskort for Tågerup-Assenbølle transformatorforening.

2. 2 skjolde med plader fra Holeby-Bursø fugleskydningsselskab. Pladerne er med fuglekongernes navne fra 1907 til 1937.

3. Fra Errindlev skole: 1 talefilmsapparat, 1 stumfilmsapparat og 1 epidiaskop. Tingene er af ældre årgang, og vi er meget glade for dem.

4. 1 idé-skitse angående naturområderne i amtet 1976. Betænkning om vandsynsforholdene på Lolland-Falster 1966. Holeby kommunes forundersøgelser omfattende befolkningsforhold, økonomiske forhold, trafikforhold m. m. 1975.

5. Grænsseforandringskort – matrikelforandringer.

6. Toldtatens jubilæumsskrift 1632-1982. Toldhistoriske træk fra Lolland-Falster.

7. Sygeplejeforeningens protokol fra Fuglse-Krønge.

8. Holeby Borgerforenings 75 års stiftelsesfest. 1 grundstensdokument, der lå i en flaske ved nedrivningen af det gamle Holeby forsamlingshus m. m.

9. Den lollandske landbostands Sparekasse's jubilæumsskrift i anledning af de 100 år, 1870-1970.

10. Radikale Venstreforening, Errindlev-Olstrup: Forhandlingsprotokol 1958-1979. Regnskabsprotokol 1946-1979.

11. Kontrakt mellem fæstebønder under Bremersvold gældende efter maj 1793. Det omfattede fæstebønder fra Lågerup, Thorup, Grønnegade, Breininge, Herritslev, Schaarup, Vester Ulslev, Øllebølle, Handermelle og Sandager.

12. 1 album med billeder fra Dieselen, 1 konvolut med billeder og blade fra besættelsestiden.

13. Medlemsbog til Kvindeligt arbejderforbund, og 1 styk dansk Mejeriforbund og landmejeristernes arbejdsløshedskasse.

14. Jubilæumsskrift for A/S C. A. Qvade og Co. 1843-1943.

15. Den polske indvandring til Lolland-Falster 1911-1966.

16. 1 aktie nr. 764 i Arbejder-Forbrugsforening i Errindlev & Tågerup pastorater.

17. Samtlige protokoller fra Flårup skole 1881-1951.

K. Neergaard.

Lolland-Falsters historiske Samfund

Da samfundets 70 års beståen blev markeret den 27. juni besøgte Frilandsmuseet, og deltagerne kom igen på skolebænken for at høre en »lektie« af lærer Ove H. Nielsen. (Foto: Torben Larsen).

Oprettet 27. juni 1912

Bestyrelsen:

Vælges lige år:

Redaktør Verner Hansen, Museumsgade 3, 4930 Maribo, tlf. 88 34 98, (formand). Handlungartner J. Bek Petersen, Svingelsallé 30, 4900 Nakskov, tlf. 92 25 02. Fru Kirsten Suhr, Kraarupgaard, 4990 Saksøbing, tlf. 88 20 07. Viceforstander Jens Larsen, Peter Freuchensvej 23, 4800 Nykøbing F., tlf. 85 75 44. Assistent Aina Krumins, Rosningenvvej 7, 4963 Vesterborg, tlf. 93 91 15, (sekretær). Barneplejerske Ketty Lykke Jensen, Nygade 13, 4863 Eskilstrup, tlf. 83 60 97.

Vælges ulige år:

Pastor Viggo Larsen, Gloslunde præstegård, 4983 Dannemare, tlf. 94 41 80, (næstformand). Fru Bodil Clausen, Vantorevej 62, 4880 Nysted, tlf. 87 13 02, (kasserer). Skoleinspektør A. F. Heyn, Adelgade 52, 4880 Nysted, tlf. 87 15 07. Fru Kristine Asser Hansen, Åstrup, 4850 Stubbekøbing, tlf. 84 40 12. Gdr. Ketil Lejre, Havnsøvej 24, 4840 Nørre-Ålslev, tlf. 83 31 42.

Revisorer:

Gdr. Niels Asser Hansen, Åstrup, 4850 Stubbekøbing, tlf. 84 40 12. Gdr. Svend Aage Andersen, Sundbyvej 6, 4862 Guldborg L., tlf. 83 22 91.

Forretnings- og redaktionsudvalg:
Verner Hansen, (årbogsredaktør). Viggo Larsen.
Ketil Lejre.

Udvalg for udflugter:
J. Bek Petersen, (formand). Ketil Lejre. Aina Krumins.

Tilsyn med mindestenene:
J. Bek Petersen.

Repræsentantskabet for institutionen
Statsminister C. D. F. Reventlows Minde:
Viggo Larsen.

Bestyrelsen for Lolland-Falsters Stiftsmuseum:
Kirsten Suhr.

Generalforsamlingen 1982

afholdtes tirsdag den 18. maj på Dan Hotel i Rødbyhavn.

Formanden, Verner Hansen, aflagde beretning og udtalte blandt andet:

Lolland-Falsters historiske Samfund er et led i det lokalhistoriske arbejde, som foregår over hele landet og mere lokalt.

Samfundet er medlem af Sammenslutningen af lokalhistoriske Foreninger i Danmark, og sammen med arkivernes og museernes sammenslutninger dannes Dansk historisk Fællesforening, som er hovedorgan for det lokalhistoriske arbejde i Danmark.

De mere lokale forhold omkring det lokalhistoriske arbejde danner et broget billede.

I Storstrømsamtet er der to lokalhistoriske amtsamfund for de »gamle områder« Lolland-Falster og Præstø amt. Der har ikke på noget tidspunkt været tale om en sammenslutning af disse, så der blev en stor amtsforening. Der ville være for langt fra Stevns og til Nakskov og området så stort, at det ville være svært at dække. Arkiverne, hvoraf de fleste omfatter én kommune, hvilket giver et naturligt og overskueligt område, er samlet i en amtsorganisation.

Den tredje faktor: Museerne holder til i et amtsmuseumsråd, der for så vidt er en mere officiel institution.

Hvis man skal prøve på at karakterisere de tre faktorer i det lokalhistoriske arbejde, så må det være, at de lokalhistoriske foreninger og arkiverne i høj grad hviler på en frivillig indsats af interesserede mennesker, amatører om man vil kalde dem sådan. Museerne er derimod blevet præget af uddannede og

lønnede fagfolk. Opfattelserne mellem disse to grupper kan godt være noget forskellige med hensyn til det lokalhistoriske arbejde.

Det ville være ønskeligt med mere samarbejde mellem de tre lokalhistoriske faktorer, og det må nok blive på amtsplan. Der er også nogle overvejelser igang om, hvordan et sådant samarbejde bør organiseres, så det ikke bliver en ny forening, men en lidt mere fastsat drøftelse mellem repræsentanter for de tre faktorer. Et af de projekter, som der nok skulle blive en samling om, var en årlig »lokalhistorisk uge« eller »weekend« med udstillinger og arrangementer af forskellige slags. Der er ingen tvivl om at noget sådant kunne bidrage til at skabe endnu større interesse for lokalhistorien.

Det nære lokale samfund

Lolland-Falster adskiller sig på én måde fra flere af de andre amtssamfund i landet. Der er nemlig i disse en del lokalhistoriske foreninger for mindre områder, som man mener på den måde bliver bedre dyrkede, end det kan ske gennem et større samfund.

I Lolland-Falsters historiske Samfund har der aldrig været en opfattelse om at have monopol på noget som helst lokalhistorisk arbejde. Derfor vil samfundet heller ikke have noget imod sådanne mindre lokalhistoriske foreninger, men der bør i højeste grad passes på, at der ikke sker en overlappning. Det naturlige må uden tvivl være, at det er arkiverne, som repræsenterer det lokalhistoriske arbejde i de nære lokale samfund. Arkiverne arbejder heller ikke alene med at samle og registrere, men laver også mange forskellige arrangementer for den lokale befolkning. Et ønske for arkiverne måtte være, at der kommer en afklaring med hensyn til forholdet til museerne. Disse har gennem årene gjort et udmærket arbejde for også at samle lokalt arkivmateriale, men med de mange arkiver bør der nu laves en arbejdsfordeling.

Det lokalhistoriske arbejde breder sig heldigvis ud på mange forskellige måder. Lokalhistorien dyrkes i stigende grad i folkeskoler og gymnasier. Der er lokalhistoriske foredrag og billedfremvisninger i pensionistforeninger, oplysningsforbund og adskillige andre steder.

Lokalhistorien opleves også på den morsomme måde, at når man nu skal til at planlægge kommunernes fremtid, så søger man tilbage og ser på den gamle tids kommunalhistorie. Lokalhistorien kan også ved at skildre de tidligere små kommuners historie være med til at skabe mere samhørighed i de nyere og større kommuner.

Årbogen – samfundets ansigt

Et af de vigtigste formål for Lolland-Falsters historiske Samfund er udgivelse af årbogen. Det er ligesom samfundets »ansigt« udadtil, og der kommer stadig udtryk for, at medlemmerne er glade for at modtage årbøgerne.

Lollands-Postens trykkeri i Maribo gør et stort og interesseret arbejde for, at årbøgerne skal fremtræde i det smukkeste mulige udstyr. Hvad indholdet angår, så lægges der vægt på, at indholdet skal være så populært, så det kan være til glæde for de flest mulige medlemmer.

Årbogen 1981 var på 70 sider og indeholdt tre større artikler. Fhv. sognepræst Torben Dijnes havde en artikel om Emil Aarestrup. Artiklen havde for år tilbage været i Lolland-Falsters Stiftsbog, men vi har intet imod at bringe sådanne, da de gennem årbogen kan komme ud til en ny kreds af mennesker.

Fhv. lektor Marie Henriksen nåede inden sin død at skrive en udmærket artikel om sine forældre og deres virke i forskellige skoler. Pens. handelsoverlærer Jens Lampe havde taget et noget udyrket emne op med et bidrag til urmageriets historie på Lolland-Falster. En fortsættelse vil komme i en følgende årbog.

Samfundet yder i årbogen en service ved at samle oplysninger om Lolland-Falster i bogverdenen, og noget sådant kan ikke findes andre steder.

Museer og arkiver får et tilbud om at få en gratis omtale med i årbogen. Det er der et stigende antal arkiver, som benytter sig af, men hvad museerne angår, kan det nok undre meget, at to store og officielle institutioner som Kunstmuseet i Maribo og Pederstrup-museet ikke finder anledning til at tage imod tilbudet.

Lokalhistoriske skrifter

Ud over årbogen har samfundet også den opgave at udsende lokalhistoriske skrifter, men på det område er der intet nyt sket i det forløbne år.

Der skal investeres mange penge i bogudgivelser, og det varer længe, inden de kommer tilbage igen.

Bogen om »Den polske indvandring til Lolland og Falster« er nu udsolgt, og årbogen, hvori stoffet blev bragt, eksisterer heller ikke mere. Derimod er der stadig årbøger med den meget store artikel om »Sukkerroer«, der også er udsolgt som bog. Ketty Lykke Hansens »Ønslev-Eskilstrup« eksisterer også kun som årbog.

Samfundets bogbeholdning omfatter i øvrigt: Im. Felter: Maribo domkirke 1416-1966. Svend Petersen: Min læretid på Sydfalster. Else-Marie Boyhus: Maribo – historisk set. Ove H. Nielsen: Holeby

kommune – historisk set. Desuden har vi oplag af Svend Jørgensens: Bag diger og hegn I. og bogen om: Familiebruget på Lolland-Falster gennem 75 år.

Arrangementer

Samfundet har også en opgave i at rejse og vedligeholde mindsten til minde om historiske personer og steder, men på det område er det, at der ligesom ikke mere er nogen opgaver.

Samfundets arrangementer er ikke af større karakter, blandt andet fordi den store medlemskreds er spredt over hele landet og derfor ikke kan engageres. Desuden tillader samfundets hårdt pressede økonomi ikke, at der ofres ret mange penge på, at der arrangeres noget, ligesom der måske nok også mangler ideer til nye former udover de traditionelle.

Der har været afholdt en meget velbesøgt udflugt til vikingedstillingen i Brede og desuden en tur rundt til forskellige lokalhistoriske minder på Sydlolland. Den sædvanlige trofaste kreds sluttede op om disse arrangementer og bidrog til at gøre dem meget vellykkede.

Et lokalhistorisk arrangement, som samfundet egentlig ikke havde noget med at gøre, foregik 23.-25. april på Fuglsang. Det var Sammenslutningen af lokalhistoriske foreninger i Danmark, som for første gang holdt et kursus på Lolland. Interessen for at komme til »Sydhavsøerne« var så stor, at kurset meget hurtigt blev overtegnet, men der var dog også nogen fra Lolland-Falster, som nåede at slippe med indenfor. Emnet var: Aspekter om landsbyens historie, og lokale forhold hernede fra kom i stor udstrækning ind i billedet.

Økonomi og tilskud

Samfundets aktiviteter er i høj grad afhængig af de økonomiske muligheder. Det er i virkeligheden således, at de 50 kr., som medlemmerne betaler i kontingent, får de igen i form af en årbog, der koster lige så meget.

Heldigvis får samfundet udover kontingentet også forskellige tilskud, hvoraf de største er fra Kulturministeriet og Storstrømsamtet, og desuden er der også fonde og pengeinstitutter, som tænker på samfundet. Medlemstallet er ca. 900, og det ville naturligvis gavne økonomien og aktivitetsmulighederne, hvis der kunne blive flere, og det er nok en opgave, som der bør arbejdes mere med.

Lolland-Falsters historiske Samfund vil gerne takke for støtten og for samarbejdet til forskellige sider i det forløbne beretningsår. Der er en rolig atmosfære i samfundets arbejde, og det skal bestyrelsen takkes for.

Valg

Kassereren, Bodil Clausen, forelagde regnskabet, der bringes andet steds i årbogen. Det godkendtes, og kontingentet fastsattes uændret til 55 kr. årlig.

Til bestyrelsen genvalgtes J. Bek Petersen, Kirsten Suhr, Aina Krumins og Verner Hansen. I stedet for Svend Aage Andersen, som ønskede at trække sig tilbage, nyvalgtes viceformand Jens Larsen, Nykøbing F. En ledig plads blev besat med Kitty Lykke Jensen, Eskilstrup. Til revisorer genvalgtes Niels Asger Hansen og nyvalgtes Aage Andersen.

Virksomhedsplaner

Formanden omtalte den fremtidige virksomhed og nævnte, at samfundets 70 års beståen ville blive markeret ved en sammenkomst i Maribo, og desuden forberedtes en udflugt udenfor landsdelen.

Samfundet har påbegyndt en udgivelse af lokalhistoriske billedværker om kommunerne. Der er kommet om Maribo og Holeby kommuner og I. del om Nørre-Alslev kommune. Der er tre projekter under forberedelse, uden at der endnu kan siges noget om tidspunktet for deres realisation. Kitty Lykke Jensen arbejder på en fortsættelse af Nørre-Alslev kommunes historie. Fuldmægtig Hans C. Jørgensen samler stof til Sydfalsters historie. Desuden skal der forhandles om et lokalhistorisk billedværk om Nysted kommunes historie i anledning af et 575 års jubelæum i 1984.

Samfundet har tidligere med held holdt »hjemstavnsdage«, og der er nok grund til at prøve det igen, måske også kortere kursus over en dag. Det vil nok på disse områder være naturligt med et samarbejde med arkiverne, idet der vil kunne findes mange populære, lokale emner, som ville have stor interesse i alle lokalhistoriske kredse.

Et samarbejde om arrangementer kunne måske også prøves mellem de lokalhistoriske organer, turistorganisationerne og naturfredningsbevægelsen, for på en del områder er der sammenfaldende interesser.

Der har tidligere været drøftet spørgsmålet om udarbejdelse af et lokalhistorisk undervisningsmateriale, blandt andet til brug i skolerne. Det vil dog nok være en meget vanskelig opgave at løse med hensyn til Lolland-Falster. Det er mere naturligt som det efterhånden sker mange steder, at det er de enkelte kommuners skolelærere, som tager sig af den opgave. Derimod kunne der være brug for andet lokalhistorisk materiale, for eksempel en kort fortegnelse over populær litteratur om Lolland-Falster, fortegnelse over film og lysbilleder om Lolland-Falster og tillige om foredragsholderne med lokalhistoriske emner.

Efter formandens redegørelse var der en debat om forskellige forhold vedrørende det lokalhistoriske arbejde.

Efter generalforsamlingen holdt lektor Erik Poulsen et lysbilledforedrag om rigmandsgraven ved Hoby.

Driftsregnskab for året 1. april 1981 – 31. marts 1982

Indtægt:

Likvid beholdning fra sidste år	11.306,64
Medlemskontingent	46.795,00

Tilskud:

Kulturministeriet	5.700,00
Storstrømsamtet	3.000,00
Det Bertouch-Lehnske Fond	500,00
Det Classenske Fideikommis	500,00
Lollandsfonden	500,00
Sparekassen SDS Falster-Østlolland	1.500,00
Errindlev Sparekasse	100,00
Sparekassen Lolland	1.000,00
Handelsbanken, Nakskov	200,00
Rødby Bank	200,00
Handelsbanken	100,00

13.300,00

Salg af bøger	10.358,10
Diverse + porto	328,50
Renter	162,36

82.250,60

Udgift:

Lollands-Postens Bogtrykkeri	
rest fra sidste år	10.405,90
Årbogen 1981	50.084,30
Dansk historisk Fællesforening	1.856,48
Administration	10.619,17
Annoncer - møder	1.830,88
Diverse	3.097,68
Likvid beholdning at overføre	4.356,19

82.250,60

Status pr. 31. marts 1982

Aktiver:

Bogbeholdning	25.000,00
---------------------	-----------

Fast kapital:

Holcks legat nr. 775155	500,00
-------------------------------	--------

Likvid beholdning:

Beholdning på driftsregnskabet
fordeler sig således:

Bankbog nr. 816242	706,10
Giro nr. 1035525	607,29
Kontant	3.042,80

4.356,19

Foreningens driftsregnskab er dags dato gennemgået og fundet i overensstemmelse med de os forelagte bøger og bilag.

Beholdningerne er kontrolleret og fundet i orden.

Aastrup, den 8. maj 1982.

Asger Hansen
sign.

Kontingentet for 1982 er fastsat til 55 kr., indbefattet tilsendelse af årbogen.

Love for Lolland-Falsters historiske Samfund

§ 1.

Samfundets formål er at vække og nære den historiske sans ved at værne om Lolland-Falsters historiske minder og fremdrage den stedlige historie. Dets hjemsted er Maribo.

§ 2.

Formålet søges opnået ved udgivelsen af en årbog og andre historiske skrifter samt, for såvidt midlerne strækker til, ved afholdelse af offentlige møder med foredrag rundt om i stiftet, udflugter m.v.

Det er endvidere et formål at søge rejst og vedligeholdt sten til minde om historiske personer og steder.

§ 3.

Medlemsbidraget fastsættes på generalforsamlingen. Man er stemmeberettiget 1 måned efter indmeldelsen. Alle medlemmer modtager gratis samfundets årbog.

§ 4.

Samfundets bestyrelse består af 11 medlemmer, hvoraf 6 afgår de lige årstal og 5 de ulige årstal. De vælges ved simpel stemmeflertal for 2 år ad gangen. Medlemmer kan genvælges. Bestyrelsen vælger selv sin formand for 1 år ad gangen, endvidere et redaktions- og forretningsudvalg bestående af 3 bestyrelsesmedlemmer – hvoriblandt formanden – og fordeler i øvrigt arbejdet mellem sig. Der vælges hvert år 2 revisorer.

§ 5.

Generalforsamlingen indkaldes ved meddelelser i dagbladene eller ved direkte indbydelse, der sker mindst 14 dage forud. Forslag, der ønskes behandlet på generalforsamlingen, må være bestyrelsen i hænde mindst 1 uge før generalforsamlingen.

Den ordentlige generalforsamling afholdes i maj. På denne aflægger bestyrelsen beretning om samfundets virksomhed i det forløbne regnskabsår, der løber fra 1. april til 31. marts, og fremlægger det reviderede regnskab. Endvidere foretages valg af bestyrelsesmedlemmer og revisorer.

En overordentlig generalforsamling kan indkaldes, når bestyrelsen finder, at der er grund hertil, og skal indkaldes, når mindst 25 medlemmer stiller skriftlig forlangende derom, senest 1 måned efter at påkrav er fremsat.

Alle afgørelser på generalforsamlingen træffes ved simpel stemmeflertal. Vedtagelse om ændringer i lovene og om samfundets opløsning skal dog, for at være gyldig, ske på 2 umiddelbart på hinanden med mindst 14 dages mellemrum afholdte generalforsamlinger efter særlig derom udgået bekendtgørelse.

Ved beslutning om samfundets opløsning bestemmer den sidste generalforsamling, hvorledes der skal forholdes med de midler, samfundet til den tid måtte være i besiddelse af.

Lovene således vedtaget på generalforsamlingerne den 29. november 1960, 27. november 1961 og 24. maj 1971.

Nye medlemmer pr. 1. oktober 1982

Solvejg Jensen, Brandsmose Ringvej 13,
4952 Stokkemarke.

Janina Olsen, Laur. Larsensgade 7, 2., th.,
4800 Nykøbing F.

Niels Juul Nielsen, Skelby,
4160 Herlufmagle.

Hans Hviid Pedersen, Frisenlundvej 7,
4920 Søllested.

Lærer Per B. Christensen, Refshalevej 24,
4930 Maribo.

Gudrun Jeppesen, Kongensgade 20,
4800 Nykøbing F.

Jytte Sørensen, Strandbadallee 3,
D. 8221 Waging am See, Tyskland.

Bent Sværke, Bøtø Møllevej 8,
4873 Væggerløse.

E. Bischoff, Adelgade 8,
4880 Nysted.

Anni Musiat, Kraghave Gaabensevej 61,
4800 Nykøbing F.

Kirsten Jørgensen, Slettevej 40,
4944 Fejø.

Knud Erik Sveth, Nordlundvej 35,
4913 Horslunde.

Annelise Hyllestad, Arningevej 12,
4983 Dannemare.

Årbøger og lokalhistoriske skrifter om Lolland-Falster

Årbøgerne:

Boghandlerpris: 60 kr.

Medlemspris: 35 kr.

Af tidligere årgange findes: 1962 - 1963 - 1966 - 1968

1969 - 1970 - 1971 - 1973 - 1974 - 1975 - 1976 - 1977

1978 - 1979 - 1980 - 1981.

Historiske skrifter:

Immanuel Felter: Maribo domkirke 1416-1966.

Boghandlerpris: 40 kr. Medlemspris: 30 kr.

Svend Petersen: Min læretid på Sydfalster.

Boghandlerpris: 40 kr. Medlemspris: 30 kr.

Svend Jørgensen: Bag diger og hegn I.

Boghandlerpris: 30 kr. Medlemspris: 20 kr.

Familiebruget på Lolland-Falster. Husmandsbevægelsen gennem 75 år, 6. marts 1981.

Boghandlerpris: 40 kr. Medlemspris: 30 kr.

Disse historiske skrifter og årbøgerne kan bestilles skriftlig ved henvendelse til kassereren, Bodil Clausen, Vantorevej 62, 4880 Nysted. Forsendelsen sker plus porto.

Andre skrifter:

Ved skriftlig henvendelse til Lolland-Falsters Stiftsmuseum, Museumsgade 1, 4930 Maribo, kan bestilles følgende skrifter plus porto:

Else-Marie Boyhus: Lolland-Falster – en historisk billedbog. Pris 30 kr.

Else-Marie Boyhus: Maribo – historisk set. Pris 75 kr.

Ove H. Nielsen: Holeby kommune – historisk set. Pris 50 kr.

Person- og stednavnsregister

A

- Andersen A. G., urmager, Nysted 32
Anna, datter af skrædder Henrich Hansen 7

B

- Bandholm 26, 32
Birket 26
Boisen Lars, præst, Vesterborg 20
Brandt Johannes, boghandlermedhj. 32
Brarup 12
Bregninge 26
Bruun, skytte 10
Bækkeskov 8, 9
Bønnet 26

C

- Christensen Niels 8
Christiane Frederikke, datter af Benjamin Rieper,
gift m. Henrich Hansen 14, 15
Christoffersen, skolelærer 22
Clausen-Bagge, pastor, Rubbelykke, 22
Clausen Christian, forpagter, søn af pastor
Clausen-Bagge 22, 23
Clausen Sophus, digter 28

D

- Dannemare 26
Desington, præst, Fejø 28

E

- Egelev 26
Else Marie, datter af skrædder Henrich Hansen .. 7
Errebo Georg, urmager, Maribo 32
Eskilstrup 26, 33

F

- Falster 7, 11, 26, 30, 32, 33
Fejø 28
Flindt Chr. Chrf., landsdommer 7
Frederik Christian, søn af Maren Jørgensdatter .. 8
Frijs, greve, Juellinge 20

G

- Gade N. W., komponist 19
Gauerslund 12
Gloslunde 26

- Grandjean Anne Nielsdatter, datter af Maren
Jørgensdatter, adopteret af Carl V. Grand-
jean 8, 13, 14, 16
Grandjean Carl August, søn af Carl V. Grand-
jean 8
Grandjean Carl Vincens, godsejer, justitsråd
..... 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 16
Grandjean Henrik, bror til Carl V. Grandjean 8
Grandjean Karen, søster til Carl V. Grandjean 8, 14
Grandjean Ludvig, søn af Henrik Grandjean 15
Grassellini Gugilema, privatlærerinde 16
Guldborgsund 26
Gurreby 19, 23

H

- Hans, søn af skrædder Henrich Hansen 7
Hansen Carl August, søn af Hans Henrichsen
..... 8, 10, 12, 14, 16
Hansen Carl Vilhelm Grandjean, søn af Henrich
Hansen 16, 17
Hansen Henrich, godsejer, Valnæsgården, søn af
Hans Henrichsen 7, 10, 12, 13, 14, 15, 16, 17
Hansen Henrich, skrædder, Kragevig 7
Hansen Oluf, urmager, Nakskov 24, 30
Hansen Rasmus, urmager, Vignæs 30
Hansen Richard, urmager, Nakskov 32
Hardenberg-Reventlow C. H. A. 7
Heegaard, jomfru 20
Henrichsen Hans, gift m. Maren Jørgensdatter
..... 8, 10, 11, 12, 14, 15
Hindholmen 20
Holeby 26, 30
Horbelev 26
Horslunde 26
Hvilbjerggård 12, 13, 14, 15, 16

I

- Ibsdatter Maria 7
Ibsen Carl, urmager, Sakskøbing 32
Idestrup 26

J

- Jacob Johan 10
Jacobsen Hans, urmager, Nykøbing 33
Jessen Mathias Reinhold V., stiftamtmand ... 13, 14
Johanne, malkepige 8

Juellinge	20, 26
Jørgensdatter Maren, tjenestepige hos Grand- jean	8, 10, 11, 14
Jørgensen Grethe, gift m. etatsråd L. Jørgensen .	19
Jørgensen Helga, mor til H. L. H. Jørgensen	20
Jørgensen H. L. H., fhv. forpagter, Søllested- gård	19
Jørgensen L., etatsråd	19
Jørgensen Margrete, søster til H. L. H. Jør- gensen	20

K

Kappel	26
Kippinge	12
Kirsch Hans, sejermager	24
Knudsen Magnus Anton, urmager, Maribo	30, 32, 33
Knuthenborg	26
Kragevig	7, 10
Krenckel, apoteker, Vesterborg	20
Krenkerup	7
Kristensen Poul Halkjær	26
Kaalund H. V., urmager og frimester, Maribo	25, 30

L

Lampe Jens, pens. handelsoverlærer	24
Larsdatter Karen	7
Lolland	19, 26, 28, 30, 32, 33
Lorensdatter Anna, gift m. skrædder Henrich Hansen	7
Lundby	26

M

Madsen Hans, urmager, Nakskov	24
Maglebrænde	26
Maren, datter af skrædder Henrich Hansen	7
Maribo	10, 12, 24, 25, 30, 32, 33
Marry Henriette, datter af Henrich Hansen, Valnæsgården	16
Mette, kokkepige	10
Meyer, mestersvend	24
Monrad Ditlev, kammerråd, Hvilsbjerggård, gift m. Anne Grandjean	12, 13
Murmester Jens	10
Musenberg Johann Henrik, urmager, Maribo	24, 30
Møller Poul Martin, digter	28

N

Nakskov	23, 24, 25, 30, 32, 33
Niels, søn af skrædder Henrich Hansen	7
Nielsen A. Strange, arkivar	7
Nielsen Andreas, vægter, Nykøbing	25
Nielstrup	7, 8, 9
Nina, plejedatter af V. Schytte	22
Nykøbing	24, 25, 28, 30, 32, 33

Nykøbing Slot	24
Nysted	28, 32, 33
Nørre Alslev	26, 33

O

Oreby	7
-------------	---

R

Radsted	26
Rasmussen Hans, Vålse	17
Rasmussen Julius, urmager, Nykøbing	33
Ravnso (Falster)	26
Rieper Benjamin, godsforvalter, gift m. Karen Grandjean	14, 15, 16
Rubbeslykke	22
Rødby	33
Rødbyhavn	33

S

Sakskøbing	28, 30, 32, 33
Sakskøbing Fjord	7
Sandby	26
Schytte Louise, datter af Vilhelm og Nina Schytte	22
Schytte Nina f. Bjarnesen, gift m. Vilhelm Schytte	19, 20, 22, 23
Schytte Vilhelm, cand. theol	19, 20, 23
Sdr. Ørslev	26
Selby Charles, friherre, Bækkeskov	9
Simonsen Anders, Skovhuse	10
Skovhuse	10
Skovlænge	19, 23
Skørringegård	14
Skræder Henrich	8
Sparresholm	9, 10, 11
Stadager	12, 13, 15, 16
Stiesdal Hans, museumsinspektør	30
Stokkemarke	26
Stubbekøbing	33
Stubberupsgård	32
Sæbyholm	22, 23
Søholt	19
Sølstedgård	19, 20, 22, 23
Sølsted Skov	20
Sørensen Laurids, urmager, Rødby	32

T

Tierry, boghandler, Nakskov	32
Tillitse	26
Toft, jomfru	8
Toksværd	9, 10
Toreby	26
Tømmermand Niels	8

V	
Valnæsgården	7, 15, 16
Vennerslund	7, 11, 12, 13, 14, 15, 16
Vesterborg	20, 26, 30
Vignæs	26, 30
Vindeby	26
Vægter Michael, vægter, Nakskov	25
Våbensted	7, 8, 14
Vålse	16, 26
W	
Westh, pastor, Vesterborg	30
Wied Christian Johansen, urmager, Saksøbing .	30

Wied Gustav, forfatter	30, 32
Winther Christian, digter	28

Y	
Ytting Marie Louise, gift m. Carl V. Grandjean ..	8

Ø	
Øster Ulslev	26

Å	
Aarestrup Emil, læge og digter, Nysted og Saksøbing	28
Årsmark	26

